

วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

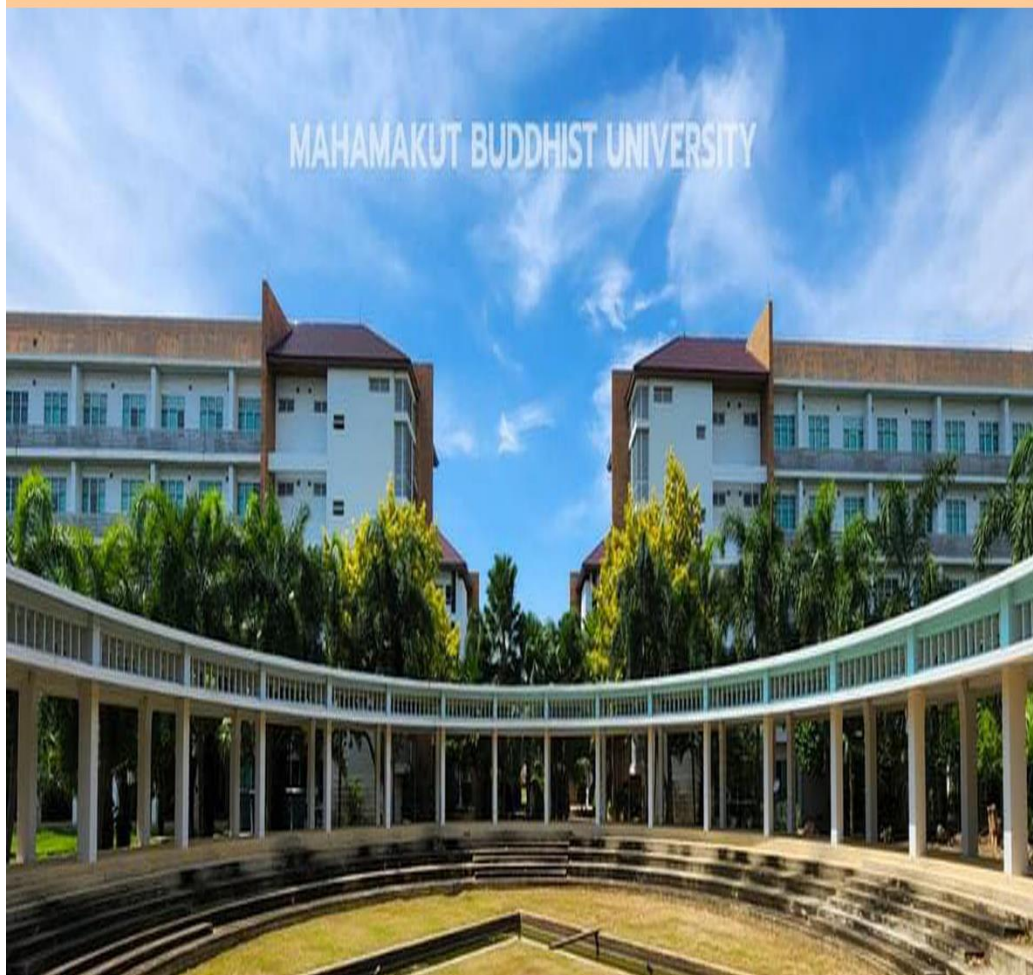

Journal of Social Sciences Mahamakut Buddhist University

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 - กรกฎาคม - ธันวาคม 2566

ISSN : 2730244X-9147 (Online) 2587-003 (Print)

Vol 6 No. 2 - July - December 2023

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

อาคาร B 7.4 ชั้น 2 248 ม.1 ถ.ศาลายา -นครชัยศรี ด.ศาลายา

อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170

วารสารสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Journal of Social Sciences

Mahamakut Buddhist University

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2566)

Vol 6 No.2 (July-December 2023)

P-ISSN : 2773-9139 (Print) E-ISSN : 2773-9147 (Online)

วัตถุประสงค์

วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นวารสารวิชาการ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ในมิติทางด้าน รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การเมืองการปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นโยบาย สาธารณะ สังคมวิทยาและมนุษยวิทยา การศึกษา รวมทั้งสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่าง น้อย 3 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของ บุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่าง การพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตาม หลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน บทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกอง บรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

กำหนดออกวารสารปีละ 2 ฉบับ เป็นราย 6 เดือน

ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม – มิถุนายน

ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม – ธันวาคม

เจ้าของ

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 248 หมู่ที่ 1 ถนนศาลายา - นครชัยศรี
ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170 โทร 02-444-6000 ต่อ 1147
E-mail : journalpoliticalsciencembu@gmail.com

ที่ปรึกษา

พระเทพวัชรเมธี, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระธรรมศากยวงศ์วิสุทธิ์, ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระมงคลธรรมวิธาน, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระศรีวิจิรวาทิ, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย, ดร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บรรณาธิการบริหาร

พระมหาสุรไกร ชินพุทธิสิริ (คณฤฎวาสน์), ผศ.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

พระครูปลัดเมธาวัฒน์ (สุทธิพจน์ สัพโส)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ ดร. บุญทัน ดอกไธสง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ ดร. อธิภัทร์ เสรีรังสรรค์

มหาวิทยาลัยรังสิต

รองศาสตราจารย์ ดร.สัณญา เคนาภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

รองศาสตราจารย์ ดร.ธวัช คุ้มทองคำ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

รองศาสตราจารย์ ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วินิจ ผาเจริญ

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย ดำเนิน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พรหมกุล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒิพงษ์ บัวช้อย

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ดร.สมพงษ์ พิพัฒน์เอกสกุล

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

พระมหาจันทน์ ผมไผ่, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดร.ธีรดนัย กัปปโก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูษิต ปุณณิรมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เรียงดาว ทวะชาลี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ศรีเสด็จ กองแกน

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

รองศาสตราจารย์ ดร.สุกิจ ชัยมุสิก

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ สุวีรางกูร

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ประจวบ ประเสริฐสังข์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกษภา ผาทอง

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ดร.นภารัตน์ กิตติรัตน์มงคล

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ดร.จักรี ศรีจารุเมธญาณ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กฤติกา ชนะกุล

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระครูปลัดเมธาวังสน์ (สุทธิพงษ์ สัพโส)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระมหานรงค์ศักดิ์ วิริยธโร,ดร.

นักวิชาการอิสระ

พระมหาสุรไกร ชินพุทธิสิริ, ผศ.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระมหาอรุณ ปญญารุโณ, ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

ดร.นภารัตน์ กิตติรัตน์มงคล

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

อาจารย์ ธนชัย สามล

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

นางสาวณัฐฐา แจ่มอักษร

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกษฎา ผาทอง

โทร.061-0186156, Line ID: Ketsada11

e-mail: ketsada.iadp@gmail.com

พระครูปลัดเมธาวัฒน์ (สุทธิพจน์ สัพโส)

โทร.09-35549591, Line ID: 0935549591

e-mail: Suttipod555@gmail.com

นางสาวอริชา เอี่ยมวิสัย

โทร.0969703934 Line ID: ati22ticha

Email : lek22nunti@gmail.com

ฝ่ายกฎหมาย

นายชัยวิทย์ ฤทธิพิชัยวัฒน์

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

พิสูจน์อักษร

รองศาสตราจารย์ ดร.ปราณีต ม่วงนวล

มหาวิทยาลัยราชภัฏสมเด็จพระเจ้าพระยา

ออกแบบปก

นายสุริยาทิศ โพธิ์ประสิทธิ์

นักวิชาการอิสระ

จัดรูปเล่ม

นายกรวิษฐ์ คชวงศ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พิมพ์ที่

ศูนย์เรียนรู้การผลิตและจัดการธุรกิจสิ่งพิมพ์ดิจิทัล มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ในพระบรมราชูปถัมภ์ เลขที่ 1 หมู่ 20 ถนนพหลโยธิน ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง
จังหวัดปทุมธานี 13180 โทรศัพท์ 0 2529 0574 7, 0 2909 1633 www.vru.ac.th

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้เป็นฉบับที่ 2 ประจำปีพุทธศักราช 2566 บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ในวารสารฉบับนี้ เนื้อหาสาระของบทความยังคงเนื้อหาสาระที่หลากหลาย มีจำนวนบทความทั้งหมด จำนวน 7 เรื่อง เป็นบทความวิจัย จำนวน 5 เรื่อง บทความวิชาการ จำนวน 2 เรื่อง วารสารผ่านการประเมินคุณภาพวารสารใหม่เข้าสู่จากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index-TCI) ให้วารสารจัดอยู่กลุ่มที่ 2 ระยะเวลาการรับรองคุณภาพวารสารตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2565 จนถึงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2567 และเพื่อให้คุณภาพของบทความเป็นไปตามเงื่อนไข และกติกาสากล จึงเปิดโอกาสให้นักวิชาการ นักวิจัย และนักศึกษาระดับบัณฑิต ได้เผยแพร่บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัย ซึ่งกองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการเชิงหลักการเผยแพร่บทความตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาทุกประการ

กองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมาและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่ได้เลือกสรรมาตีพิมพ์มีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน บรรณาธิการขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความวิจัยให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดี

พระมหาสุรไกร ชินพุทธิสิริ, ผศ.

บรรณาธิการ

สารบัญ

บรรณาธิการ	(ก)
บทบรรณาธิการ	(ณ)
สารบัญ	(ฐ)

บทความวิจัย : Research Article

แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	1-26
GUIDELINE TO INCREASE THE EFFICIENCY OF SANGHA ADMINISTRATION OF MUANG DISTRICT, PRACHUAP KHIRI KHAN PROVINCE	
วัชรพงษ์ สุคนธ์เขต และ สุชาติ อดุลย์บุตร	
การสำรวจทุนชุมชนเพื่อการพัฒนาตลาดค้าปลีกริมน้ำของชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร	27-48
THE EXPLORATION OF COMMUNITY-BASED CAPITAL FOR DEVELOPING A WATERFRONT RETAIL MARKET OF THE LAT PHRAO CANAL AREA, BANGKOK	
ธมลวรรณ ชีระปัญชร, มณฑล จันทน์แจ่มใส, สุรางค์รัตน์ แสงศรี และ ธนิดา ศุภรังสรรค์	
แนวทางการจัดการสื่อสารในประเด็นปัญหาทางสังคมผ่านการตระหนักรู้ของนิสิตสาขาการสื่อสารเพื่อการจัดการนวัตกรรม	49-70
COMMUNICATION MANAGEMENT GUIDELINES ON SOCIAL ISSUES THROUGH THE AWARENESS OF STUDENTS IN THE INNOVATION MANAGEMENT COMMUNICATION PROGRAM	
กฤษณ์ท์ แสหนวี, ชัชฎา อัครศรีวร นากาโอคะ และ ภัทธีรา อีรสวัสดิ์	
การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืนกรณีศึกษา โหล่งฮิมคาว อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่	71-88
SUSTAINABLE INTEGRATED CREATIVE TOURISM DEVELOPMENT: A CASE STUDY OF LOANG HIM KAO COMMUNITY SANKAMPHAENG CHIANGMAI	
วิลาวรรณ พิศแสง และ ชนิษฐา ใจเป็ง	

**การบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยาเพื่อแก้ไขการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง
เรือนจำอำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี** 89-101

THE INTEGRATION OF CORE BUDDHIST PSYCHOLOGICAL PRINCIPLES TO
CORRECT RECIDIVISM OF INMATES AT THANYABURI DISTRICT PRISON

พิชิต ชัยมาลา, สัณญา สดประเสริฐ และ พระปลัดประพจน์ สุภาโต

บทความวิชาการ : Academic Article

**หลักธรรมที่ปรากฏในธรรมบทเรื่องพระจักขุบาลเถระที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อ
และวัฒนธรรมเพื่อการประยุกต์ใช้ในสังคมไทยยุคปัจจุบัน** 102-120

THE DOCTRINES IN DHAMMAPADA, STORY OF THERA CAKKHUPALA
INFLUENCING THE BELIEFS AND CULTURES FOR APPLYING TO THAI SOCIETY
IN MODERN TIMES

พระมหาธีระวัฒน์ ธิติโชติ (กมลวิบูลย์), จตุภูมิ แสนคำ และ จุมพล สุธะดี

การใช้วรรณศิลป์ในนิทานท้องถิ่นอีสาน เรื่อง “ตำนานผาแดง-นางไอ่” 121-138

IMPLEMENTATION OF LITERARY ART TO ISAN FOLKTALE OF PHADAENG NANG
AI LEGEND

กิตติยา คุณารักษ์, ประณิดา จันทระพันธ์ และ มาโนช นันทพรหม

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน 139-160

แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์
ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์*

GUIDELINE TO INCREASE THE EFFICIENCY OF SANGHA
ADMINISTRATION OF MUANG DISTRICT,
PRACHUAP KHIRI KHAN PROVINCE

วัชรพงษ์ สุขนธ์เขต¹ และ สุชาติ อุดลย์บุตร²

Watcharaphong Sukhonkhet¹ and Suchart Adulbutra²

มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด

Stamford International University, Thailand

Email: TongKran.SKK@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 2) เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล 3) ศึกษาสมรรถนะพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และ 4) ศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสงฆ์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน 130 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 8 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที เทส ความแปรปรวนทางเดียว การถดถอยเชิงพหุ และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษา พบว่า 1) การบริหารกิจการคณะสงฆ์ อยู่ในระดับมากที่สุด 2) ลักษณะส่วนบุคคลที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ไม่ต่างกัน 3) สมรรถนะพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านแรงจูงใจ มีความสัมพันธ์เชิงเหตุ-ผล กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ด้านความรู้ และด้านบุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล มีความสัมพันธ์เชิงเหตุ-ผล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และ 4) แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ พบว่า ควรมีการดำเนินการปกครองตาม

* Received 25 June 2023; Revised 23 August 2023; Accepted 29 December 2023

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ส่งเสริมการเรียนการสอนของพระภิกษุสามเณรด้านบาลีและนักธรรม ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือสนับสนุนอุปกรณ์การศึกษา ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีความสามารถในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา จัดสิ่งแวดล้อมภายในบริเวณให้เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม ให้ความช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่าง ๆ

คำสำคัญ: การบริหารกิจการคณะสงฆ์, สมรรถนะ, พระสังฆาธิการ

Abstract

This research article aims to: 1) Study the level of Sangha affairs administration 2) Compare opinions towards Sangha affairs administration Classified by personal characteristics. 3) the performance of monks in the administration of Sangha affairs that affects the administration of the affairs of the Sangha and 4) to study ways to increase the efficiency of Sangha affairs administration. The sample group was monks in Muang district. Prachuap Khiri Khan Province, 130 people and 8 key informants. Data were analyzed by using percentage, mean, standard deviation, t-test, one-way ANOVA, multiple regression, and content analysis.

Findings: 1) Sangha affairs administration was at the highest level, 2) different personal characteristics had no different opinions on Sangha affairs administration, 3) monks' competences in Sangha affairs administration were motivated, there was a relationship The cause-effect approach to the administration of Sangha affairs. There was a statistical significance at the level of 0.001 in terms of knowledge and personality of the person. There is a cause-effect relationship. with a statistical significance of 0.05 and 4) an approach to increase the efficiency of the administration of Sangha affairs, it was found that there should be administrative activities according to the Sangha Act. Promote

the teaching and learning of monks and novices in Pali and Dharma Coordinate with relevant agencies to help support educational equipment. Encourage monks and novices to have the ability to propagate Buddhism. Organize the environment within the area to suit the Dharma practice. Provide social assistance in various forms.

Keywords: Administration of Sangha Affairs, Performance, Sangha Administrator

บทนำ

ประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์มีความสำคัญ ต่อการสร้างคามเข้มแข็งและการดำรงอยู่อย่างมั่นคง ของพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ถือเป็นตัวแทนหรือสาวก ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระบรมศาสดา ของพุทธศาสนิกชน ซึ่งทำหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจ เผยแผ่สืบสานและถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้บัญญัติไว้เพื่อให้ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาได้นำพระธรรมคำสอนไปปฏิบัติ ในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม การเผยแผ่สืบสานและถ่ายทอด พระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถือเป็นภารกิจสำคัญที่คณะสงฆ์จะต้องปฏิบัติ นอกจากนั้นแล้วการปฏิบัติและการดำรงชีวิตของพระภิกษุสงฆ์ตามพระธรรมวินัยจะเป็นการสร้างศรัทธาความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่พุทธศาสนิกชน และเป็นแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุขในปัจจุบัน พระสังฆาธิการ เป็นผู้ปกครองดูแลคณะสงฆ์ในเขตปกครองและวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศและพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมรักษาความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ จัดการและพัฒนาศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและการสาธารณะสงเคราะห์ให้เป็นไปด้วยดี พระสังฆาธิการจึงมีความสำคัญในการดูแลพระภิกษุสามเณรดูแลวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยให้พระภิกษุสามเณรมีจริยาวัตรตรงงาม ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัย ดูแลความประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสามเณรมีให้ออกนอก พระธรรมวินัย และพระสังฆาธิการโดยเฉพาะเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะต้องบำรุงรักษาจัดการวัดและสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่พำนักอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและเป็นธุระในการศึกษา อบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต

และคฤหัสถ์ ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล การที่จะทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าและมั่นคง ยั่งยืนถาวรได้นั้นจะต้องมีพระสังฆาธิการเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยจรรโลงพระพุทธศาสนา (พระมหาเดชา สังขรุ่งเรือง, 2559: 3) ซึ่งในปัจจุบันวัดหลายแห่งมุ่งพัฒนาด้านวัตถุ ด้านอาคารสถานที่มากกว่าการพัฒนาจิต มุ่งสร้างวัดดั่งมณฑล เครื่องรางของขลัง เพื่อสนองความต้องการของประชาชน ยิ่งเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนไม่สามารถที่จะพึ่งตนเอง เมื่อได้ปัจจัยมาก็พัฒนาวัดให้ใหญ่โตเกินความจำเป็น เกิดความภาคภูมิใจว่าได้พัฒนาพุทธศาสนาอย่างดีเยี่ยมแล้ว การบริหารวัดมิได้เป็นไปในลักษณะองค์กรรวมของสงฆ์ แต่จะเป็นเรื่องของเจ้าอาวาสแต่เพียงผู้เดียว ซึ่งทำให้ไม่มีพลังพอที่จะทำงานได้ทุกด้าน และเกิดความบกพร่องในการดำเนินงานได้ง่าย สมาชิกในวัดและประชาชนขาดความเป็นเจ้าของวัด การทุ่มเทเพื่อการพัฒนาวัดก็ไม่เต็มที่ การบริหารนั้นนับได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการปกครองอย่างยิ่ง วัดที่จะมีความเจริญได้นั้นจะต้องมีระบบการบริหารจัดการที่ดีในทุก ๆ ด้าน (ประกิต บุญมี และคณะ, 2561: 33)

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระใบฎีกาศราวุฒิ หงส์คำ (2560: 387-395) พบว่าสภาพปัญหาและความต้องการเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 11 พบว่า พระสังฆาธิการมีการบริหารงาน การสั่งการจากบนลงล่างโดยยึดหลักพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ คำสั่งมติมหาเถรสมาคมและจารีตประเพณี เป็นแบบแผนในการปฏิบัติสืบทอดกันมา ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ศาสนาธรรม การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ และหลักการบริหารงานด้านการวางแผน การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ และการควบคุมงาน สภาพปัญหายังขาดศาสนทายาทสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ขาดการวางระบบแบบแผนความเข้าใจในงาน ขาดมนุษยสัมพันธ์ในการทำงาน ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ความร่วมมือทางเครือข่ายภาคี และขาดการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ งานวิจัยของพระมหาวิศิษฐ์ ธีรวิโส และคณะ (2562: 175-178) ได้ให้แนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ การจัดระเบียบแนวปฏิบัติการอยู่ร่วมกัน การส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาภายในวัดและนอกวัด ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนและประชาชนทั่วไป จัดบริการทางวิชาการด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่ชุมชน มีการสงเคราะห์แก่

ผู้ประสพภัยต่าง ๆ การสงเคราะห์ทุน การสร้างโรงพยาบาลตึกสงฆ์อาพาธ การสงเคราะห์ที่พักอาศัย ผู้ได้รับความเดือดร้อน และการบริการแก่ประชาชนทั่วไป สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาอัครพงษ์ พูลผล (2561: 230-231) ได้ให้แนวทางการพัฒนาการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ดังต่อไปนี้ เจ้าอาวาสต้องดูแลภิกษุสามเณรให้ปฏิบัติได้ถูกต้อง ส่งเสริมให้ภิกษุสามเณรมีความรู้ทั้งแผนกธรรมและปริยัติสามัญ มีความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และปรับปรุงมณฑลวัดให้มีความร่มรื่น สวยงาม สร้างเสนาสนะเท่าที่จำเป็น มีความคุ้มค่าในการใช้สอย และมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เช่น สร้างถนน โรงพยาบาล ดูแลพระภิกษุผู้เจ็บไข้ สงเคราะห์ผู้ป่วย เป็นต้น ส่วนพระฐิติรัฐ ฐิตเปโม (รินสาร) (2555: 111-116) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิผลการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ: กรณีศึกษา พระสังฆาธิการในเขตปกครองอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 5 ตำบล ดังนี้ (1) ด้านการปกครองควรส่งเสริมผู้มีความสามารถเหมาะสมเข้ามาบริหารปกครองด้วยหลักธรรมและดูแลพระภิกษุสงฆ์ให้ทั่วถึง มีบทลงโทษที่จริงจังและควรจัดให้มีการประชุมหมู่คณะกันบ่อย ๆ เพื่อจะได้ปรับปรุงแก้ไขในสิ่งที่มีดี (2) ด้านการศาสนศึกษา ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์ทุกรูปในวัดได้เรียนพระธรรมวินัยอย่างเป็นประจำ ปรับปรุงให้มีการคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาภาษาบาลีและให้พระภิกษุศึกษาหลักพระธรรมวินัยให้มากขึ้น (3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ควรมีการจัดตั้งทุนให้พระภิกษุสามเณรศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นและควรจัดการศึกษาที่เน้นปลูกฝังเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ทางด้านจริยธรรม และให้เข้าใจพระพุทธศาสนา (4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรนำสื่อรูปแบบต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่และให้โอกาสพระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถด้าน การเผยแผ่ได้ทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมแก่ประชาชนเป็นประจำ (5) ด้านการสาธารณูปการ ควรจัดตั้งกองทุนและมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลด้านนี้โดยเฉพาะ ควรทำงานให้รวดเร็วขึ้นและควรจัดการศาสนสมบัติอย่างมีระเบียบ และ (6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ควรกำหนดแผนงานในด้านงานสาธารณะสงเคราะห์เป็นประจำให้สถานที่แก่การบำเพ็ญกุศลแก่ประชาชนทุกคนและควรสร้างสถานสงเคราะห์ให้กับคนยากไร้ เช่น โรงทาน ถนน สถานพยาบาล หรือบ้านพักคนชรา เป็นต้น

เช่นเดียวกันกับวัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งมีวัดและสำนักสงฆ์ที่มีพระภิกษุพำนักอยู่ทั้งหมด 38 แห่ง และมีพระสงฆ์ จำนวนทั้งสิ้น 321 รูป และพบว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของวัดในอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์นั้น ยังเกิดปัญหาด้านการปกครองหลายด้าน อาทิเช่น บางครั้งก็ยังมีการการดำเนินงานที่ล่าช้า สถานที่ของวัดยังจัดการ

ไม่ค่อยเรียบร้อยเป็นสัดส่วน และที่เห็นได้ชัดคือการขาดความร่วมมือระหว่างชุมชนกับวัด ขัดแย้งกัน ปัญหาเรื่องของอบายมุข สิ่งเสพติดให้โทษ ขาดการมีส่วนร่วมในการทำงาน กิจวัตรของสงฆ์ที่ควรปฏิบัติการยังขาดตกบกพร่อง ผู้นำยังไม่เป็นแบบอย่างที่เหมาะสมเท่าที่ควร

ซึ่งวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 1) เพื่อศึกษาระดับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 2) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล 3) เพื่อศึกษาสมรรถนะพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และ 4) เพื่อศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

บทความวิจัยนี้นำเสนอ แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ให้มีประสิทธิภาพ มีความเจริญรุ่งเรือง รวมทั้งให้พระพุทธศาสนาอยู่ควบคู่กับสังคมโลกได้อย่างยาวนานและมั่นคงสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล
3. เพื่อศึกษาสมรรถนะพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
4. เพื่อศึกษาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

การทบทวนวรรณกรรม

พระครูพิฑูรณคราภิรักษ์ (อนุชาติ นรินโท) และพระมหาสุเมธ สมานิต (2564: 237-238) ได้กล่าวว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ มีพันธกิจหรือภาระธุระในการบริหารงานตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 รวม 6 ด้าน คือ

1) ด้านการปกครอง หมายถึง การบริหารโดยพระสังฆาธิการ ได้แก่ พระภิกษุที่ได้รับการแต่งตั้ง ได้แก่ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่ และสมเด็จพระสังฆราช เพื่อดำเนินการให้พระภิกษุ สามเณรที่อยู่ภายใต้การปกครองประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลจารวัตรเรียบร้อย ติงตามพระธรรมวินัยกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ คำสั่ง ประกาศของ มหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช

2) ด้านการศาสนศึกษา หมายถึง การกิจด้านการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ได้แก่ แผนกธรรม-บาลี แผนกสามัญ รวมถึงการอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง

3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การกิจด้านการดำเนินการจัดการศึกษาให้แก่พุทธศาสนิกชนที่เน้นการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่นการจัดการศึกษาในรูปแบบ “ศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์”, “ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด”, “โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัด” รวมทั้งการบริจาคทรัพย์ส่วนตัว เพื่อมอบให้เป็นทุนการศึกษาแก่เด็กในระบบโรงเรียนของรัฐหรือของเอกชน การสร้างหรือซ่อมแซมอาคารของสถานศึกษา การจัดตั้งทุนสงเคราะห์ มอบทุนสงเคราะห์ มอบทุนอาหารกลางวันแก่นักเรียนในทุกระดับการศึกษา

4) ด้านการเผยแผ่ หมายถึง การกิจด้านการประกาศพระพุทธศาสนาให้ประชาชนในทุก ๆ วิธีการที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เพื่อให้พุทธศาสนิกชนมีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรม แล้วนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาส และสถานที่ต่าง ๆ ทั้งภายในวัดและภายนอกวัด การบรรยายธรรมทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์ หรือวีดิทัศน์ Website Facebook Line การกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือภิกษุสงฆ์จัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นภายในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรม นอกจากนี้ยังมีการเผยแผ่

ธรรมที่คณะสงฆ์ร่วมกับกรมการศาสนาจัดให้ดำเนินการในรูปแบบหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นต้น

5) ด้านสาธารณูปการ หมายถึง การกิจที่ดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การบูรณปฏิสังขรณ์ในเขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส หรือกล่าวง่าย ๆ ก็คือ การกิจด้านการก่อสร้าง การซ่อมแซม การจัดให้มีการบำรุงดูแลรักษาถาวรวัตถุหรือสาธารณสมบัติของวัด เช่น การสร้าง หรือหารปฏิสังขรณ์อุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ กุฏิ อาคารเรียน หอธรรม เมรุ เป็นต้น

6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การกิจที่ดำเนินการให้ความช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยมุ่งเน้นประโยชน์และความสุขที่จะเกิดแก่ประชาชนเป็นสำคัญ ได้แก่ การให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบภัยทางธรรมชาติทั้งในด้านของเครื่องนุ่งห่ม เครื่องดื่ม ยารักษาโรค ที่พักพิง จัดตั้งให้มีโรงทาน จัดสร้างโรงพยาบาลโดยการบริจาคทรัพย์ส่วนตัวหรือชักชวนพุทธศาสนิกชนร่วมกันบริจาคทรัพย์ หรือการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ เป็นต้น

พระราชวรเมธี และคณะ. (2560: 22-27) กล่าวถึง พันธกิจของแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา 2560-2564 “การนํานโยบายสู่การปฏิบัติ” ซึ่งการจะทำให้วิสัยทัศน์บรรลุผลได้ ต้องดำเนินการตามพันธกิจ หรือภาระงานของคณะสงฆ์ 6 ด้าน คือ

- 1) ด้านการปกครอง
- 2) ด้านศาสนศึกษา
- 3) ด้านศึกษาสงเคราะห์
- 4) ด้านเผยแผ่
- 5) ด้านสาธารณูปการ
- 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์

วิธีดำเนินการวิจัย

วิจัยนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) พื้นที่วิจัย คือ วัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ประชากร คือ พระสงฆ์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จาก 38 วัด รวมทั้งหมดจำนวน 321 รูป กลุ่มตัวอย่าง คือ พระสงฆ์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จาก 38 วัด รวมทั้งหมดจำนวน 321 รูป ซึ่งผู้วิจัยใช้สูตรในการคำนวณของ Samuel B. Green (1991: 499-510) ได้กลุ่มตัวอย่าง 130 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้หลักความน่าจะเป็น (Probability Sampling) โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ส่วน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ผู้วิจัยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) ได้แก่ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ประกอบไปด้วย พระภิกษุสงฆ์ จำนวน 5 รูป ได้แก่ (1) เจ้าคณะอำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ (2) เจ้าคณะตำบลคลองวาฬ-ห้วยทราย (3) เจ้าคณะตำบลบ่อนอก (4) เจ้าคณะตำบลอ่าวน้อย เขต 1 (5) เจ้าคณะตำบลอ่าวน้อย เขต 2 และกลุ่มที่ 2 เป็นฆราวาสที่ทราบเรื่องดีมีความรู้เกี่ยวกับการบริหารกิจการพระศาสนาประกอบไปด้วย กลุ่มไวยาวัจกร จำนวน 2 คน คือ (1) ไวยาวัจกรวัดคลองวาฬ พระอารามหลวง (2) ไวยาวัจกรวัดหนองหินประชาราม และกลุ่มที่ 3 ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นกรรมการวัด จำนวน 1 คน คือ (1) กรรมการวัดเกตุขาราม รวมเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ทั้งสิ้น จำนวน 8 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 2 ชนิด ได้แก่ 1) แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการศึกษาเชิงปริมาณ โครงสร้างแบบสอบถามประกอบด้วยส่วนสำคัญ 4 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคล จำนวน 5 ข้อ มีลักษณะคำถามเป็นแบบตรวจรายการ (Checklists) ตอนที่ 2 ข้อมูลสมรรถนะพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ สร้างตามแนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะของแมคเคลแลนด์ (McClelland, 1973: 1-14) ประกอบด้วยข้อคำถาม 25 ข้อ มีลักษณะเป็นข้อคำถามปลายปิด มีการประเมินค่าแบบลิเคิร์ต สเกล (Likert Scale) กำหนดคะแนนเป็น 5 ระดับ ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สร้างตามแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระครูพิฑูรณคราภิรักษ์ (อนุชาติ นรินโท) และพระมหาสุเมธ สมานิต (2564: 237-238) ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 30 ข้อ มีลักษณะเป็นข้อคำถามปลายปิด มีการประเมินค่าแบบลิเคิร์ต สเกล (Likert scale) กำหนดคะแนนเป็น 5 ระดับ ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะ ในการคำนวณหาสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่า

ความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของแบบสอบถามในภาพรวมทั้งฉบับมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.970 และ 2) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างเป็นเครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นการใช้คำถามปลายเปิดที่สร้างขึ้นเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถออกความเห็นหรือให้ข้อมูลได้อย่างเปิดกว้าง โดยผู้วิจัยจะสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลตามคำถามที่ถูกเตรียมไว้ล่วงหน้า แต่จะเรียงคำถามใหม่ได้ หรือเปลี่ยนแปลงคำพูดให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของผู้ให้ข้อมูล อันจะส่งผลต่อความยืดหยุ่น ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบบสัมภาษณ์จะประกอบด้วยเนื้อหา ดังนี้ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และสมรรถนะพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ รวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัย ระหว่างเดือนมกราคม พ.ศ. 2566 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2566 นำข้อมูลเชิงปริมาณมาวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ สถิติ one-way ANOVA สำหรับเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างตัวแปรอิสระที่มี 3 กลุ่ม ขึ้นไป และหากพบว่ามีค่าแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จะทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีการ LSD (Least Significant Difference Test) การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multi linear regression analysis) และทดสอบความเป็นอิสระกัน ของความคลาดเคลื่อน คือ Durbin-Watson ซึ่งมีค่าเท่ากับ $1.5 \leq \text{Durbin-Watson} \leq 2.5$ กำหนดค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิจัยเอกสาร วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลแล้วนำมาเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สรุปผลได้ดังนี้

1. ระดับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในภาพรวมและรายด้าน มีการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับมากที่สุด เรียงตามลำดับดังนี้ ด้าน

การศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการศาสนศึกษา ด้านการปกครอง

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ภาพรวม

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขต อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ ที่
			การบริหาร กิจการคณะ สงฆ์	
1. ด้านการปกครอง	4.64	0.34	มากที่สุด	6
2. ด้านการศาสนศึกษา	4.65	0.34	มากที่สุด	5
3. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	4.67	0.33	มากที่สุด	1
4. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	4.66	0.35	มากที่สุด	4
5. ด้านการสาธารณูปการ	4.67	0.36	มากที่สุด	2
6. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์	4.66	0.33	มากที่สุด	3
รวม	4.66	0.30	มากที่สุด	

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในภาพรวม มีการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($\bar{X}$ = 4.66, S.D. = 0.30) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มีการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เรียงตามลำดับดังนี้ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.67, S.D. = 0.33) ด้านการสาธารณูปการ ($\bar{X}$ = 4.67, S.D. = 0.36) ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ($\bar{X}$ = 4.66, S.D. = 0.33) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ($\bar{X}$ = 4.66, S.D. = 0.35) ด้านการศาสนศึกษา ($\bar{X}$ = 4.65, S.D. = 0.34) ด้านการปกครอง ($\bar{X}$ = 4.64, S.D. = 0.34)

2. เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล

ลักษณะส่วนบุคคลที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ไม่ต่างกัน โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $P > 0.05$

ตารางที่ 2 สรุปผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล

ประเด็นการเปรียบเทียบ	สถิติที่ใช้	Sig.	ผลการทดสอบ
อายุที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ไม่ต่างกัน	One way ANOVA	0.386	ปฏิเสธ
จำนวนพรรษาที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ไม่ต่างกัน	One way ANOVA	0.869	ปฏิเสธ
วุฒิการศึกษาทางสามัญ ที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ไม่ต่างกัน	One way ANOVA	0.310	ปฏิเสธ
วุฒิการศึกษาทางธรรม ที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ไม่ต่างกัน	One way ANOVA	0.611	ปฏิเสธ
วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ไม่ต่างกัน	One way ANOVA	0.459	ปฏิเสธ

จากตารางที่ 2 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ลักษณะส่วนบุคคลในภาพรวม ได้แก่ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม ที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ไม่แตกต่างกัน โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $P > 0.05$

3. สมรรถนะพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

สมรรถนะพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในภาพรวม ด้านแรงจูงใจ มีความสัมพันธ์เชิงเหตุ-ผลกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ส่วนด้านความรู้ และด้านบุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล มีความสัมพันธ์เชิงเหตุ-ผลกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุของสมรรถนะพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

สมรรถนะพระสังฆาธิการ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์	การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์				
	B	S.E.	สปส. Beta	t	Sig.
(ค่าคงที่)	1.237	0.253	-	4.887	0.000***
1. ความรู้	0.190	0.094	0.213	2.023	0.045*
2. ทักษะ	0.031	.088	0.044	0.357	0.721
3. บุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล	-0.086	0.083	-0.101	-1.038	0.301
4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง	0.197	0.084	0.237	2.345	0.021*
5. แรงจูงใจ	0.408	0.079	0.493	5.145	0.000***

หมายเหตุ	* $P \leq 0.05$	R	= 0.809
	** $P \leq 0.01$	R ²	= 0.654
	*** $P \leq 0.001$	R ² ปรับ	= 0.640
		F	= 46.809
		ระดับนัยสำคัญ	= 0.000
		Durbin-Watson	= 2.021

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า สมรรถนะพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ มีความสัมพันธ์เชิงเหตุ-ผลกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม (R) อยู่ในระดับสูง 0.809 และพิจารณาจากการปรับมาตรฐานของตัวแปร (Standardized Variables) ร้อยละ 64.00-65.40 ซึ่งการทดสอบความเป็นอิสระกันของความคลาดเคลื่อน (Durbin-Watson) ในครั้งนี้มีค่าเท่ากับ 2.021 คือ ตัวแปรอิสระ ประกอบด้วย (1) ด้านความรู้ (2) ด้านทักษะ (3) ด้านบุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล (4) ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง และ (5) ด้านแรงจูงใจ มีความสัมพันธ์เชิงอิสระในตัวเอง ในการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ และค่า สปส. Beta เรียงตามลำดับดังนี้ ด้านแรงจูงใจ ($\beta_{\text{แรงจูงใจ}} = 0.493$, Sig. = 0.000) ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง ($\beta_{\text{ความคิดเห็น}} = 0.237$, Sig. = 0.021) ด้านความรู้ ($\beta_{\text{ความรู้}} = 0.213$, Sig. = 0.045) ด้านทักษะ ($\beta_{\text{ทักษะ}} = 0.044$, Sig. = 0.721) ด้านบุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล ($\beta_{\text{บุคลิก}} = -0.101$, Sig. = 0.301) โดยมีตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์เชิงเหตุ-ผลกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้แก่ ด้านแรงจูงใจ มีความสัมพันธ์เชิงเหตุ-ผล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง ด้านความรู้ มีความสัมพันธ์เชิงเหตุ-ผล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กล่าวคือ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านแรงจูงใจ ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง ด้านความรู้

จากตาราง 3 สามารถเขียนสมการพยากรณ์ได้ดังนี้

$$\hat{Y} = b_0 + b_1X_1 + b_4X_4 + b_5X_5$$

$$= 1.237 + 0.190 (\text{ด้านความรู้}) + 0.197 (\text{ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง}) + 0.408 (\text{ด้านแรงจูงใจ})$$

$\hat{Y}$ หมายถึง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งมีความเหมาะสมกับค่า R^2 (Coefficient of Determination) ในระดับปานกลาง ซึ่งมีค่าเท่ากับ 0.640

4. แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า 1) ด้านการปกครอง ควรมีการดำเนินการปกครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พระธรรมวินัย กฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ รวมทั้งควรมีการประชุมหารืออย่างต่อเนื่อง เพื่อสอบถามและรับฟังปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อนำไปแก้ไขในภาพรวมต่อไป 2) ด้านการศาสนศึกษา ควรส่งเสริมการเรียนการสอนของพระภิกษุสามเณรที่สนใจในการเรียนทั้งด้านบาลีและนิกกรรมเพิ่มมากขึ้น ควบคู่กับการศึกษาความรู้ทั่วไป และควรส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาภายในวัดและนอกวัดอย่างต่อเนื่อง เช่น การศึกษาต่อ การให้ทุนการศึกษา ฯลฯ 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือสนับสนุนอุปกรณ์การศึกษา ควรจัดงบประมาณในการพัฒนาคุณภาพของการศึกษาเพิ่มขึ้น รวมทั้งควรมอบทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และอุปถัมภ์ผู้ที่ยากจนทรัพย์ในการเรียน 4) ด้านการเผยแผร์พระพุทธศาสนา ควรส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีความสามารถในการเผยแผร์พระพุทธศาสนา โดยการส่งเข้ารับการศึกษาพระนักเผยแผร์ พระนักเทศน์ เพื่อให้การเผยแผร์พระพุทธศาสนามีความน่าสนใจและจูงใจให้ประชาชนทั่วไปเข้าวัดเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งควรเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรมีช่องทางในการสื่อสารให้กับประชาชนได้เข้าถึงหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าถึงได้ง่ายและทั่วถึงมากขึ้น 5) ด้านการสาธารณูปการ ควรจัดสิ่งแวดล้อมภายในบริเวณให้เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม การบำเพ็ญประโยชน์ในงานต่าง ๆ และเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศาสนาให้กับประชาชน รวมทั้งควรปลูกฝังให้พระภิกษุสามเณรเกิดความเอาใจใส่ในการดูแลปฏิสังขรณ์ภายในวัด เพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการรักษาและทำนุบำรุงวัดให้มีความสะอาดและลดความเสียหายอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ควรมีการเผยแผร์วัดต้นแบบและเป็นแบบแผนของการ

พัฒนาทางด้านสาธารณูปการ เพื่อก่อให้เกิดการสร้างบรรทัดฐานของการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังเป็น การช่วยผลักดันมาตรฐานทางด้านสาธารณูปการให้มีมาตรฐานและประสิทธิภาพที่มากยิ่งขึ้น 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ควรมีการให้ความช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ที่คณะสงฆ์สามารถดำเนินการได้และไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นประโยชน์และความสุขของประชาชนเป็นสำคัญ เช่น การจัดตั้งโรงงาน และการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ฯลฯ

อภิปรายผล

1. ระดับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในภาพรวมและรายด้าน มีการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า วัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีการบริหารงานที่เป็นกิจการของคณะสงฆ์ โดยที่คณะสงฆ์ได้ปฏิบัติและถือเป็นธุระหน้าที่ และเป็นภารกิจของพระสังฆาธิการ ประกอบด้วย ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ได้ประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระครูพิฑูรณคราภิรักษ์ (อนุชาติ นรินโท) และพระมหาสุเมธ สมานิตโต (2564: 237-238) ได้กล่าวว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ มีพันธกิจหรือภาระธุระในการบริหารงานตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 รวม 6 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศาสนศึกษา 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านการเผยแผ่ 5) ด้านสาธารณูปการ และ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสมุห์ปิยะพงษ์ วงศ์ตาผา (2563: 90-91) วิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนครพนม ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนครพนม อยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาไพศาล นาสุริวงศ์ (2561: 152-153) วิจัยเรื่องปัจจัยด้านการบริหารที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของอารามราษฎร์เขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ระดับการดำเนินงานของ

วัดของอารามราชวรวิหารเขตกรุงเทพมหานครโดยรวม อยู่ในระดับมาก รวมทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาอัครพงษ์ พูลผล (2561: 230-231) วิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์สังกัดมหานิกาย ของเจ้าอาวาสในจังหวัดชุมพร ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการบริหารกิจการคณะสงฆ์ สังกัดมหานิกาย: เจ้าอาวาสในจังหวัดชุมพร ในภาพรวมมีระดับการบริหารอยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาเดชา สังขรุ่งเรือง (2559: 5) วิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารคณะสงฆ์: กรณีศึกษาคณะสงฆ์อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในเขตอำเภอเมืองกาญจนบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. เปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล

ลักษณะส่วนบุคคลที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ไม่ต่างกัน โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $P > 0.05$ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสุธา ไทย (2562: 84-86) วิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์: กรณีศึกษาในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ กรณีศึกษาในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร พบว่า คณะสงฆ์ที่มีจำนวนพรรษา ระดับวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระจิตติรัฐ ฐิตเปโม (รินสาร) (2555: 111-116) วิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ประสิทธิภาพ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ: กรณีศึกษาพระสังฆาธิการในเขตปกครอง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 5 ตำบล เมื่อจำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคล พบว่า พระภิกษุที่มี อายุ พรรษา ตำแหน่ง วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และ วุฒิการศึกษาทางบาลี มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ: กรณีศึกษาพระสังฆาธิการในเขตปกครอง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 5 ตำบล ในภาพรวม และรายด้านไม่แตกต่างกัน โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระนพภัณท์ พลอยแสนรัก (2562: 81-83) วิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพในการปกครองของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดชลบุรี เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ จำนวนพรรษา และวุฒิการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการปกครองของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดชลบุรี ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3. สมรรถนะพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

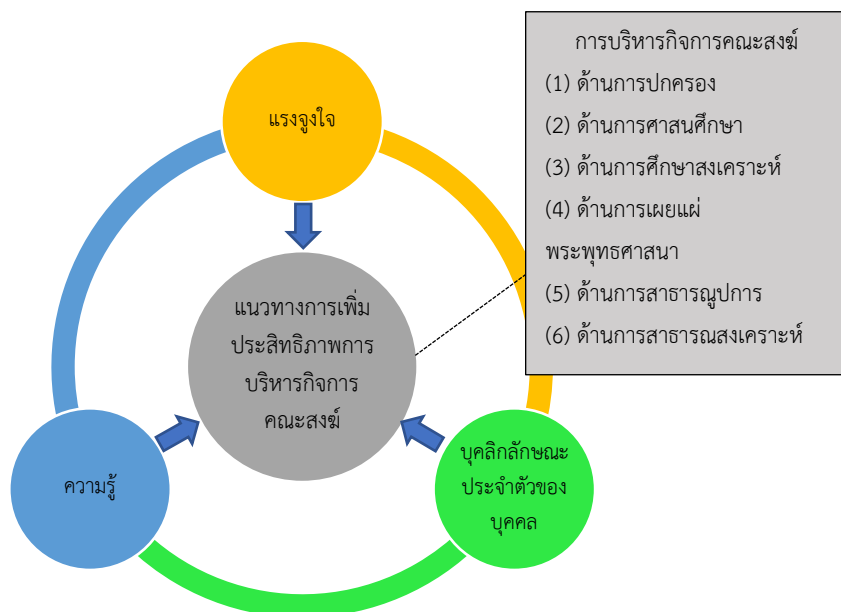
สมรรถนะพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในภาพรวม ด้านแรงจูงใจ มีความสัมพันธ์เชิงเหตุ-ผลกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ส่วนด้านความรู้ และด้านบุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล มีความสัมพันธ์เชิงเหตุ-ผลกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงให้เห็นว่า สมรรถนะพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านความรู้ ด้านบุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล และด้านแรงจูงใจ เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้พระสังฆาธิการสามารถบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ให้ประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาไพศาล นาสุริวงศ์ (2561: 152-153) วิจัยเรื่องปัจจัยด้านการบริหารที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของอารามราษฎร์เขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้านการบริหารที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของโดยรวม (Y) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ได้แก่ ตัวแปรปัจจัยการจูงใจ เป็นปัจจัยด้านการบริหารที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของโดยรวม (Y) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภูวนัธฐ์ หนูมาก (2556: 102-103) วิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติตามนโยบายของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ด้านผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามเกณฑ์มาตรฐานที่สถานศึกษากำหนดไว้ มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของผู้เรียนวิชาภาษาไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ปัจจัยด้านประสิทธิผลองค์กร ได้แก่ ด้านการสร้างแรงจูงใจและภาวะผู้นำ มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของผู้เรียนวิชาคณิตศาสตร์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ปัจจัยด้านการเรียนรู้และพัฒนา ได้แก่ ด้านสมรรถนะบุคลากรและครู มี

ความสัมพันธ์กับด้านคุณธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สำหรับระดับประสิทธิผลของการจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พบว่า ผู้เรียนมีทักษะในการทำงานและการทำงานสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีความสัมพันธ์กับด้านคุณธรรมจริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4. แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ พบว่า ควรมีการดำเนินการปกครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ส่งเสริมการเรียนการสอนของพระภิกษุสามเณรด้านบาลีและนักธรรม ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือสนับสนุนอุปกรณ์การศึกษา ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จัดสิ่งแวดล้อมภายในบริเวณให้เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม ให้ความช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่าง ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาวีรจิต ธีรวิโส และคณะ (2562: 175-178) วิจัยเรื่อง การพัฒนาสมรรถนะของพระสังฆาธิการในจังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะสมรรถนะของพระสังฆาธิการในจังหวัดสุรินทร์ มีดังนี้ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ ประกอบด้วย การจัดระเบียบแนวปฏิบัติการอยู่ร่วมกัน การส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาภายในวัดและนอกวัด ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนและประชาชนทั่วไป จัดบริการทางวิชาการด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่ชุมชน มีการสงเคราะห์แก่ผู้ประสบภัยต่าง ๆ การสงเคราะห์ทุนการสร้างโรงพยาบาล ตักสงฆ์อาพาธ การสงเคราะห์ที่พักอาศัย ผู้ได้รับความเดือดร้อน และการบริการแก่ประชาชนทั่วไป

จากผลการวิจัยสามารถอธิบายแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้ดังแสดงรูปภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

จากภาพที่ 1 แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ประกอบไปด้วยปัจจัยสมรรถนะที่สำคัญและจำเป็นต้องมีในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 3 สมรรถนะ คือ แรงจูงใจ บุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล และความรู้ เพื่อนำไปประยุกต์เป็นแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ทั้ง 6 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศึกษา 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5) ด้านการสาธารณูปการ และ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ กล่าวคือ ควรมีการดำเนินการปกครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ส่งเสริมการเรียนการสอนของพระภิกษุสามเณรด้านบาลีและนักธรรม ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือสนับสนุนอุปกรณ์การศึกษา

ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จัดสิ่งแวดล้อมภายในบริเวณให้เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม ให้ความช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่าง ๆ

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า 1) การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ลักษณะส่วนบุคคลที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ไม่ต่างกัน โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $P > 0.05$ 3) สมรรถนะพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในภาพรวม ด้านแรงจูงใจ มีความสัมพันธ์เชิงเหตุ-ผลกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ส่วนด้านความรู้ และด้านบุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล มีความสัมพันธ์เชิงเหตุ-ผลกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 4) ควรมีการดำเนินการปกครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ส่งเสริมการเรียนการสอนของพระภิกษุสามเณรด้านบาลีและนันทกรรม ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือสนับสนุนอุปกรณ์การศึกษา ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จัดสิ่งแวดล้อมภายในบริเวณให้เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม ให้ความช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งจากข้อค้นพบจากการวิจัยนำมาสู่การวิเคราะห์เพื่อสร้างข้อเสนอแนะแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ ควรมีการสร้างแรงจูงใจและการยกย่องเชิดชูพระภิกษุสงฆ์ปฏิบัติดีและลงโทษพระภิกษุสงฆ์ที่ปฏิบัติตนบกพร่อง เพื่อให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพ ควรสนับสนุนให้มีการเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง และควรสนับสนุนให้มีการมอบทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรที่สอบไล่ได้จัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม ควรสนับสนุนให้มีการเพิ่มศักยภาพทางปัญญา โดยการขยายโอกาสทางการศึกษาพระพุทธศาสนาแก่ทุกหมู่เหล่า และควรสนับสนุนให้มีการบริจาคทรัพย์ส่วนตัว เพื่อ

มอบให้เป็นทุนการศึกษาแก่เด็กในระบบโรงเรียนของรัฐหรือของเอกชน ควรมีการปรับปรุงทักษะการสื่อสารให้ทันสมัยเหมาะแก่การเผยแพร่หลักธรรมคำสั่งสอนให้ทันยุคทันสมัย ควรมีการจัดสิ่งแวดล้อมภายในวัดให้เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม ตลอดจนให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศาสนาของประชาชน ควรสนับสนุนให้มีการให้ความรู้ข่าวสารแก่ชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา การสาธารณสุขมูลฐาน และการปกครอง ฯลฯ และควรสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน

1.2 ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ลักษณะส่วนบุคคลที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ไม่ต่างกัน โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $P > 0.05$ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการดังนี้ ควรมีการวางแผนในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ให้สอดคล้องกับลักษณะส่วนบุคคลของคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

1.3 ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า สมรรถนะพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในภาพรวม ด้านแรงจูงใจ มีความสัมพันธ์เชิงเหตุ-ผลกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ส่วนด้านความรู้ และด้านบุคลิกลักษณะประจำตัวของบุคคล มีความสัมพันธ์เชิงเหตุ-ผลกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ ควรสนับสนุนและส่งเสริมให้พระสังฆาธิการหมั่นฝึกฝนและพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมให้พระสังฆาธิการ มีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะที่จำเป็นเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ แล้วสามารถนำมาพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรมีการติดตามและประเมินผลการบริหารกิจการคณะสงฆ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อนำผลที่ได้มาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ได้ตามเป้าหมาย

1.4 ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 4 พบว่า ควรมีการดำเนินการปกครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ส่งเสริมการเรียนการสอนของพระภิกษุสามเณรด้านบาลีและนักธรรม ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือสนับสนุนอุปกรณ์การศึกษา ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จัดสิ่งแวดล้อมภายในบริเวณให้เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม ให้ความช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อควรดำเนินการ ดังนี้ 1) ด้านการปกครอง ควรมีการดำเนินการปกครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พระธรรมวินัย กฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ รวมทั้งควรมีการประชุมหารืออย่างต่อเนื่อง เพื่อสอบถามและรับฟังปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อนำไปแก้ไขในภาพรวมต่อไป 2) ด้านการศาสนศึกษา ควรส่งเสริมการเรียนการสอนของพระภิกษุสามเณรที่สนใจในการเรียนทั้งด้านบาลีและนักธรรมเพิ่มมากขึ้น ควบคู่กับการศึกษาความรู้ทั่วไป และควรส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาภายในวัดและนอกวัดอย่างต่อเนื่อง เช่น การศึกษาต่อ การให้ทุนการศึกษา ฯลฯ 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือสนับสนุนอุปกรณ์การศึกษา ควรจัดงบประมาณในการพัฒนาคุณภาพของการศึกษาเพิ่มขึ้น รวมทั้งควรมอบทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และอุปถัมภ์ผู้ที่ขาดทุนทรัพย์ในการเรียน 4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรมีความสามารถในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการส่งเข้ารับการฝึกอบรมพระนักเผยแผ่ พระนักเทศน์ เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีความน่าสนใจและจูงใจให้ประชาชนทั่วไปเข้าวัดเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งควรเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรมีช่องทางในการสื่อสารให้กับประชาชนได้เข้าถึงหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าถึงได้ง่ายและทั่วถึงมากขึ้น 5) ด้านการสาธารณูปการ ควรจัดสิ่งแวดล้อมภายในบริเวณให้เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม การบำเพ็ญประโยชน์ในงานต่าง ๆ และเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศาสนาให้กับประชาชน รวมทั้งควรปลูกฝังให้พระภิกษุสามเณรเกิดความเอาใจใส่ในการดูแลปฏิสังขรณ์ภายในวัด เพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการรักษาและทำนุบำรุงวัดให้มีความสะอาดและลดความเสียหายอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ควรมีการเผยแผ่วัดต้นแบบและเป็นแบบแผนของการพัฒนาทางด้านสาธารณูปการ เพื่อก่อให้เกิดการสร้างบรรทัดฐานของการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังเป็นการช่วยผลักดันมาตรฐานทางด้านสาธารณูปการให้มีมาตรฐานและประสิทธิภาพที่มากยิ่งขึ้น 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ควรมีการให้ความช่วยเหลือสังคมใน

รูปแบบต่าง ๆ ที่คณะสงฆ์สามารถดำเนินการได้และไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นประโยชน์และความสุขของประชาชนเป็นสำคัญ เช่น การจัดตั้งโรงงาน และการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ฯลฯ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบ ปัจจัยที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่สำคัญคือ สมรรถนะพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านแรงจูงใจ ด้านความรู้ และด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยควรให้ความสำคัญกับ สมรรถนะพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านแรงจูงใจ ด้านความรู้ และด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ 1) ควรมีศึกษาถึงปัจจัยอื่นที่คาดว่าจะส่งผลการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เช่น การมีส่วนร่วม ภาวะผู้นำ เป็นต้น 2) ควรศึกษาวิจัยแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในพื้นที่อื่น ๆ ในเขตจังหวัดประจวบคีรีขันธ์และจังหวัดใกล้เคียง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและสามารถนำมาประยุกต์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้อย่างเหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

- ประกิต บุญมี และคณะ. (2561). ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์: ศึกษากรณีเขตการปกครองคณะสงฆ์ ตำบลท่าไม้ จังหวัดสมุทรสาคร. วารสารสยามวิชาการ, 19(2), 31-50.
- พระครูพิฑูรณคราภิรักษ์ (อนุชาติ นรินโท) และพระมหาสุเมธ สมานิตโต. (2564). ทักษะการบริหารกิจการคณะสงฆ์. วารสารวิจัยวิชาการ, 4(2), 235-249.
- พระจิตติธัมม ฐิตเบโม (รินสาร). (2555). ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระนพรัตน์ พลอยแสนรัก. (2562). ประสิทธิภาพในการปกครองของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดชลบุรี. ใน วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พระใบฎีกาตราวุฒิ หงส์คำ. (2560). การเสริมสร้างประสิทธิผลการบริหารงานของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 11. ใน วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- พระมหาเดชา สังขรุ่งเรือง. (2559). ประสิทธิภาพการบริหารคณะสงฆ์: กรณีศึกษาคณะสงฆ์อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพฯ, 3(1), 1-7.
- พระมหาไพศาล นาสุริวงศ์. (2561). ปัจจัยด้านการบริหารที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของอารามราษฎร์เขตกรุงเทพมหานคร. วารสารการเมืองการปกครอง, 8(2), 147-159.
- พระมหาวิจิต ธีรวโส และคณะ. (2562). การพัฒนาสมรรถนะของพระสังฆาธิการในจังหวัดสุรินทร์. วารสาร มจร. พุทธปัญญาปริทรรศน์, 4(1), 169-180.
- พระมหาอัศรพงษ์ พูลผล. (2561). แนวทางการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์สังกัดมหานิกาย ของเจ้าอาวาสในจังหวัดชุมพร. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการการประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2561, 226-234.
- พระราชวรเมธี และคณะ. (2560). แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา 2560-2564 “การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ”. เรียกใช้เมื่อ 28 สิงหาคม 2565 จาก <http://www.buddhism4.com/web/download/book%201.pdf>.
- พระสมุห์ปิยะพงษ์ วงศ์ตาผา. (2563). ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนครพนม. ใน วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- พระสุธา ไทย. (2562). ประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์: กรณีศึกษาในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร. ใน สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสยาม.
- ภูวนัฐสร หนูมาก. (2556). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- Green, S. B. (1991). How Many Subjects Dose It Take to Do a Regression Analysis? Multivariate Behavioral Research, 26(3), 499-510.

McClelland, D. C. (1973). Testing for competence rather than for intelligence.
American Psychologist, 28(1), 1-14.

การสำรวจทุนชุมชนเพื่อการพัฒนาตลาดค้าปลีกริมน้ำของชุมชนริม

คลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร*

THE EXPLORATION OF COMMUNITY-BASED CAPITAL FOR DEVELOPING A WATERFRONT RETAIL MARKET OF THE LAT PHRAO CANAL AREA, BANGKOK

ธมลวรรณ ธีระบุญชู¹, มณฑล จันทร์แจ่มใส², สุรางค์รัตน์ แสงศรี³ และ ธนิดา ศุภรังสรรค์⁴

Thamonwan Theerabunchorn¹, Monton Janjamsai², Surangrat Saengsi³ and Tanida Suppharangsak⁴

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

Phranakhon Rajabhat University, Thailand

Email: e_mail4fern@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา เพื่อสำรวจและวิเคราะห์จุดเด่นทุนชุมชน 7 ด้าน ได้แก่ ด้านทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน ทุนภูมิปัญญา ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนการเงิน ทุนสิ่งก่อสร้าง และทุนเศรษฐกิจ สำหรับการพัฒนาลาดค้าปลีกในพื้นที่ริมคลองลาดพร้าว ที่จะทำให้ทราบถึงการกระจายตัวของทรัพยากรที่ในแต่ละชุมชนมี อันเป็นประโยชน์ต่อการเลือกชัยภูมิที่ตั้งตลาดที่มีศักยภาพในการดึงดูดให้ผู้คนได้มาจับจ่ายและท่องเที่ยว เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนจาก 5 เขตพื้นที่ พื้นที่ละ 10 ตัวอย่าง แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ริมคลองลาดพร้าวนี้มีทุนชุมชนที่โดดเด่น ประกอบด้วย การมีผู้สูงอายุที่มีองค์ความรู้ทางภูมิปัญญา การมีศูนย์การเรียนรู้จำนวนมาก หลากหลาย และมีการจัดกิจกรรมอยู่อย่างสม่ำเสมอ การมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเรือพาย การมีงานฝีมือชั้นสูงที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวเฉพาะพื้นที่ การมีประเพณีประจำปีที่สืบทอดกันมา การมีชัยภูมิที่ตั้งอยู่ใกล้กับไชน่าทาวน์ 2 ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชาวจีนและตลาดยิ่งเจริญ สิ่งก่อสร้างที่สะท้อนถึงสังคมพหุวัฒนธรรมซึ่งมีการออกแบบที่สวยงามทั้งภายนอกและภายในมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของพื้นที่ การมีที่จอดรถจำนวนมาก การ

* Received 22 June 2023; Revised 25 September 2023; Accepted 29 December 2023

มีพื้นที่ว่างสำหรับเป็นจุดตั้งตลาดได้หลายจุด การมีการเชื่อมต่อการเดินทางด้วยระบบคมนาคมครบทุกรูปแบบ

คำสำคัญ: ตลาดน้ำ, ชุมชน, คลองลาดพร้าว, การพัฒนาตลาด, การค้าปลีก

Abstract

The purpose of this research article is to study to survey and analyze the strengths of community capital in 7 areas, namely human capital, institutional capital, wisdom capital, natural resource capital, financial capital, and construction capital. and economic capital for the development of a retail market along the Lat Phrao Canal area to see how distribution of resources that each community has. This is useful for selecting a potential market location to attract people to shop and travel. The research tools is an interview form. Samples are selected from 5 areas with 10 samples each. Content analysis is used to analyses the collected data. Result found that along the Lat Phrao Canal, it has outstanding capital consist of elderly people with knowledge and wisdom. Having a large number and diversity of learning centers which is organizing activities on a regular basis. Having a group of boat tour community enterprises. Having unique advanced craftsmanship. Having an annual traditional events. Located near Chinatown 2, which attracts Chinese people and Ying Charoen market. Having a building that reflects a multicultural society with a unique beautiful design both inside and outside. Having numbers of parking. Having multiple space to locate the riverfront market. Having all forms of transportation systems witch connected.

Keyword: River Market, Community Capital, Khlong Lat Phrao, Market Development, Retailing

บทนำ

การค้าปลีก เป็นภาคธุรกิจ (Retail Sector) ที่สร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมให้ประเทศไทย สูงถึง 2.8 ล้านล้านบาท ในปี 2562 โดยมีการเติบโตจากปี 2561 ที่ 7.7 % มีการจ้างงานสูงถึง 14 ล้านอัตรา ในปี 2560 (Positioning, 2560) หรือกล่าวได้ว่า ในภาคธุรกิจต่างๆ นั้น การค้าปลีกสร้าง GDP ให้แก่ประเทศสูงเป็นอันดับ 2 หรือคิดเป็นสัดส่วน 16.5 % รองจาก ภาคการผลิตและอุตสาหกรรมที่มีการสร้าง GDP สูงสุดเป็นอันดับหนึ่งคิดเป็นสัดส่วน 25.3% ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประเทศ (Krungsri Research, 2021) สะท้อนให้เห็นว่าการค้าปลีกมีความสำคัญต่อการเป็นภาคธุรกิจหนึ่งที่มีส่วนช่วยสร้างการเจริญเติบโตทางการค้า ทางเศรษฐกิจให้กับประเทศ เพราะเม็ดเงินกว่า 2.8 ล้านล้านบาทนั้น จะถูกจัดเก็บเป็นภาษีที่ใช้พัฒนาประเทศ และเกิดการกระจายสู่ท้องถิ่นในรูปแบบค่าจ้าง หรือรายได้ ให้แก่พนักงานในภาคการค้าปลีก เพื่อนำไปใช้จ่ายใช้สอยในชีวิตประจำวัน เกิดเป็นการหมุนเวียนของเงินออกสู่ภาคธุรกิจอื่น ๆ ในระบบเศรษฐกิจของประเทศ แต่อย่างไรก็ตามเมื่อกล่าวถึงการค้าปลีกผู้คนจำนวนไม่น้อยจะนึกถึงเฉพาะ ร้านเซเว่นอีเลเว่น เซ็นทรัล โลตัส สยามพารากอน ไอคอนสยาม แต่ในความจริงแล้ว การค้าปลีกนั้นยังรวมไปถึง "ตลาด" ซึ่งตลาดนั้นจัดเป็นรูปแบบหนึ่งของการค้าปลีกสมัยเก่า โดยพบว่าส่วนแบ่งตลาดระหว่างการค้าปลีกสมัยใหม่ และสมัยเก่านั้น มีสัดส่วนคิดเป็น 60:40 เปอร์เซนต์ หรือประมาณการเป็นมูลค่าการค้าปลีกสมัยเก่าอยู่ที่ 8.8 แสนล้านบาทจึงสะท้อนถึงวิถีชีวิตของผู้บริโภคไทยที่ยังมีความผูกพัน และให้ความสำคัญกับตลาดนั่นเอง โดยตลาดนั้น อาจเป็นตลาดบก ตลาดน้ำ หรือ ตลาดริมน้ำ ขึ้นกับชัยภูมิที่ตั้ง และเนื่องจากตลาดนำมาซึ่งการหมุนเวียนของเม็ดเงิน ดังนั้น การมีตลาดค้าปลีกเกิดขึ้นที่โดยอ้อมแสดงถึง การตามมาของรายได้ อาชีพ และการพึ่งพาตนเองได้นั่นเอง ซึ่งมีรายงานการวิจัยยืนยันว่า การเกิดขึ้นของตลาดนั้นสามารถสร้างเศรษฐกิจฐานรากได้จริง โดยสุชานาถ พัฒนวงศ์งาม (2560) ศึกษาปริมาณเงินหมุนเวียนจากรายได้ของการค้าที่มาจากตลาดนัดชุมชนตัวอย่างผู้ประกอบการ 159 ราย ในตลาดนัด 2 แห่ง พบว่ามีเงินรายได้จากการจำหน่ายประมาณ 50 ล้านบาท จึงเป็นเหตุผลว่า ตลาดนั้น มีความมีความสำคัญที่จะใช้เป็นกลยุทธ์หนึ่งในการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับการพึ่งพาตัวเองของชุมชนนั่นเอง โดยจากสถิติของ

สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง สำนักงานการคลัง กรุงเทพมหานคร (2564) พบว่า กรุงเทพมหานครมี ตลาดรวม 485 ตลาด ซึ่งจัดเป็นตลาดจัดตั้งใหม่ขึ้นทั้งหมด โดยมีผู้จัดตั้งทั้งสิ้น 8 ประเภท ได้แก่ ตลาดของเอกชน ตลาดของสำนักงานตลาดกรุงเทพมหานคร ตลาดของการเคหะแห่งชาติ ตลาดขององค์การตลาด กระทรวงมหาดไทย ตลาดของสำนักงานทรัพย์สินส่วน พระมหากษัตริย์ ตลาดของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตลาดของการรถไฟ และตลาดขององค์กร ตลาดเพื่อเกษตรกร โดยจากการศึกษาค้นคว้าพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการสร้าง ตลาดค้าปลีกนั้นมาจากหลายปัจจัยได้แก่ ต้องอาศัยทุนที่มีในชุมชน โดยอาจเป็นทุนเดิมที่มีอยู่ แล้ว เช่น ทุนทางสังคม วัฒนธรรม หรือทุนที่สร้างขึ้นใหม่ เช่น พินิจภัณฑ์ เพื่อเป็นแม่เหล็ก ดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามายังตลาด โดยสิ่งสำคัญ ตลาดนั้นจะต้องมีการศึกษาสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ เฉพาะตัวซึ่งหาไม่ได้จากตลาดอื่น ๆ เพื่อสร้างความแตกต่างและความสามารถในการแข่งขัน ตลอดจนควรมีการสื่อสารการตลาดโดยน่านักสื่อสารการตลาดมาลงพื้นที่ หรืออาจใช้วิธีบอก ต่อในสื่อสังคมออนไลน์เพื่อการประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้ให้ตลาดที่รู้จักซึ่งเป็นการเพิ่ม โอกาสในการนำนักท่องเที่ยวมายังพื้นที่ตลาดนั่นเอง โดยตลาดนั้นจะสร้างความเข้มแข็งและ พึ่งพาตนเองได้ต้องมีความร่วมมือกันของทั้งผู้ประกอบการ ผู้นำชุมชน รวมถึงหน่วยงาน ภายนอกทั้งหน่วยงานรัฐ หน่วยงานเอกชน (พิมพงา เพ็ญนาเรนทร์ (2564) ปัทมาพร สุขใจ (2564) ทศพร แก้วขวัญไกร (2562) กมลพิพัฒน์ ชนะสิทธิ์ (2561) จิตราภรณ์ สุทธิวรเศรษฐ (2560) Matara Suansri (2017), อรรณพ เรืองกัลป์ปวงศ์ (2559) สุปราณี จันทรสง (2558) ศศิกัญญา พลายกุ่มพล (2564) ปัทมา โกเมนทร์จำรัส (2562) พรพร อรุณรังสีเวช (2563)

ในการวิจัยครั้งนี้ มีเป้าหมายพื้นที่วิจัยเป็นชุมชนริมคลองลาดพร้าว ระยะทาง 24 กิโลเมตร ครอบคลุมกว่า 7,000 ครัวเรือน 50 ชุมชน ใน 8 เขตของกรุงเทพมหานคร ได้แก่ เขตวังทองหลาง ห้วยขวาง ลาดพร้าว จตุจักร บางเขน หลักสี่ ดอนเมือง และสายไหม ทีมวิจัย พบว่า พื้นที่ดังกล่าว เป็นคลองที่อยู่โครงการ เวนิสตะวันออก ซึ่งสามารถเชื่อมโยงเส้นทาง สัญจรได้ทั้งน้ำ และทางบก ซึ่งเป็นทำเลที่ตั้งที่อำนวยความสะดวกในการเดินทางและดึงดูด ผู้บริโภคจากภายนอกชุมชนได้ นอกจากนี้ชุมชนดังกล่าวยังมีทุนชุมชนเดิมที่บรรพบุรุษเคย ประกอบอาชีพทำนามาก่อนจึงมีภูมิปัญญาชาวบ้านที่น่าค้นหาและถ่ายทอดสู่ภายนอก มีวัดวา

อาราม และมีผู้คนในชุมชนที่เป็นทั้งผู้ประกอบการชนิดผู้เป็นผลิต (Manufacturer) ผู้ค้าขาย (Merchandise) ผู้ให้บริการ (Service) และนักเรียน นักศึกษา ซึ่งสามารถพัฒนาให้เป็นผู้ประกอบการค้าปลีกได้ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ จัดเป็นทุนชุมชนทั้งสิ้น ในรูปทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางมนุษย์ ซึ่งเป็นทุนที่ชุมชนมีอยู่แล้ว และสามารถต่อยอดในการนำไปสู่การพัฒนาตลาดค้าปลีกขึ้นมาได้ตามหลักการของปัจจัยความสำเร็จในการสร้างตลาดค้าปลีก จึงนำมาสู่การสำรวจทุนชุมชนเพื่อการพัฒนาตลาดค้าปลีกขึ้นมา ของชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสำรวจและวิเคราะห์จุดเด่นทุนชุมชน 7 ด้าน ได้แก่ ด้านทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน ทุนภูมิปัญญา ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนการเงิน ทุนสิ่งก่อสร้าง และทุนเศรษฐกิจ สำหรับการพัฒนาลตลาดค้าปลีกในพื้นที่ริมคลองลาดพร้าว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ ผู้ที่อาศัยในพื้นที่ริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร จาก 5 ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนห้วยขวาง ชุมชนจตุจักร ชุมชนบางเขน ชุมชนสายไหม และชุมชนหลักสี่ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ตัวแทนจากประชากรจากแต่ละชุมชน ทั้งหมด 5 ชุมชน ที่ประกอบด้วย ผู้ประกอบอาชีพผู้ผลิต 2 ตัวอย่าง ผู้ประกอบอาชีพผู้จำหน่าย 2 ตัวอย่าง ผู้ประกอบอาชีพบริการ 2 ตัวอย่าง ผู้ประกอบอาชีพนักเรียน นักศึกษา 2 ตัวอย่าง และตัวแทนภาครัฐ 2 ตัวอย่าง รวม 10 ตัวอย่างต่อชุมชน รวมทั้งสิ้น 50 ตัวอย่าง เครื่องมือในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์ทูลชนชน แบ่งเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของชุมชน ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับทุนชุมชน 7 ด้าน ได้แก่ ด้านทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน ทุนภูมิปัญญา ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนการเงิน ทุนสิ่งก่อสร้าง และทุนเศรษฐกิจ ตอนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับบทบาทของทุนชุมชน ตอนที่ 4 เป็นคำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดตั้งตลาดริมคลองลาดพร้าว เก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยนำ

ข้อมูลภาคสนามจากการจัดบันทึกและการสนทนากลุ่มมาถอดความ จัดข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่สรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่กำหนดไว้พร้อมทั้งตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและเก็บข้อมูลเพิ่มให้เนื้อหาที่มีความสมบูรณ์ จากนั้นวิเคราะห์เชิงพรรณนา เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำข้อมูลที่ได้มาทำการเปรียบเทียบแล้ววิเคราะห์ออกมาเป็นจุดเด่นของทุนชุมชนแต่ละด้าน การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ทำโดยหาค่า ความตรงทางเนื้อหา (Content Validity) นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นตามกรอบแนวคิดการวิจัย เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาความเหมาะสม ความถูกต้อง และครอบคลุมเนื้อหาการวิจัย ตลอดจนความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิค IOC

ผลการวิจัย

1. ทุนมนุษย์ของชุมชนริมคลองลาดพร้าว

ข้อคำถาม	เขตพื้นที่				
	ห้วยขวาง	สายไหม	จตุจักร	หลักสี่	บางเขน
1.ทุนที่มี	มีผู้สูงอายุที่มีภูมิปัญญาด้านการทำขนมโบราณ การนวด การทำกับข้าว ยาสมุนไพร ยาแผนโบราณ มีจิตอาสาเป็นเรือชุมชนคอยช่วยเหลือผู้ประสบภัย	มีผู้อาวุโสของชุมชนที่บอกเล่าประวัติศาสตร์ของชุมชนได้อย่างลึกซึ้ง คนบางส่วนมีความสามารถด้านอาชีพ เช่น การประกอบอาหาร การทำเกษตรกรรมในพื้นที่ มีความรู้	คนในชุมชนมีองค์ความรู้ การสานตะกร้า ทำน้ายาล้างจาน ร้า ร้อยมาลัย	เจ้าหน้าที่สหกรณ์ ประธานชุมชน และเยาวชน จิตอาสาจัดกิจกรรม เยาวชนรุ่นใหม่ ใส่ใจสิ่งแวดล้อม	คนในชุมชนมีความสามารถด้านอาชีพที่หลากหลาย เช่น ช่างประกอบเฟอร์นิเจอร์ ช่างรายการ เช่น ครูพลศึกษา ทหารอากาศ หมอนวดแผนโบราณ และ

	เขตพื้นที่				
ข้อคำถาม	ห้วยขวาง	สายไหม	จตุจักร	หลักสี่	บางเขน
		ด้านการช่าง			อาชีพค้าขาย
2.จุดเด่น	เป็นดัชนีชี้วัด รากเหง้าของ ชุมชนที่มีภูมิ ปัญญา	ความสามารถ ของแต่ละคนสูง	คนมีความรู้ มี ทักษะเยอะ	สามารถ ช่วยเหลือกัน ในชุมชนได้	ความสามารถ ของแต่ละคนสูง
3.การนำไปใช้ ประโยชน์	สามารถ เชื่อมโยงเข้ากับ การสร้างเรื่อง เล่าที่เป็นตำนาน ของชุมชนได้	มีการรวมกลุ่ม ทำกิจกรรมใน ชุมชน เช่น โครงการสวนผัก คนเมือง	พัฒนาเป็น กลุ่มเพื่อ สื่อสารไปยัง ภายนอก ชุมชน	บุคลากรที่มี จิตอาสา สามารถไป ถ่ายทอด ความรู้ได้	สร้างความรู้เพื่อ นำไปต่อยอดใน การประกอบ อาชีพเฉพาะคน ได้
4.แนว ทางการสร้าง มูลค่าเพิ่ม	จัดทำโปรแกรม อบรมถ่ายทอด ภูมิปัญญาให้แก่ นักท่องเที่ยว มี การโฆษณา ประชาสัมพันธ์ ผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อสร้างการ รับรู้เป็นแรง ดึงดูดผู้บริโภค ให้เข้ามาใน ชุมชนเกิดการ กระจายรายได้	จัดการความรู้ให้ ชุมชน และ สร้างพื้นที่การ เรียนรู้ให้กับคน ในชุมชน	จัดให้มี องค์กรเข้ามา ส่งเสริมทุนที่ มีเพื่อให้ เป็นที่รู้จัก และเกิดการ จ้างงาน	ยังไม่มี	จัดการความรู้ ให้ชุมชน และ สร้างพื้นที่การ เรียนรู้ให้กับคน ในชุมชน

2. ทูตสถาบันของชุมชนริมคลองลาดพร้าว

	เขตพื้นที่				
ข้อคำถาม	ห้วยขวาง	สายไหม	จตุจักร	หลักสี่	บางเขน

	เขตพื้นที่				
1.ทุนที่มี	บ้านพระพร เป็นสถาบัน อบรมให้ความรู้ แก่ผู้ไม่มีบ้าน อยู่และพึ่งพิง โทษให้ฝึก ทำก็ตำร ทำ ขนม การตัดผม ทำกาแพ ลูกขึ้น วิสาหกิจชุมชน นำเที่ยวเรือที่ จำรัส กลุ่ม ฝึกงานฝีมือที่ ร่วมมือกับ กศน.ในการฝึก อาชีพ ศูนย์การ เรียนรู้ธรรม สถานบึง พระรามเก้า	สหกรณ์เคหะ สถานบ้าน มั่นคงเพิ่ม ทรัพย์สินสม บุญ	คณะกรรมการ ทำการสาน ตะกร้า น้ำยา ล้างจาน	กลุ่มสหกรณ์ ออมทรัพย์ ทีม นักฟุตบอล ทีม บริหารชุมชน เผ่าระวีงยาเสพ ติด กลุ่มดนตรี กลุ่มผู้สูงอายุ	สหกรณ์กลุ่ม ออมทรัพย์ของ ชุมชน
2.จุดเด่น	มีกิจกรรมอย่าง ต่อเนื่อง	มีระบบบริหาร จัดการที่ดูแล ชุมชนได้อย่าง ทั่วถึงและมี ประสิทธิภาพ	สมาชิกใน คณะกรรมการ มีการศึกษาถึง ระดับอุดมศึกษา า	ไม่มี	มีระบบบริหาร จัดการที่ดูแล ชุมชนได้อย่าง ทั่วถึงและมี ประสิทธิภาพ
3.การนำไปใช้ ประโยชน์	การจัดหาตลาด เพื่อจำหน่าย ผลิตภัณฑ์	ชุมชนมีความ มั่นคงทางการเงิน	ถ่ายทอดความรู้ ในชุมชนเป็น อาชีพ	สร้างความ เข้มแข็ง ความสัมพันธ์ ของคนใน	ชุมชนมีความ มั่นคงทางการเงิน

	เขตพื้นที่				
				ชุมชนและ ภายนอกชุมชน	
4.แนวทางการ สร้างมูลค่าเพิ่ม	เชื่อมโยงทุน สถาบันที่มีผ่าน มีการจัดแผนที่ ทุนชุมชน และ มีการนำเที่ยว เพื่อไปทำ กิจกรรมทำให้ เกิดรายได้เป็น การสร้าง มูลค่าเพิ่ม	สามารถต่อยอด ไปยังการลงทุน ด้านอื่น ๆ เช่น การลงทุนใน วิสาหกิจใน ชุมชน	การไปออกร้าน ตามงานต่าง ๆ	ส่งคนที่มีอยู่ใน กลุ่มต่าง ๆ ไป พัฒนาและ สร้างเครือข่าย กับหน่วยงาน ภายนอกชุมชน	สามารถต่อ ยุดไปยังการ ลงทุนด้านอื่น ๆ เช่น การ ลงทุนใน วิสาหกิจใน ชุมชน

3. ทุนภูมิปัญญาของชุมชนริมคลองลาดพร้าว

	เขตพื้นที่				
ข้อคำถาม	ห้วยขวาง	สายไหม	จตุจักร	หลักสี่	บางเขน
1.ทุนที่มี	การแกะสลักไม้ ทำเฟอร์นิเจอร์ ชั้นยอด การ จักรสาน การ ทำอาหาร การ แข่งเรือ การ ทอดกระถินทาง น้ำ การทำกั๋ดาร์ มือ	ประเพณี ประจำปีศาล เจ้าพ่อสมบุญ ประเพณี ทำบุญตัก บาตรในวันปี ใหม่ ประเพณี ลอยกระทง ประเพณี สงกรานต์ งานฝีมือทำ ของที่ระลึก เช่น โอ่งดินเผา ประดับลาย การทำดอกไม้ ด้วยใบเตย	ฟ้อนรำ ร้อย มาลัย พรหมเช็ด เท้า ทำขนม หวานโบราณ ประเพณีลอย กระทง	การทำขนม ทำบุญประจำปี ไหว้ศาลเจ้าแม่ ทับทิมของคน ในชุมชน งาน บริหารมีร้าน นวดแผนไทย และรักษาแก้ อาการ มีหมอ รักษาแผน โบราณโดยใช้ สมุนไพรรักษา โรค และทำ น้ายาล้างจาน ยาสระผมดอก อัญชันสมุนไพร	สินค้า OTOP อาหารพร้อม ทาน เช่น หมู ปิ้ง น้ำหวาน ข้าวต้มมัด ไข่ กรอกอีสาน เป็นต้น

ข้อความถาม	เขตพื้นที่				
	ห้วยขวาง	สายไหม	จตุจักร	หลักสี่	บางเขน
		การทำ พวงมาลัยด้วย ผ้า		ยาซักผ้า ผลิตภัณฑ์ ไข่เค็ม และมี มะพร้าวแก้ว ของดอง และ เปลือกไข่ทำปุ๋ย	
2.จุดเด่น	สามารถนำมา สร้างเรื่องเล่า เป็นตำนาน ชุมชนได้ทำให้ ชุมชนมีเสน่ห์ น่าสนใจ และ พัฒนาเป็น แม่เหล็กดึงดูด คนมาท่องเที่ยว ได้	งานประเพณีที่ มีการสืบทอด ต่อเนื่องมา อย่างยาวนาน	การฟ้อนรำ	ร้านนวดเด่นคือ รักษาแล้ว อาการดีขึ้น	ความอร่อย
3.การนำไปใช้ ประโยชน์	นำภูมิปัญญามา ต่อยอดเป็น สินค้าหรือ บริการเพื่อให้ เกิดประโยชน์ ทางเศรษฐกิจ ชุมชน	ยังไม่มี	จะไปจด วิสาหกิจชุมชน	สร้างอาชีพ สร้างรายได้ มี การหมุนเวียน เศรษฐกิจ ภายในชุมชน	ยังไม่มี
4.แนวทางการ สร้างมูลค่าเพิ่ม	หาสถานที่ จำหน่ายสินค้าที่ ต่อยอดจากภูมิ ปัญญา	ยังไม่มี	พัฒนาสินค้า ใหม่วันข้าว เหนียวมะม่วง และตะกร้าสาน ที่มีลายใหม่	ยังไม่มีการสร้าง มูลค่าเพิ่ม	ยังไม่มี

	เขตพื้นที่				
ข้อคำถาม	ห้วยขวาง	สายไหม	จตุจักร	หลักสี่	บางเขน
			เป็นเอกลักษณ์		

4. ทุนทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนริมคลองลาดพร้าว

	เขตพื้นที่				
ข้อคำถาม	ห้วยขวาง	สายไหม	จตุจักร	หลักสี่	บางเขน
1.ทุนที่มี	ลำคลอง ลาดพร้าว เชื่อมโยงไป คลองบางซื่อ ชัยภูมิที่ตั้งตั้งอยู่ ในพื้นที่ติดเขตที่มี แหล่ง ท่องเที่ยวของ ชาวต่างชาติ โดยเฉพาะชาว จีน เช่น ไชน่า ทาวน์ 2	ติดคลอง ลาดพร้าว ชัยภูมิที่ตั้งใกล้ กับตลาดยิ่ง เจริญ	ลำคลอง	ชุมชนมีความ เป็นธรรมชาติ เช่น มะม่วง กล้วย มะละกอ ไม้ ดอกไม้ประดับ	ติดคลอง ลาดพร้าวและมี ต้นไม้ใหญ่ เช่น ต้นไทร ต้น มะยมอายุ หลายปี
2.จุดเด่น	สามารถมองเห็น ทัศนียภาพ สภาพบ้านเรือน เก่าและใหม่ สลับกันไป นักท่องเที่ยว ที่มาเดินไชน่า ทาวน์ 2 สามารถมาเที่ยว ชมตลาดริมน้ำ ต่อได้	พื้นที่คลองเป็น พื้นที่โล่ง มี ทิวทัศน์ที่ สวยงาม	ไม่มี	ใช้สารเคมีใน การปลูก และ มีผลผลิต จำนวนมาก	พื้นที่คลองเป็น พื้นที่โล่ง มี ทิวทัศน์ที่ สวยงาม
3.การนำไปใช้ ประโยชน์	เชื่อมโยงทุนของ ชุมชนเข้ากับ	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี

ข้อความถาม	เขตพื้นที่				
	ห้วยขวาง	สายไหม	จตุจักร	หลักสี่	บางเขน
	การเดินทางด้วย ลำน้ำเพื่อให้เกิด การใช้ประโยชน์				
4.แนวทางการ สร้างมูลค่าเพิ่ม	จัดให้มีกิจกรรม เพื่อเป็นแม่ ดึงดูดคนให้มา ในพื้นที่ เช่น การจัดตั้งตลาด เชื่อมโยงกับทุน ชุมชน	รณรงค์ให้ ชุมชนช่วยกัน รักษาคุณภาพ ของน้ำ ขยาย ผลของการทำ สวนผักคนเมือง ให้มีคุณภาพ และปริมาณ ผักที่เหลือจาก การนำไป ประกอบ อาหารใน ครัวเรือน สามารถสร้าง รายได้ส่วน ให้กับคนใน ชุมชน	สร้างตลาดน้ำ	ไม่มี	รณรงค์ให้ ชุมชนช่วยกัน รักษาคุณภาพ ของน้ำ

5. ทุนการเงินของชุมชนริมคลองลาดพร้าว

ข้อความถาม	เขตพื้นที่				
	ห้วยขวาง	สายไหม	จตุจักร	หลักสี่	บางเขน
1.ทุนที่มี	สหกรณ์บ้าน มั่นคง	สหกรณ์เคหะ สถานบ้านมั่นคง เพิ่มทรัพย์สินสม บุญ	สหกรณ์เคหะ สถาน	สหกรณ์ออม ทรัพย์	สหกรณ์กลุ่ม ออมทรัพย์ของ ชุมชน

ข้อคำถาม	เขตพื้นที่				
	ห้วยขวาง	สายไหม	จตุจักร	หลักสี่	บางเขน
2.จุดเด่น	สมาชิกชำระหนี้ดี ไม่มีหนี้เสีย	มีระบบบริหารจัดการที่ดูแลชุมชนได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ	ไม่มี	ไม่มี	มีระบบบริหารจัดการที่ดูแลชุมชนได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ
3.การนำไปใช้ประโยชน์	เป็นแหล่งเงินกู้ของคนไร้หลักทรัพย์	ชุมชนมีความมั่นคงทางการเงิน	พัฒนาที่อยู่อาศัย	เป็นการส่งเสริมคนในชุมชนให้มีชีวิตดีขึ้น	ชุมชนมีความมั่นคงทางการเงิน
4.แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่ม	เปิดระดมเงินฝากเพื่อเป็นช่องทางการออมให้คนในชุมชน	สามารถต่อยอดไปยังการลงทุนด้านอื่น ๆ เช่น การลงในวิสาหกิจในชุมชน	ขายหุ้นให้สมาชิกมีการออม	ไม่มี	สามารถต่อยอดไปยังการลงทุนด้านอื่น ๆ เช่น การลงในวิสาหกิจในชุมชน

6. ทุนสิ่งก่อสร้างของชุมชนริมคลองลาดพร้าว

ข้อคำถาม	เขตพื้นที่				
	ห้วยขวาง	สายไหม	จตุจักร	หลักสี่	บางเขน
1.ทุนที่มี	วัดพระราม 9 บึงพระราม 9 มัสยิดอิสลาม ทางเดินหลัง บ้านที่กว้าง 4.5 เมตร ยาว 1 กิโลเมตร พื้นที่ ว่างเทพูนแล้ว ใต้ทางด่วน พื้นที่จอดรถ แนบขอบถนน ใกล้พื้นที่ของ	ศาลเจ้าพ่อสม บุญ มีพิพิธภัณฑ์ ชุมชน สวนผัก คนเมืองที่ปลูก โดยคนในชุมชน บ้านที่สร้างใหม่ บางส่วนมีภาพ ศิลปะที่วาดบน ผนังบ้าน ใน ชุมชนมีที่จอดรถ ประมาณ 10 คัน มีทางเดิน	วัดใหม่ วัดเสนา วัดบางบัว	ศาลเจ้าแม่ ทับทิม	อาคาร ส่วนกลาง ทางเดินเลียบบ คลอง (ยังสร้าง ไม่เสร็จ) และ การคมนาคม ทางน้ำมีท่าเรือ เก่าขนาดเล็ก เชื่อมต่อ สิ่งก่อสร้างการ คมนาคมทางน้ำ และทางบก ทั้ง

ข้อความถาม	เขตพื้นที่				
	ห้วยขวาง	สายไหม	จตุจักร	หลักสี่	บางเขน
	รพม. ทำเรื่อ ร้าง เชื่อมต่อ สิ่งก่อสร้างการ คมนาคมทางน้ำ และทางบก ทั้ง รถยนต์และ รถไฟฟ้า	เลียบคลอง เชื่อมต่อ สิ่งก่อสร้างการ คมนาคมทางน้ำ และทางบก ทั้ง รถยนต์และ รถไฟฟ้า			รถยนต์และ รถไฟฟ้า
2.จุดเด่น	วัดพระราม 9 มี จิตรกรรมฝา ผนังเกี่ยวกับ รัชกาลที่ 9 สวยงาม บึง พระราม 9 มี ด้วยกัน 3 บึงมี พื้นที่กว้างขวาง มีขอบทางเดิน รอบสระน้ำที่มี ต้นไม้ร่มรื่น สามารถพัฒนา เป็นพื้นที่จัด ตลาดได้ มีสยิด อิสลาม ทางเดินหลัง บ้านที่กว้าง 4.5 เมตร ยาว 1 กิโลเมตรไม่มีสิ่ง กีดขวาง พื้นที่	อยู่ในบริเวณที่ เชื่อมต่อการ ขนส่งทางบกที่ สำคัญ	มีหลวงพ่อดำ ที่ผู้คนนับถือมา บนบานและมี ความศักดิ์สิทธิ์ วัดใหม่มี กิจกรรมนั่ง สมาธิวิปัสสนา กรรมฐาน วัดบางบัวมีคา เฟ่ดอกซากุระ	ไม่มี	อยู่ในบริเวณที่ เชื่อมต่อการ ขนส่งทางบกที่ สำคัญ

ข้อคำถาม	เขตพื้นที่				
	ห้วยขวาง	สายไหม	จตุจักร	หลักสี่	บางเขน
	ว่างเพปูนแล้ว ใต้ทางด่วน สามารถพัฒนา เป็นพื้นที่ใช้ สอยในการจอด รถ สร้างตลาด หรือสร้าง ห้องน้ำได้ พื้นที่ จอดรถแนบ ขอบถนนใกล้ พื้นที่ของ รฟม.				
3.การนำไปใช้ ประโยชน์	พัฒนาพื้นที่ให้มี มูลค่าทาง เศรษฐกิจ	ยังใช้น้อย	ไม่มี	ไม่มี	ยังใช้น้อย
4.แนวทางการ สร้างมูลค่าเพิ่ม	จัดตั้งตลาดใน พื้นที่ทุน สิ่งก่อสร้าง ที่ว่าง อยู่ได้แก่ ริม ทางเดินฝั่ง พระราม 9 ทางเดินหลัง บ้านที่กว้าง 4.5 เมตร ยาว 1 กิโลเมตรไม่มีสิ่ง กีดขวาง พื้นที่ ว่างเพปูนแล้ว ใต้ทางด่วน	เชื่อมโยงการ เข้าถึงจาก สถานีรถไฟฟ้า ให้มีทางเดินที่ ต่อเนื่อง สะดวก และ ปลอดภัย ตลอดจนการ ปรับปรุง ทางเดินเรียบ คล่องให้มีความ สะดวกและร่ม รื่น มีภูมิทัศน์ให้ สวยงาม	สร้างเสาไฟที่ เป็นเอกลักษณ์	ไม่มี	เชื่อมโยงการ เข้าถึงจากสถานี รถไฟฟ้าให้มี ทางเดินที่ ต่อเนื่อง สะดวก และปลอดภัย ตลอดจนการ ปรับปรุง ทางเดินเรียบ คล่องให้มีความ สะดวกและร่ม รื่น มีภูมิทัศน์ให้ สวยงาม

7. ทูทางเศรษฐกิจของชุมชนริมคลองลาดพร้าว

ข้อคำถาม	เขตพื้นที่				
	ห้วยขวาง	สายไหม	จตุจักร	หลักสี่	บางเขน
1.ทุนที่มี	อาชีพหาเข้า กินค่า	คนส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพ นอกชุมชน มี รายได้จากงาน ประจำ มีการ รวมกลุ่มทำ ตลาดนัดขนาด เล็กขายเฉพาะ วันหยุด บริการ ให้กับคนใน ชุมชนและ ใกล้เคียง	ค้าขายเป็น ส่วนใหญ่	ไม่มี	คนส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพ นอกชุมชน มี รายได้จากงาน ประจำ
2.จุดเด่น	ขยันอยากมี รายได้เสริม	เพียงพอต่อคน ในชุมชนแต่ไม่ เพียงพอต่อคน ภายนอกชุมชน	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
3.การนำไปใช้ ประโยชน์	นำความรู้ไป พัฒนาเป็น สินค้าหรือ บริการ	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
4.แนวทางการ สร้างมูลค่าเพิ่ม	มีการจัดตั้ง ตลาดขึ้น เพื่อให้มี สถานที่ จำหน่าย	พัฒนาในส่วน ของสินค้าและ บริการให้มี คุณภาพ รวมถึงการ	วิธีการทำ การค้า สมัยใหม่	สร้างกลุ่ม เยาวชนรุ่นใหม่ เพื่อจะได้ทำ กิจกรรม ร่วมกันสร้าง	พัฒนาในส่วน ของสินค้าและ บริการให้มี คุณภาพ รวมถึงการ

ข้อคำถาม	เขตพื้นที่				
	ห้วยขวาง	สายไหม	จตุจักร	หลักสี่	บางเขน
		สร้างอัตลักษณ์ ของชุมชนเพื่อ เพิ่มมูลค่า		ความเข้มแข็ง	สร้างอัตลักษณ์ ของชุมชนเพื่อ เพิ่มมูลค่า

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยพื้นฐานเพื่อศึกษาทุนชุมชนในพื้นที่เป้าหมายที่สนใจ โดยได้องค์ความรู้เป็นข้อมูลทุนชุมชนที่ได้ทั้ง 7 ด้าน อันจะมีประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการต่อยอดการวิจัยขั้นสูงถัดไป เพื่อนำไปสู่เป้าหมายในการระบุตำแหน่งทำเลที่ตั้งตลาดค้าปลีกริมคลองลาดพร้าวอันจะนำมาซึ่งการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนริมคลองทั้ง 5 เขตพื้นที่ต่อไป

อภิปรายผล

ทุนมนุษย์ในแต่ละเขตพื้นที่เห็นได้ว่า ส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกันในด้านการมีผู้คนประกอบอาชีพหลากหลาย อย่างไรก็ตามพบว่า มีความโดดเด่นในพื้นที่เขตห้วยขวางและสายไหมคือมีผู้สูงอายุมีภูมิปัญญา สามารถพัฒนาไปสู่กิจกรรมเพิ่มมูลค่าและสามารถนำมาเชื่อมโยงเข้ากับการพัฒนาตลาดได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ รัชมี อุตเสนา (2559) ได้ศึกษาตลาดน้ำกับการทำหน้าที่พัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ตลาดน้ำ สามารถพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนได้ มาจากทุน ได้แก่ 1.ทุนมนุษย์ เช่น วิธีการดำเนินชีวิต ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะแตกต่างจากชุมชนอื่น 2.ทุนสิ่งแวดล้อม เช่น เป็นชุมชนที่ให้ความสำคัญกับการจัดการน้ำและขยะ 3.ทุนทางสังคม เช่น การดำรงอยู่ศิลปวัฒนธรรม และการส่งเสริมการเรียนรู้ 4. ทุนกายภาพ เช่น การเดินทางเข้าถึงตลาดน้ำ 5. ทุนทางการเงิน เช่น การที่ผู้ค้าขายมีการสะสมเงินทุน มีทุนสำรอง มีทุนหมุนเวียน ภายใต้การเป็นสมาชิกของสถาบันการเงินชุมชน

ทุนด้านสถาบันไม่มีความโดดเด่น โดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มสหกรณ์ ยกเว้นเขตห้วยขวางที่มีทุนสถาบันที่มีความหลากหลายและมีจำนวนมาก มีจุดเด่นคือ มีการทำกิจกรรมอยู่อย่างสม่ำเสมอ โดยทุนสถาบันเหล่านี้สามารถพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ของผู้บริโภคที่จะเที่ยวชมตลาดได้ ที่สำคัญคือเป็นเขตเดียวที่มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเรือนำเที่ยวจึงสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ด้วยการจัดทำแผนที่ชุมชนแสดงจุดจัดกิจกรรมต่างเชื่อมโยงเข้ากับการท่องเที่ยวทางน้ำ

สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุปราณี จันทร์ส่ง (2558) ได้ศึกษาการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง พบว่า แนวทางการปรับปรุงและพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วยปัจจัย 6 ประการคือ 1.การดำเนินงานต้องเป็นไปในลักษณะองค์รวม ที่เน้นการพึ่งพาตนเองได้ 2. การดำเนินงานต้องมีลักษณะเป็นเครือข่ายของสมาชิกในชุมชน 3. กระบวนการควรดำเนินการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน 4. สร้างการเรียนรู้ผ่านการดูงานชุมชนต้นแบบ 5.การดำเนินงานควรมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง 6. การดำเนินงานควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

ทุนภูมิปัญญามีความโดดเด่นมากที่สุดในเขตห้วยขวางเนื่องจากเป็นภูมิปัญญาขั้นสูงที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวไม่สามารถหาได้อย่างที่อื่น รองลงมาเป็นภูมิปัญญาด้านประเพณีที่สืบทอดกันมา พบได้ในเขตสายไหมและจตุจักร แต่เป็นจัดกิจกรรมเพียงปีละครั้งไม่มีความต่อเนื่อง ที่เหลือเป็นทุนภูมิปัญญาที่มาจากการประกอบอาชีพที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ Matara Suansri (2017) ได้ศึกษา The Development Guidance and Tourism Promotion Effect to Bang Num Phung Floating Market พบว่า แนวทางการพัฒนาตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยว ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดอัตลักษณ์ และร่วมกันส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยพัฒนากิจกรรม ภูมิทัศน์ โครงสร้างพื้นฐานของตลาดน้ำ ควบคู่กับการให้ข้อมูลการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงควรมีการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อจัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและกมลพิพัฒน์ ชนะสิทธิ์ (2561) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตลาดน้ำคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา พบว่า แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำ ควรจัดให้คนในชุมชน มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ คำนึงถึงอัตลักษณ์ชุมชน การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และการจัดการแบบไตรภาคี ประกอบด้วยภาครัฐ เอกชน และท้องถิ่น

ทุนธรรมชาติส่วนใหญ่เป็นคลองลาดพร้าว อย่างไรก็ตามพบว่ามีความโดดเด่นในเขตห้วยขวางที่มีทัศนียภาพสองฝั่งคลองที่น่าสนใจ เนื่องจากการตกแต่งบ้านเรือนด้วยสีสดใส และยังมีชัยภูมิที่ตั้งใกล้แหล่งท่องเที่ยวของชาวต่างชาติ สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มโดยการดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติมาเที่ยวชมตลาดได้ นอกจากนี้พบว่าเขตสายไหมก็มีจุดเด่นด้านชัยภูมิที่ตั้งใกล้ตลาดยิ่งเจริญสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิมพางา เพ็ญนาเรนทร์ (2564) ได้ศึกษาแนว

ทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว ของตลาดน้ำภาคกลาง เพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน พบว่า แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดน้ำ ควรจัดทำป้ายแนะนำสถานที่ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ควรมีการประชาสัมพันธ์สถานที่ทางสื่อต่าง ๆ ควรมีการสร้างเครือข่ายระหว่างผู้ค้าขายในตลาดน้ำ และจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ได้มาตรฐาน

ทุนการเงินไม่มีความโดดเด่นแต่มีความสำคัญต่อการต่อยอดทางเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่เป็นสหกรณ์เพื่อที่พักอาศัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทศพร แก้วขวัญไกร (2562) ได้ศึกษาเศรษฐกิจชุมชน: การสะสมทุนชุมชนเพื่อความอยู่รอดในสถานการณ์ปัจจุบัน พบว่า การสะสมทุนชุมชน เกิดจาก พลังของคนในชุมชนต้องสร้างพลังชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งจะเป็ณภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ปัจจุบันได้

ทุนสิ่งก่อสร้างมีความโดดเด่นในเขตห้วยขวางเนื่องจากมีสิ่งก่อสร้างที่สะท้อนถึงการอาศัยอยู่กันของสังคมพหุภาคีระหว่างพุทธและอิสลามมีสิ่งก่อสร้างเชิงสัญลักษณ์ที่สวยงาม และยังมีการตกแต่งภายนอกและภายในอย่างวิจิตรบรรจง จำนวนมาก เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว นอกจากนั้นยังมีพื้นที่เป็นลานสำหรับการจอดรถที่กว้างขวาง หรือสามารถใช้เป็นจุดจัดตั้งตลาดได้หลายจุด ส่วนเขตสายไหมเป็นอีกพื้นที่ที่มีความน่าสนใจมีความโดดเด่นของการสร้างสวนผักคนเมืองให้ได้ชม มีพืชรักกันความเป็นมาของชุมชน และมีที่สำหรับจอดรถแต่จำกัดจำนวนสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปัทมาพร สุขใจ (2564) ได้ศึกษาแนวทางพัฒนาตลาดริมน้ำเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีลุ่มน้ำ กรณีศึกษาตลาดเก่าศรีประจันต์ ตลาดเก่าท่าช้าง ตลาดเก่าสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวตลาดริมน้ำประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1.ด้านการบริการ ควรจัดให้มีบริการขนส่ง อำนวยความสะดวกการเดินทางมายังตลาด การมีบริการที่พักแรม 2. ด้านสิ่งดึงดูดใจ เช่น อัตลักษณ์ของชุมชน ที่หาไม่ได้จากแหล่งอื่น 3. ด้านการจัดการ เช่น การท่องเที่ยวที่ปลอดภัย 4. ด้านแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น พิพิธภัณฑ์ และพรวา อรุณรังสีเวช (2563) ได้ศึกษาการวิเคราะห์เนื้องาน การศึกษาตลาดน้ำ พบว่าขอบเขตการศึกษาตลาดน้ำได้แก่ ส่วนผสมการตลาด ความสะดวกสบายของสถานที่ การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน การสื่อสาร กิจกรรมการท่องเที่ยวในตลาด

ทุนทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่ที่เป็นคนหาเช้ากินค่ำต้องการมีอาชีพเสริมหรือวิธีการค้าขายใหม่ๆ ทำให้เป็นแรงขับเคลื่อนให้อยากมีรายได้เสริมจากการจัดตั้งตลาดริมคลองยกเว้นเขตสายไหมและบางเขนที่มีงานประจำสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทศพร แก้วขวัญไกร (2562) ได้

ศึกษาเศรษฐกิจชุมชน: การสะสมทุนชุมชนเพื่อความอยู่รอดในสถานการณ์ปัจจุบัน พบว่า การสะสมทุนชุมชน เกิดจาก พลังของคนในชุมชนต้องสร้างพลังชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งจะเป็นภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ปัจจุบันได้

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ทุนที่ไม่มีความโดดเด่น ได้แก่ ทุนการเงิน โดยส่วนใหญ่เป็นสหกรณ์เพื่อที่พักอาศัย ดังนั้นหากต้องมีการลงทุนเพื่อการจัดตั้งร้านเพื่อการจัดตลาดอาจต้องมีการเพิ่มขอบเขตภารกิจของสหกรณ์เพื่อให้สามารถเป็นแหล่งเงินทุนได้ ทุนทางเศรษฐกิจ โดยส่วนใหญ่เป็นคนหาเข้ากินค้า จึงสามารถสร้างแรงจูงใจคนเหล่านี้ให้มีการสร้างอาชีพเสริมด้วยการค้าขายในตลาดค้าปลีกริมน้ำได้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งถัดไป

เพื่อให้การตัดสินใจเลือกทำเลที่ตั้งตลาดและรูปแบบการจัดทำตลาดเกิดผลสัมฤทธิ์ สามารถเลือกเขตพื้นที่ที่ศักยภาพเป็นที่ตั้ง และสามารถเป็นเสมือนแม่เหล็กดึงดูดผู้บริโภคให้เข้ามาจับจ่ายใช้สอยในตลาด เพื่อให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจของรายได้ของคนที่พักอาศัยในชุมชนริมคลองลาดพร้าวได้จริง ประกอบกับเพื่อให้ตลาดนั้นมีองค์ประกอบของผู้ขายที่หลากหลายน่าสนใจ สามารถเชื่อมโยงการซื้อขายสินค้าไปยังการท่องเที่ยวชุมชนได้ จึงควรมีการทำวิจัยเพิ่มเติมในส่วนของผู้บริโภคเพื่อสำรวจศักยภาพของพื้นที่ ตลอดจนพฤติกรรมผู้บริโภค ที่เกี่ยวกับการซื้อสินค้าและการท่องเที่ยว รวมถึงการจัดการประชุมกลุ่มของชุมชนแบบชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อทราบความถึงความหลากหลายของสินค้าที่จำหน่ายต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กมลพิพัฒน์ ชนะสิทธิ์. (2561). แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตลาดน้ำคลองแดน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา. วสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี, 12(28), 163-176.

- จิตรภรณ์ สุทธิวรเศรษฐ. (2560). การสื่อสารเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำ ในลุ่มน้ำภาคกลางอย่างยั่งยืน. วารสารนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการนิเทศ, 1(1), 99-130.
- ทศพร แก้วขวัญไกร. (2562). เศรษฐกิจชุมชน: การสะสมทุนชุมชนเพื่อความอยู่รอดในสถานการณ์ปัจจุบัน. วารสารหาดใหญ่วิชาการ, 17(1), 69-83.
- ปัทมา โกเมนทร์จรัส. (2562). แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. วารสารช่อพะยอม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 30(2), 249-258.
- ปัทมาพร สุขใจ. (2564). แนวทางพัฒนาตลาดริมน้ำเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีลุ่มน้ำกรณีศึกษาตลาดเก่าศรีประจันต์ ตลาดเก่าท่าช้าง ตลาดเก่าสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ. 15(2). 188-198.
- พราว อรุณรังสีเวช. (2563). การวิเคราะห์เนื้อหาทางการศึกษาตลาดน้ำ. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. 11(1). 92-107.
- พิมพ์ภา เพ็งนาเรนทร์. (2564). แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว ของตลาดน้ำภาคกลาง เพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 4(1), 85-99.
- โพธิ์ชันนิง. สมาคมผู้ค้าปลีกไทยเคาะดัชนีค้าปลีกครึ่งปี 60โต 3% แต่จับจ่ายยังไม่สดใสทั้งรัฐลงทุน. เรียกใช้เมื่อ 6 กรกฎาคม 2565. จาก <http://www.positioning.com/1126352>.
- รัศมี อุตเสนา. (2559). ตลาดน้ำกับการทำหน้าที่พัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 6(3), 58-68.
- ศูนย์ข้อมูลเศรษฐกิจการคลังกรุงเทพมหานคร. เรียกใช้เมื่อ 6 กรกฎาคม 2565 จาก http://www.203.155.220.117.8080/BMAWWW/html_market/detail.php?id=9.
- ศศิภาณ พลายุภูมิ. (2564). การจัดการการท่องเที่ยวตลาดน้ำในพื้นที่ภาคกลางอย่างยั่งยืน. วารสารสหศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 21(2), 177-193.
- สุชานาถ พัฒนวงศ์งาม. (2560). ตลาดนัดชุมชนเป็นเศรษฐกิจฐานรากของจุดเริ่มต้นกระบวนการโลจิสติกส์: กรณีศึกษาตลาดนัดชุมชนบริเวณสนามกีฬาเทศบาลเมือง

- ฉะเชิงเทรา อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา. วารสารวิทยาการจัดการสมัยใหม่, 10(2), 197-212.
- สุปราณี จันทร์ส่ง. (2558). การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง. วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์, 10(3), 273-283.
- อรรณพ เรืองกัลป์ปวงศ์. (2559). แนวทางการพัฒนาคุณภาพการบริหารของแหล่งท่องเที่ยว ตลาดน้ำ จังหวัดนนทบุรี. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น, 10(3), 7-21.
- Krungsri Reseach. (2020). 2020-2022 Thailand Industry Outlook. Bangkok: Bank of Ayudhaya. Matara Suansri. (2017). The Development Guidance and Tourism Promotion Effect to Bang
- Num Phung Floating Market. Journal of Cultural Approach, 18(39), 41-55.
-

แนวทางการจัดการสื่อสารในประเด็นปัญหาทางสังคมผ่านการตระหนักรู้

ของนิสิตสาขาการสื่อสารเพื่อการจัดการนวัตกรรม*

COMMUNICATION MANAGEMENT GUIDELINES ON SOCIAL ISSUES THROUGH THE AWARENESS OF STUDENTS IN THE INNOVATION MANAGEMENT COMMUNICATION PROGRAM

กฤษณัท แสนทวี¹, ชัชฎา อัครศรีวร นากาโอกะ² และ ภัทธิรา ทีรสวัสดิ์³

Kritchanat Santawee¹, Chatchada Akarasriworn Nagaoka² and Phatthira Teeraswasdi³

¹⁻³มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

¹⁻³Srinakharinwirot University, Thailand

Email: Good0773@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการตระหนักรู้ปรากฏการณ์ด้านการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางสังคม และ 2) วิเคราะห์แนวทางในการจัดการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางสังคม ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม การสื่อสารเพื่อการพัฒนา การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม พื้นที่สาธารณะทางการสื่อสารของ Jergen Habermas เป็นกรอบในการวิจัย จากนิสิตวิทยาลัยนวัตกรรมสื่อสารสังคม โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 49 คน แบ่งเป็น 7 กลุ่ม โดยคัดเลือกแบบเจาะจง ใช้การสนทนากลุ่มย่อยในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการจัดกลุ่มข้อมูลตามหมวดหมู่ ผลการวิจัยพบว่า

1) การตระหนักรู้ปรากฏการณ์ด้านการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางสังคม ได้แก่ (1) ข่าวดังข่าวปลอม (2) การโฆษณาและให้ข้อมูลทางการตลาดเกินจริง (3) มารยาทในการสื่อสาร (4) ทักษะการสื่อสารระหว่างช่วงวัย (5) การสื่อสารด้วยภาษามือ (6) การเข้าถึงนวัตกรรมสื่อสารและการเรียนรู้ (7) การรู้เท่าทันสื่อของเด็ก (8) การรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุ (9) การนำเสนอเกี่ยวกับเพศที่หลากหลาย (10) สื่อลามกอนาจาร (11) การสื่อสารสิ่งแวดล้อม (12) การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม

* Received 8 April 2023; Revised 4 August 2023; Accepted 29 December 2023

2) แนวทางในการจัดการสื่อสารที่เกี่ยวข้อง กับปัญหาและประเด็นทางสังคม คือ (1) การสื่อสารเพื่อให้ความรู้และความเข้าใจ (2) การสื่อสารเพื่อการสร้าง การมีส่วนร่วม (3) การสื่อสารเพื่อการรณรงค์ (4) การใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีการสื่อสาร (5) การใช้มาตรการควบคุมหรือกฎหมาย (6) การสื่อสารระหว่างบุคคล (7) จริยธรรมทางการสื่อสาร

คำสำคัญ: การจัดการสื่อสาร, การสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง, ประเด็นทางสังคม

Abstract

This article aimed 1) to study the awareness of communication phenomena regarding current social issues, and 2) to analyze the management of communication concerning current social issues from students of the Innovation Management Communication program. The study employed a qualitative research method, using conceptual frameworks such as communication for social change, communication for development, participation communication, and the public sphere as proposed by Jürgen Habermas. The area base research in College of Social Communication Innovation. The key informant from the Innovation Management Communication Program was conducting by group discussions for 49 students, by 7 persons per each group with purposive sampling. Data were grouping and analyzing for information into research objective categories. The result shown that:

1) The social issues about communication raised by the College of Social Communication Innovation students were (1) fake news, (2) exaggerated advertising and marketing, (3) communication etiquette, (4) communication between generations, (5) communication via sign language, (6) accessibility to communication and learning innovations, (7) media literacy in children,

(8) media literacy in senior citizens, (9) representation of gender diversity, (10) pornographic media, (11) environmental communication, and (12) intercultural communication.

2) The guidelines on the management of social issue communication consisted of (1) communication to educate and create understanding, (2) communication to encourage participation, (3) communication to advocate, (4) use of communications innovation and technology, (5) application of regulations or laws, (6) interpersonal communication, and (7) communication ethics.

Keywords: Communication management, Communication for change, Social issue

บทนำ

การสื่อสารมีบทบาทสำคัญต่อสังคมในหลากหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างสันติภาพในการลดความขัดแย้ง ซึ่งหลายปีที่ผ่านมาความขัดแย้งในสังคมไทยทำให้สังคมได้ตระหนักและเริ่มกล่าวถึงเครื่องมือที่จะเชื่อมโยงสังคมไทยให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติมีความสุขดังเดิมอย่างหลากหลาย จนกลายเป็นวาทกรรมทางการเมืองที่คนในสังคมและคนที่เกี่ยวข้องกับการเมืองมักออกมานำเสนออย่าง ต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นสันติวิธี (Peaceful means) สันติภาพ (Peace) ความสมานฉันท์ (Reconciliation) และความปรองดอง (Harmonious society) ทุกฝ่ายเริ่มให้ความสำคัญกับวาทกรรมและการสื่อสารที่จะนำสังคมไปสู่สันติสุข รวมทั้งสนับสนุนระบบเศรษฐกิจการเมือง การสื่อสารเป็นกระบวนการหนึ่งที่ได้ครอบงำสังคมเอาไว้ซึ่งอาจครอบงำไปทางลบหรือบวกก็ได้ ซึ่งหมายความว่าสังคมจะสันติสุขสมานฉันท์หากมีการสื่อสารในทางบวก สังคมจะขัดแย้งหากมีการสื่อสารไปในทางลบ เพราะวัฒนธรรมการดำรงชีวิตประจำวันมีส่วนสำคัญในการหล่อหลอมอุดมการณ์ทางการเมืองของคนในสังคมจากการแพร่กระจายข่าวสาร ที่กลายเป็นเครื่องมือในการควบคุมความคิด ทางการเมืองของคนในสังคม (Political control) จนนำไปสู่ความขัดแย้งตามมา (ประชาไท, 2554) จากกรณีดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการสื่อสารที่ผิดพลาดย่อมมี โอกาสนำไปสู่ความขัดแย้งของผู้คนในสังคมได้เป็นอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตาม

การจัดการสื่อสารที่ เหมาะสมย่อมเป็นหนทางในการแก้ไขปัญหาทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน

นอกจากการหลอหลอมอุดมการณ์ต่าง ๆ ให้กับผู้คนในสังคมดังกล่าวมาแล้วนั้น การจัดการสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่ส่งผลต่อปัญหาทางสังคมที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการกลั่นแกล้งทาง ออนไลน์หรือไซเบอร์บูลลี่ (Cyber bullying) ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยอย่างแพร่หลายจากการใช้ เทคโนโลยีการสื่อสารในทางที่ไม่พึงประสงค์ (Dysfunction) ในการกลั่นแกล้งกันผ่านโลกออนไลน์ทั้งการกระทำแบบตั้งใจและไม่ตั้งใจ โดยมีข้อมูลว่าเด็กไทยโดนเพื่อนรังแกมากที่สุดเป็นอันดับที่ 2 ของโลก เมื่อการบูลลี่ในโรงเรียนกลายเป็นปัญหาใหญ่ของสังคมไทยและมีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้น จากสถิติของกรมสุขภาพจิต ในปี 2561 มีจำนวนนักเรียนไทยโดนกลั่นแกล้งในโรงเรียนสูงถึง 600,000 คน หรือคิดเป็นอัตราส่วน ร้อยละ 40 มากที่สุดเป็นอันดับที่ 2 ของโลกรองจากญี่ปุ่น ซึ่งได้มีการให้ความรู้ที่จัดขึ้นโดยกรุงเทพมหานครสุขภาพจิต (BDMS) เพื่อให้ความรู้แก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง และครู สามารถเข้าใจปัญหาการกลั่นแกล้งในโรงเรียนได้อย่างชัดเจนและเข้าใจ ซึ่งในกิจกรรมนี้ได้มีการแนะนำวิธีการจัดการปัญหาด้านการสื่อสารเมื่อเด็กถูกกลั่นแกล้งในโรงเรียนนำมาบอกต่อให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง และครู ได้แก่ 1) ทำความเข้าใจ “การบูลลี่” ให้จริงจัง แท้จริง 2) กล้าแสดงความไม่พอใจต่อผู้กระทำ เพราะผู้ถูกรังแกไม่กล้าที่จะพูด ผู้กระทำจึงมีการกลั่นแกล้งซ้ำ ๆ 3) ถ้าโดนแกล้งต้องบอกครูและพ่อแม่ “ไม่ให้เงียบ” หรือ “เพิกเฉย” ต่อ สถานการณ์ที่เกิดขึ้น 4) การกลั่นแกล้งเป็นเรื่องผิดกฎหมาย หากว่าผู้ถูกรังแกถูกกลั่นแกล้งทางร่างกายหรือทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นการใช้คำพูดคำหยาบหรือเพศสภาพ 5) อย่ามองว่าตัวเองเป็นปัญหา ซึ่งการมีอัตลักษณ์ที่ต่างจากผู้อื่น เช่น เพศ สภาพ เชื้อชาติ รูปร่างหน้าตา ที่ต่างจากผู้อื่นไม่ใช่ปัญหาของผู้ถูกรังแก แต่เป็นเพราะทัศนคติของผู้กระทำที่มีต่อผู้อื่น 6) หาวิธีจัดการกับความเครียด ควรลองมองหากิจกรรมหรือสิ่งใหม่ ๆ มาทำเพื่อช่วยลดความเครียด 7) อย่าแยกตัวออกมาอยู่คนเดียว คอยสอดส่องดูแลพฤติกรรมและอารมณ์ไม่ให้ตกอยู่ในภาวะเครียดหรือปลีกตัวมาอยู่คนเดียว 8) ดูแลสุขภาพกายและจิตใจสม่ำเสมอ หากถูกกลั่นแกล้งจนกระทบต่อสภาพร่างกายและจิตใจ ควรพาไปพบแพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา 9) มองหาบุคคลต้นแบบที่ดี การมีบุคคลต้นแบบที่ดีจะทำให้ผู้ถูกรังแกมองเห็นคุณค่าของตัวเองและรักตัวเองมากขึ้น (กรุงเทพธุรกิจ, 2562) จะเห็นได้ว่า

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการกลั่นแกล้งและการกลั่นแกล้งทางออนไลน์ เป็นผลที่เกิดขึ้นจาก การใช้ภาษาในสื่อสาร และสามารถแก้ไขได้ด้วยการจัดการให้มีพฤติกรรมทางการสื่อสารที่เหมาะสม

สำหรับปัญหาการใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่นำมาสู่การฆ่าตัวตาย ซึ่งการเผยแพร่ข้อความหรือ เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงรวมถึงการฆ่าตัวตาย แต่กระนั้นการฆ่าตัวตายก็ต้องมีปัจจัยหลายอย่างร่วมด้วย นอกเหนือจากเลียนแบบพฤติกรรมตามเนื้อหาที่เผยแพร่ในสื่อสังคมออนไลน์ด้วยเช่นกัน การใช้งานสื่อสังคมออนไลน์และอาการทางจิตเวชเรียกว่า Facebook Depression Syndrome หรือภาวะซึมเศร้าจากเฟซบุ๊ก ซึ่งจะมีลักษณะ ได้แก่ 1) มีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับความเป็นจริงที่เป็นสุขของเพื่อน ๆ ใน Facebook 2) ตกเป็นเหยื่อทางอารมณ์ของกิจกรรมชีวิตประจำวันของผู้อื่น 3) มักเปรียบเทียบระดับ คุณภาพชีวิตของตนเองกับเพื่อนอยู่เสมอ 4) มักเปลี่ยนรูปโปรไฟล์ของตนเองอยู่เสมอเพื่อเรียกร้องความสนใจ 5) รู้สึกกระวนกระวายใจเมื่อไม่สามารถเช็คข้อความข่าวสาร หรือสถานะของตัวเองได้เหมือนที่ทำเป็นปกติ 6) มักอัปเดตสถานะแบบตึงเครียด หรือโพสต์บทความต่าง ๆ เช่น ข้อความขำขัน ข้อความแหลมคม โดยในด้านของปริมาณการใช้อินเทอร์เน็ตนั้นยังมีความสัมพันธ์กับอาการซึมเศร้าด้วย รวมถึง อาการทางจิตเวชอื่น ๆ เช่น วิตกกังวล ก้าวร้าวรุนแรง มีพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม เป็นต้น แต่ยังไม่ จัดว่าเป็นโรคเสียทีเดียว เพียงแต่ส่งผลให้มีบุคลิกในอีกรูปแบบหนึ่ง สืบเนื่องมาจากการเสพติดสื่อออนไลน์ (คมสันต์ เกียรติรุ่งฤทธิ์, 2560)

ปัญหาความขัดแย้งหรือความไม่เข้าใจกันระหว่างคนในสังคมที่เกิดขึ้นและเห็นได้ชัดจากการขาดการจัดการสื่อสารที่เหมาะสมอีกกรณี คือ การสื่อสารในช่วงสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 เกิดปัญหาการสื่อสารของ ศบค. ที่ส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นลดลง พุดความจริงไม่หมด การสื่อสารสับสน และนำไปสู่การทำงานไม่มีเอกภาพไม่ว่าจะเป็น 1) ปัญหาการสื่อสารระหว่างส่วนกลางกับส่วนจังหวัด ที่มีการนำเสนอข้อมูลแตกต่างกัน 2) ความคงเส้นคงวาและความสม่ำเสมอในการแจ้ง timeline ผู้ป่วยไร้มาตรฐาน บางจังหวัดตัดสินใจไม่แจ้งเลย บางจังหวัดก็แจ้งละเอียดมากจนระบุตัวผู้ป่วยได้ 3) ความคลางแคลงใจการสื่อสารข้อเท็จจริงอย่างถูกต้องครบถ้วน 4) การขาดการชี้แจงแบบตรงไปตรงมา 5) ความชัดเจนของข้อความที่ถูกนำมาใช้ในการสื่อสาร 6) ความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าวในการให้ 7) ควรจะให้ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องเป็นผู้สื่อสาร 8) การกำหนด Key message ในการสื่อสารที่ชัดเจนและมีความเป็นไปได้ อาจกล่าวโดยสรุปว่า วิกฤติโควิด-19 ไม่ควรจะวิกฤติซ้ำด้วยปัญหาในการสื่อสารของภาครัฐที่ไม่มีเอกภาพและไม่มีประสิทธิภาพ (เดอะแมทเทอร์, 2564) กรณีการ

ระบาดของ โควิด-19 ยังสะท้อนให้เห็นถึงการขาดการจัดการสื่อสารที่ดีในการแก้ปัญหาโรคระบาดและช่วยเหลือกลุ่มแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านเป็นประเด็นทาง มนุษยธรรมที่ภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคมไทยต้องร่วมมือกันให้ความช่วยเหลือและสร้างความเข้าใจในการ รับมือกับสถานการณ์ด้านการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมในกลุ่มแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้าน นำไปสู่การ ร่วมกันแก้ไขปัญหาและเสริมสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนาสังคมไทยและอาเซียน ในการเผยแพร่ ความรู้และสร้างความเข้าใจในการรับมือกับสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-19 และการแก้ปัญหาสังคม ด้วยกลไกการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม (กรมสุขภาพจิต, 2564)

อย่างไรก็ตาม การสื่อสารยังคงเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับมนุษย์ในการสื่อความหมายร่วมกันทั้งในระดับปัจเจก บุคคล ระดับกลุ่ม และในระดับสังคม แต่หลายครั้งกลับพบว่าการสื่อสารระหว่างบุคคล กลุ่มคนหรือใน ระดับสังคม ไม่สามารถสร้างความหมายร่วมกันได้หรือกล่าวได้ว่าเกิดความเข้าใจที่แตกต่างกันระหว่างคู่สื่อสาร จึงทำให้กลายเป็นประเด็นปัญหาทางสังคมในด้านต่าง ๆ ขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารเรื่องการเมือง การสื่อสารสุขภาพ การสื่อสารเรื่องเพศ การสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์ ตลอดจนการสื่อสารระหว่าง วัฒนธรรม ทั้งในแง่วัฒนธรรมระหว่างผู้คนจากต่างพื้นที่ หรือวัฒนธรรมระหว่างผู้คนที่มีความเชื่อหรืออายุที่ แตกต่าง กันหรือแม้แต่คนที่มีความเชื่อต่างกัน ก็ย่อมอาจมีการสื่อความหมายและการเข้าใจความหมาย ที่สื่อสารแตกต่างกันออกไป จากประสบการณ์และวิธีการมองโลกที่ต่างกันจึงทำให้เกิดการ ตีความหมายทางการสื่อสารแตกต่างกันออกไปด้วย ทั้งนี้ แทนที่การสื่อสารจะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้คน ใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมได้อย่างเป็นสุข กลับพบว่าหลายครั้งการสื่อสารที่ขาดการจัดการที่ดีหรือคู่สื่อสาร ขาดประสบการณ์ที่เหมาะสมแล้วนั้น ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและกลายเป็นประเด็นทางสังคมอันนำไปสู่ ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน

จากปรากฏการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวเป็นผลมาจากการจัดการสื่อสารที่ขาดประสิทธิภาพและอาจนำไปสู่การเกิดผลกระทบจากการทำหน้าที่ที่บิดเบือน (Dysfunction) ทาง การสื่อสาร เช่น การเกิดความเข้าใจผิด การเกิดความสับสน การเกิดความ ขัดแย้งของผู้คนในสังคม นับเป็นผลพวงมาจากการสื่อสารไม่ว่าจะเป็นในลักษณะใดลักษณะหนึ่งหรือหลายลักษณะร่วมกัน โดยการร่วมกันตระหนักรู้ถึงสภาพปัญหาของคนในสังคมและแสวงหาแนวทางการจัดการ

สื่อสารเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างเหมาะสม และเกิดแนวทางการจัดการสื่อสารในประเด็นปัญหาทางสังคมผ่านกระบวนการตระหนักรู้ของนิสิตสาขาการสื่อสารเพื่อการจัดการนวัตกรรม ผู้ซึ่งจะเป็นกลไกสำคัญในการใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือเพื่อจัดการประเด็นทางสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ตลอดจนการนำไปสู่การพัฒนาวัตกรรมการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม จากการทำความเข้าใจต่อปรากฏการณ์และประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร และสามารถนำการสื่อสารไปใช้ในการแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนาได้อย่างเหมาะสมต่อไป

บทความวิจัยนี้จะได้นำเสนอถึงวิธีการในการเก็บข้อมูลด้วยการประชุมกลุ่มย่อยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาการตระหนักรู้ปรากฏการณ์ด้านการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางสังคมในปัจจุบันจากมุมมองของนิสิตสาขาการสื่อสารเพื่อการจัดการนวัตกรรม 2) เพื่อวิเคราะห์แนวทางในการจัดการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางสังคมในปัจจุบันจากมุมมองของนิสิตสาขาการสื่อสารเพื่อการจัดการนวัตกรรม ต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีพื้นที่การวิจัย คือ วิทยาลัยนวัตกรรมการสื่อสารสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นนิสิตอาสาสมัครระดับปริญญาตรีจำนวน 7 กลุ่ม โดยมีผู้ให้ข้อมูลวิจัย จำนวน 7 ราย รวมทั้งสิ้น 49 ราย เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งมีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงจากนิสิตในสาขาการสื่อสารเพื่อการจัดการนวัตกรรม โดยวิธีที่ใช้ในการเก็บข้อมูลด้วยการจัดประชุมกลุ่มย่อย กลุ่มละ 1 ครั้ง ครั้งละ 60-90 นาที โดยมีนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยเป็นผู้ดำเนินการอภิปราย และจัดบันทึกข้อมูลการสนทนากลุ่มย่อยด้วยคำถามปลายเปิดที่สร้างขึ้นจากกรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง 3 ข้อ ได้แก่ 1) ประเด็นปัญหาในสังคมปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารมีประเด็นปัญหาใดบ้าง 2) ปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และ/หรือในระดับสังคมอย่างไร 3) มีหนทางหรือวิธีการทางการสื่อสารใดบ้างที่จะสามารถแก้ไขหรือลดผลกระทบจากปัญหาดังกล่าวได้ จากนั้นผู้วิจัยนำเข้าสู่การสนทนาโดยกระตุ้นให้นิสิตอาสาสมัครแต่ละคนในกลุ่มร่วมกันเสนอถึงปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารที่กำลังเกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบัน จนได้ข้อสรุปในภาพรวมของประเด็นปัญหายภายในกลุ่มนั้น จากนั้นนิสิตอาสาสมัครแต่ละกลุ่มทั้ง 7 กลุ่ม ร่วมกันนำเสนอถึงปรากฏการณ์และความรุนแรงของปัญหาดังกล่าวที่

สมาชิกในกลุ่มตระหนักถึงความสำคัญ เพื่อให้บัณฑิตอาสาสมัครกลุ่มอื่น ๆ ร่วมกันวิเคราะห์ถึงประเด็นปัญหา และร่วมกันเสนอแนวทางการแก้ไขในภาพรวม จากนั้นผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสรุปและจำแนกชนิดข้อมูลแบบสารบบ ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลรายกลุ่ม และนำมาสรุปเป็นผลการวิจัยในภาพรวม ตามวัตถุประสงค์การวิจัย คือ 1) การตระหนักรู้ปรากฏการณ์ด้านการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและประเด็นทางสังคมในปัจจุบัน 2) แนวทางในการจัดการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและประเด็นทางสังคมในปัจจุบัน

ผลการวิจัย

1. การตระหนักรู้ปรากฏการณ์ด้านการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางสังคมในปัจจุบันจากของนิสิตสาขาการสื่อสารเพื่อการจัดการนวัตกรรม

ผลการวิจัย พบว่า การวิเคราะห์ปรากฏการณ์ด้านการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและประเด็นทางสังคมใน ปัจจุบัน ได้ทั้งสิ้น 12 ประเด็น ได้แก่ 1) ประเด็นข่าวลวงข่าวปลอม 2) ประเด็นการโฆษณาและให้ข้อมูลทางการตลาดเกินจริง 3) ประเด็นมารยาทในการสื่อสาร 4) ประเด็นทักษะการสื่อสารระหว่างช่วงวัย 5) ประเด็นการสื่อสารด้วยภาษามือ 6) ประเด็นการเข้าถึงนวัตกรรมการสื่อสารและการเรียนรู้ 7) ประเด็น การรู้เท่าทันสื่อของเด็ก 8) ประเด็น การรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุ 9) ประเด็นการนำเสนอเกี่ยวกับเพศที่หลากหลาย 10) ประเด็นสื่อลามกอนาจาร 11) ประเด็นการสื่อสารสิ่งแวดล้อม 12) ประเด็นการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม

1) ประเด็นข่าวลวงข่าวปลอม

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเห็นว่าการสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ในปัจจุบันมักมีการนำเสนอข้อมูลที่มีความบิดเบือนไปจากข้อเท็จจริง และยังขาดแหล่งที่มาหรือแหล่งอ้างอิงที่เชื่อถือได้ ส่งผลให้ผู้รับสารเกิด ความเข้าใจผิดและนำไปสู่เจตคติ ความเชื่อ พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้

“โซเชียลมีเดียโดยไม่มีแหล่งอ้างอิงที่เป็นความจริง จึงอาจจะทำให้เกิดความเข้าใจผิดของผู้รับสาร”

2) ประเด็นการโฆษณาและให้ข้อมูลทางการตลาดเกินจริง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเห็นว่าการโฆษณาและให้ข้อมูลทางการตลาดที่เกิดขึ้นนั้น ในด้านผู้ส่งสาร อาจเกิดจากการสื่อสารที่ผิดพลาดหรือเจตนาของผู้มีอิทธิพลหรือ influencer เนื่องจากส่วนใหญ่มักเป็นผู้ มีชื่อเสียง ที่อาจมีการแสดงสรรพคุณของสินค้าที่เกินความจริง บุคคลผู้มีอิทธิพลบนสื่อสังคมออนไลน์จึง ควรมีความซื่อสัตย์และตรงไปตรงมาต่อผู้บริโภค เพื่อที่ผู้บริโภคได้รับสินค้าที่ดีและปลอดภัยต่อการใช้งาน ไม่ถูกตกเป็นเหยื่อของการหลอกลวงของบนโลกออนไลน์

“ปัจจุบันที่คนไทยมักทำอะไร ๆ หรือเชื่อข้อมูลจาก influencer มากกว่าการหาข้อมูลจากแหล่งอื่น ที่จะเชื่อเพราะเห็นว่าคนที่แชร์ข่าวนั้นคือคนที่มีความเสี่ยง”

“การสร้าง ความเข้าใจผิดและหลอกลวงผู้บริโภคเป็นสิ่งที่ควรได้รับการแก้ไข เนื่องจากในปัจจุบันมีการขายสินค้าโดยมีการเขียนรายละเอียดและแจ้งวิธีการสั่งซื้อสินค้าไม่ครบ”

3) ประเด็นมารยาทในการสื่อสาร

โดยเฉพาะมารยาทในการสื่อสารในสื่อสังคมออนไลน์ ที่ทำให้เกิดผู้ส่งสารและผู้รับสารจำนวนมากในเวลาพร้อมกัน ดังนั้น การแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นต่าง ๆ บนสื่อสังคมออนไลน์จึงควรปฏิบัติอย่างระมัดระวังและ คำนึงถึงมารยาททางการสื่อสารและการใช้ถ้อยคำในการแสดงความคิดเห็นบนพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ของผู้อื่น และจำเป็นต้องเคารพผู้ที่มีความเห็นต่างจากตนเอง ซึ่งหากไม่ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวอาจนำไปสู่ การเกิด “การกลั่นแกล้งบนโลกออนไลน์” หรืออาจนำไปสู่การทำผิดพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ได้ในที่สุด

“การโพสต์ และการแสดงความคิดเห็นของผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตและในสังคมออนไลน์ มีการสื่อสารโดยใช้ถ้อยคำหยาบคาย ตอบโต้กันด้วยอารมณ์โดยไม่คำนึงถึงเหตุผลเมื่อเผชิญหน้ากับผู้เห็นต่าง”

“เห็นได้ชัดจากการที่ผู้คนไม่มีมารยาทในโลกออนไลน์ เช่น การบูลลี่ การคุกคามทางเพศ”

4) ประเด็นทักษะการสื่อสารระหว่างช่วงวัย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเห็นว่าคนไทยส่วนใหญ่ยังขาดทักษะการสื่อสารในการสื่อความหมายอย่าง เหมาะสม ได้แก่ 1) การสื่อสารระหว่างช่วงวัย ในการถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ให้กับผู้อื่น ซึ่งในบางครั้ง ส่งผลต่อการสื่อความหมายที่ผิดเพี้ยนไปจากเจตนาที่ต้องการ โดยเฉพาะการสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ที่ใช้ข้อความในการสื่อสารที่ผู้ส่งสารและผู้รับสาร

ไม่เห็นสีหน้าท่าทางและแววตาระหว่างกัน เพียงแต่มีการ สื่อสารผ่านตัวหนังสือเท่านั้น จึงอาจทำให้เกิดการเข้าใจผิดกันได้ 2) การเลือกใช้คำให้เหมาะสม โดยส่วนใหญ่มักการใช้ภาษาไทย คำอังกฤษคำซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในด้านทักษะการสื่อสารอีกประการหนึ่ง ซึ่งใน กรณีที่มีการ ใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษในกรณีที่ไม่มีภาษาไทยบัญญัติไว้ก็สามารถทำได้ แต่หากมีคำใน ภาษาไทยที่บัญญัติไว้ก็ควรมีการส่งเสริมให้ใช้ภาษาไทยมากกว่า

“การสนทนากันด้วยตัวเพียงตัวอักษร อาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดทางด้านเจตนาได้ง่าย และประกอบด้วยวัยของผู้ใหญ่และเด็กที่ต่างกัน”

“การพัฒนาด้านการสื่อสาร มีวาทศิลป์และศิลปะในการถ่ายทอดเรื่องราว การสื่อสาร ก็จะเป็นไปด้วยดี ไม่มีอุปสรรค สามารถส่งต่อความคิด ผ่านการสื่อสารออกมาได้อย่างตรง ประเด็น”

5) ประเด็นการสื่อสารด้วยภาษามือ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเห็นว่าการสื่อสารด้วยภาษามือเป็นสิ่งสำคัญสำหรับสังคมไทยในการ สร้าง ความเท่าเทียมกันทางสังคม เนื่องจากปัจจุบันมีจำนวนของผู้พิการทางการสื่อสารเพิ่ม มากขึ้นไม่ว่าจะเป็น ทางการพูดและการได้ยิน แต่จำนวนผู้ที่สามารถสื่อสารด้วยภาษามือมี จำนวนไม่มากนัก ทำให้เกิดอุปสรรค เมื่อบุคคลทั่วไปสื่อสารกับผู้พิการ

“หากเราที่เป็นคนทั่วไปสามารถสื่อสารกับผู้พิการทางการสื่อสารแล้วก็จะเป็นการเปิด โอกาส ให้กับเราเองและผู้พิการ”

“บุคคลที่มีความพิการในการสื่อสารยังไม่ได้รับการเข้าถึงมากพอ นำมาสู่การเกิด ปัญหาในการใช้ชีวิตในสังคม”

6) ประเด็นการเข้าถึงนวัตกรรมการสื่อสารและการเรียนรู้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเห็นว่าการให้ความสำคัญต่อการเข้าถึงนวัตกรรมการสื่อสารของคน ทุกกลุ่มเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากในยุคนี้มีการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นสิ่ง สำคัญสำหรับ ชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคม แต่พบว่ายังมีคนในสังคมไทยอีกจำนวนไม่น้อยที่ ยังไม่สามารถเข้าถึง นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการสื่อสารได้ ตลอดจนการเรียนรู้แบบ กระตือรือร้น หรือ Active Learning เป็นสิ่งที่ควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนในการสร้าง

การเรียนรู้ให้กับคนในสังคมไทยให้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากทำให้ผู้ที่เรียนได้สามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมิน ได้ฝึกทำงานกันเป็นทีม ได้สร้างแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง

“โอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนของตนเองมากที่สุด คิดว่าเป็นการพัฒนา ศักยภาพที่ดีทำให้ผู้เรียนสามารถทำงานร่วมกันกับคนอื่นได้”

7) ประเด็นการรู้เท่าทันสื่อของเด็ก

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้ความสำคัญต่อการรู้เท่าทันสื่อของเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะ การรู้เท่าทันสื่อในยุคดิจิทัลที่เด็กสามารถเข้าถึงสื่อต่าง ๆ ได้โดยง่ายรวมทั้งมีข้อมูลข่าวสาร เกิดขึ้นอย่าง มากมายและถูกนำเสนอผ่านสื่อสังคมออนไลน์โดยปราศจากการควบคุมและ กลั่นกรองการสร้างเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมกับวัยเด็ก ซึ่งหากเด็กและเยาวชนมีการเข้าถึงและการ เปิดรับข้อมูลข่าวสารดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อความเชื่อ เจตคติ และพฤติกรรมของพวกเขา ซึ่งส่วน ใหญ่ที่ปรากฏในสังคมไทยมักเป็นพฤติกรรมที่ไม่ พึงประสงค์ ซึ่งควรได้รับการควบคุมดูแลอย่าง เหมาะสม

“แต่ให้เด็กเล่นโทรศัพท์ เด็กก็สามารถเข้าถึงสื่อได้แล้ว โดยไม่มีอะไรมากรองสื่อให้เด็ก ได้รับรู้ในสิ่งที่ควรรู้”

“ควรจะถูกควบคุมให้พวกเขาได้เติบโตมาอย่างเหมาะสม และเสพสื่อที่เหมาะสมกับช่วง วัย”

“การควบคุมสื่อในเด็กจึงเป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ คือการแก้ไขตั้งแต่เนิ่น ๆ และ ผู้ปกครองควรให้ความร่วมมือ”

8) ประเด็นการรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้ความสำคัญต่อการรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุ เนื่องจากประเทศ ไทย กำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุซึ่งผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังขาดทักษะการรู้เท่าทันสื่อ โดยเฉพาะ สื่อใหม่หรือสื่อ สังคมออนไลน์ซึ่งเข้ามามีบทบาทในสังคมไทยในช่วงที่ผ่านมาถึงปัจจุบัน ผู้สูงอายุจึงประสบกับปัญหาการ เข้าถึงนวัตกรรมและเทคโนโลยีการสื่อสารผ่านสื่อสังคม ออนไลน์โดยกลุ่มผู้สูงอายุส่วนใหญ่นั้นเป็นกลุ่มที่ รับสื่อช้าที่สุดในบรรดากลุ่มประชากรทุกช่วง อายุ และมักเข้าใจว่าข้อมูลข่าวสารที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อสังคม ออนไลน์เป็นข้อมูลข่าวสารที่มีความ น่าเชื่อถือ จนนำไปสู่การเกิดความเชื่อ เจตคติ และพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

“เป็นกลุ่มที่รับสื่อช้าที่สุดในบรรดากลุ่มประชากรทุกช่วงอายุ ทำให้เป็นกลุ่มที่ขาดการ รู้เท่าทันสื่อ และไม่ทันต่อสถานการณ์ต่อกลวงของสื่อต่าง ๆ”

“การเปลี่ยนผ่านข้อมูลจากยุคแห่งอนาล็อกมายังยุคดิจิทัล ซึ่งอาจจะปรับตัวได้ยาก ในด้วยเรื่องของวัยและความทันสมัยของเทคโนโลยี”

“ผู้สูงอายุพอเห็นอะไรในสื่อออนไลน์ ก็เชื่อโดยที่ไม่รู้ว่าข้อมูลนั้นจริงหรือปลอม”

9) ประเด็นการนำเสนอเกี่ยวกับเพศที่หลากหลาย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้ความสำคัญต่อการสื่อสารความหลากหลายทางเพศในกลุ่ม LGBTQ+ เนื่องจากในปัจจุบันประเทศไทยได้มีกฎหมายพระราชบัญญัติคู่ชีวิต เพื่อรองรับการใช้ชีวิตคู่ของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ แต่กลับปรากฏว่ายังมีการนำเสนอข่าวหรือการสื่อสารเกี่ยวกับผู้มีความหลากหลายทางเพศในลักษณะที่แบ่งแยกความคิดความเชื่อในเรื่องเพศว่าเป็นผู้มีความผิดปกติทางเพศ และผิดธรรมชาติ ซึ่งแตกต่างจากการนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับเพศชายและเพศหญิงซึ่งถูกมองว่าเป็นเรื่องปกติตามธรรมชาติ

“การนำเสนอข่าวของสื่อในเรื่อง LGBTQ+ เป็นประเด็นที่ควรให้ความสำคัญและได้รับการแก้ไขมากที่สุด เพราะประเด็นนี้เป็นเรื่องที่ถูกถกเถียงกันมานาน และเป็นประเด็นที่มีทั้งผู้สนับสนุนและต่อต้านมากมาย”

10) ประเด็นสื่อลามกอนาจาร

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้ความสำคัญต่อสื่อลามกอนาจารที่มีการแพร่หลายผ่านทางสื่อสังคม ออนไลน์ในปัจจุบันและมีความยากต่อการปิดกั้น ถึงแม้เรื่องเพศสัมพันธ์จะเป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ แต่อาจยังไม่เหมาะสมสำหรับในกลุ่มเด็กและเยาวชน ที่ยังขาดวิจาร์ณญาณและการควบคุมพฤติกรรม อย่างเหมาะสม ซึ่งอาจนำไปสู่การเกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมา เช่น ปัญหาคุณแม่วัยใสหรือการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร ปัญหาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ปัญหาสุขภาพทางเพศ เป็นต้น

“สื่อเรื่องเพศมีปรากฏในสังคมไทยมานาน”

“ในประเทศไทยมีกรณีปัญหาเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศทางสื่อสังคมออนไลน์ที่มีลักษณะลามก”

11) ประเด็นการสื่อสารสิ่งแวดล้อม

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้ความสำคัญต่อการสื่อสารสิ่งแวดล้อม จากการเข้าสู่ภาวะโลกร้อน และสภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทุกประเทศทั่วโลกได้รับผลกระทบใน

รูปแบบต่างกัน ออกไป และที่ผ่านมาในสังคมไทยยังขาดการให้ความสำคัญต่อการสื่อสารประเด็นสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม ทั้งในด้านปริมาณข้อมูลข่าวสารที่มีอยู่น้อย และในด้านคุณภาพความถูกต้องและครบถ้วนของ ข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการรณรงค์ทางสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม

“ปัญหาการสื่อสารเกี่ยวกับการดูแลระบบนิเวศที่ผิดวิธี”

12) ประเด็นการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้ความสำคัญการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม ภายใต้สังคมไร้พรมแดน ผ่านสื่อออนไลน์ในปัจจุบัน ที่สามารถทำให้ผู้คนทั่วโลกสามารถติดต่อสื่อสารกันได้ อย่างไรก็ตามข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ แต่อย่างไรก็ตามพบว่าในแต่ละพื้นที่ยังคงมีลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่าง กันออกไป ซึ่งกลายเป็นบริบททางการสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์ที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะหากการสื่อสาร ระหว่างวัฒนธรรม เกิดขึ้นท่ามกลางความไม่เข้าใจของผู้สื่อสารทั้งสองฝ่ายอาจนำไปสู่การเป็นสาเหตุของ ความขัดแย้งและความไม่เป็นระเบียบของสังคมโลกได้

“เนื่องจากแต่ละวัฒนธรรมหรือแต่ละประเทศนั้นมีแง่มุมและมุมมองที่แตกต่างกัน มีภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน”

“การสื่อสารระหว่างหรือข้ามวัฒนธรรมจึงเป็นสาเหตุของความขัดแย้งและความไม่เป็นระเบียบได้”

2. แนวทางในการจัดการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางสังคมในปัจจุบันจากมุมมองของนิสิตสาขาการสื่อสารเพื่อการจัดการนวัตกรรม

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการจัดการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและประเด็นทางสังคมได้ 7 แนวทาง ดังต่อไปนี้

1) การสื่อสารเพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจ ได้แก่ (1) การให้ความรู้กับผู้บริโภคและผู้ที่ชื่นชอบการซื้อขายออนไลน์ทราบถึงข้อเสียของการไม่ตรวจสอบรายละเอียดของสินค้า (2) การให้ความรู้และสร้างความเข้าใจกับกลุ่มเด็กและเยาวชนเรื่องการรู้เท่าทันสื่อ ผ่าน กลไกของสถาบันครอบครัวและโรงเรียน (3) การใช้ active learning ในการพัฒนาวาทศิลป์และศิลปะในการถ่ายทอดเรื่องราว ให้กับเด็กและเยาวชนในรุ่นของ Gen Z และ Gen Alpha (4) การสร้างกระบวนการให้ความรู้ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เกี่ยวกับมารยาทในการใช้สื่อ สังคมออนไลน์ (5) การใช้สื่อบุคคลในการสอนและปลูกฝังมารยาทในการใช้สื่อสังคมออนไลน์

(6) สร้างแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และมีชีวิตในทุก ๆ ชุมชน (7) การสร้างความรู้ให้ผู้ปกครองเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อในเด็ก (8) การให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งอ้างอิงและที่มาของข้อมูลข่าวสารที่มีความน่าเชื่อถือ (9) การจัดทำหลักสูตรสอนภาษามือให้กับบุคคลทั่วไป (10) การสร้างความรู้เกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อในกลุ่มผู้สูงอายุผ่านกลไกการเรียนรู้จากสถาบันครอบครัว (11) การเปิดโอกาสให้ผู้ที่เรียนรู้ได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้สูงสุดใน (12) การให้ความรู้และมีมาตรการเกี่ยวกับการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ ในประเด็นเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม (13) การเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ตหรือสื่อสังคมออนไลน์ให้กับประชาชน ทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม (14) การสื่อสารเพื่อให้ความรู้ในการส่งเสริมและการทำความเข้าใจและเรียนรู้เกี่ยวกับ วัฒนธรรมของชาติอื่น ๆ

2) การสื่อสารเพื่อการสร้างการมีส่วนร่วม ได้แก่ (1) ส่งเสริมการสัมมนาในเรื่องของ LGBTQ+ ในหัวข้อที่ทำให้เกิดความเข้าใจในเรื่อง LGBTQ+ มากขึ้น (2) สร้างกลไกภาคประชาสังคมหรือภาคประชาชนให้เข้ามามีบทบาทในการผลักดันผู้ผลิตสินค้าไม่ให้มีพฤติกรรมการโฆษณาเกินจริง (3) การเข้าร่วมในชุมชนออนไลน์ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ อย่างสรรค์ (4) การควบคุมและดูแลตนเองของกลุ่มผู้มีอิทธิพลบนสื่อสังคมออนไลน์

3) การสื่อสารเพื่อการรณรงค์ ได้แก่ (1) การรณรงค์ให้ผู้รับชมรายการซีรีส์วาย ได้เข้าใจถึงความหลากหลายทางเพศมากขึ้น ด้วยการสอดแทรกความรู้และมุมมองเชิงสร้างสรรค์เกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศ (2) การสื่อสารและการรณรงค์เพื่อสร้างการรับรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาและการป้องกันการเกิดพฤติกรรมล่วงละเมิดทางเพศเด็ก การค้ามนุษย์เด็ก และสื่อลามกอนาจาร (3) การรณรงค์เพื่อสร้างค่านิยมที่ถูกต้องและเหมาะสมเกี่ยวกับการใช้ภาษาไทย และภาษาต่างประเทศอย่างเหมาะสม (4) องค์กรสื่อควรหันมาให้ความสนใจและนำเสนอภาพเกี่ยวกับ LGBTQ+ ในมุมมองที่เหมาะสมมากยิ่งขึ้น

4) การใช้นวัตกรรมการสื่อสาร ได้แก่ (1) การพัฒนาแอปพลิเคชันที่สามารถให้ผู้ใช้งานสามารถเข้าไปกดแจ้งหากพบเห็นข้อมูลที่บิดเบือน (2) การสร้างแพลตฟอร์มเพื่อเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะ ซึ่งจะทำให้สามารถคัดกรอง เนื้อหาที่นำเสนอได้อย่างเหมาะสม (3) สร้างนวัตกรรมในรูปแบบเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ เช่น แอปพลิเคชันในมือถือที่ใช้ AI ในการ

ตรวจจับและแปลภาษามือออกมาเป็นคำพูด (4) จัดทำข้อมูลในรูปแบบอินโฟกราฟิก เพื่อให้ข้อมูลและความรู้ เกี่ยวกับการเปิดรับข้อมูล ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (5) การสร้างโปรแกรมตรวจรูปประโยคภาษาบนโลกออนไลน์อัตโนมัติ

5) การสื่อสารมาตรการควบคุมหรือกฎหมาย ได้แก่ (1) ควรมีคำเตือนก่อนเริ่มรายการว่าผู้ชมควรจะต้องมีอายุเท่าใดจึงจะสามารถรับชม รายการดังกล่าวได้ (2) รัฐบาลควรมีนโยบายและมาตรการควบคุม กำกับดูแล เกี่ยวกับผู้ผลิตสื่อสังคม ออนไลน์ให้มีความเหมาะสม (3) ควรมีหน่วยงานเข้ามาตรวจสอบและควบคุมดูแลอย่างจริงจัง และมีบทบาทชัดเจน (4) ผู้ขายสินค้าผ่านสื่อออนไลน์ทุกราย ควรได้รับการตรวจสอบร้านในเรื่องของความ น่าเชื่อถือ และจรรยาบรรณ (5) การออกกฎหมายและมีบทลงโทษอย่างจริงจังในการขายของเกินจริง

6) การสื่อสารระหว่างบุคคล ได้แก่ (1) ครอบครัวและผู้ปกครองก็มีส่วนที่จะต้องดูแลสมาชิกในครอบครัวของตนเองใน การเปิดรับสื่อด้วยความเอาใจใส่และความใกล้ชิด (2) ครอบครัวต้องเข้ามามีบทบาทในการจำกัดเวลาในการอยู่ในโลกออนไลน์หรือการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของสมาชิกในครอบครัว (3) ผู้สูงวัยควรมีการปรึกษากับบุตรหลานก่อนมีการตัดสินใจซื้อสินค้าในตลาดออนไลน์ (4) การส่งเสริมทัศนคติที่ดีของครอบครัวที่มีสมาชิกเป็น LGBTQ+ ด้วยการสื่อสารและการ พูดคุยกับสมาชิกอย่างตรงไปตรงมา (5) การสื่อสารและการ ตักเตือนของผู้คนรอบตัวเกี่ยวกับการใช้สื่อออนไลน์

7) การส่งเสริมจริยธรรมทางการสื่อสาร ได้แก่ (1) ผู้มีอิทธิพลในสื่อสังคมออนไลน์หรือ influencer ต้องมีความตระหนักในตนเองอยู่ ตลอดเวลาว่าตนเป็นกลุ่มผู้นำความคิดของผู้อื่น (2) สังคม และภาครัฐ ควรมีการปลูกฝังเรื่องจรรยาบรรณสื่อให้คนที่เป็นนักข่าวทุกคน เข้าใจอย่างแท้จริง (3) ผู้ประกอบการควรมีจรรยาบรรณในการขายสินค้า

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ประเด็นที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเห็นว่าเป็นประเด็นปัญหาทางสังคมที่ เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร ได้แก่ 1) ประเด็นข่าวลวงข่าวปลอม 2) ประเด็นการโฆษณาและให้ข้อมูลทาง การตลาดเกินจริง 3) ประเด็นมารยาทในการสื่อสาร เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและควรได้รับการเอาใจใส่ ดูแลแก้ไขปัญหาผ่านกระบวนการจัดการทางการสื่อสาร ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานสภาพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2565) ได้ระบุว่า ประเด็นด้านความมั่นคงทางสังคมที่ต้องให้ความสำคัญ และติดตามอย่างต่อเนื่องและ

น่าสนใจ ได้แก่ การแก้ไขปัญหาแก๊งคอลเซ็นเตอร์และอาชญากรรมทางไซเบอร์อาทิ แอปพลิเคชันหาคู่การใช้โทรศัพท์หลอกลวง การขวนลงทุนใน Meta Trader 5 (ฟอเร็กซ์) การซื้อขายสกุลเงินดิจิทัล การลงทุนกับโบรกเกอร์ที่ไม่มีการลงทุนจริง การหลอกลวงว่าได้ไปเกี่ยวข้องกับสิ่งผิดกฎหมาย โดยอาชญากรรมที่ประชาชนถูกหลอกมากที่สุด ได้แก่ ความผิดเกี่ยวกับการซื้อสินค้าที่ไม่ได้ รับสินค้า รองลงมาเป็น หลอกทำภารกิจ (เช่น ให้รีวีวสินค้า กดไลก์ Tiktok กดไลก์สินค้า) และหลอกให้กู้เงิน รวมถึงประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค การร้องเรียนผ่านสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.) และสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (สำนักงาน กสทช.) ในไตรมาสสอง ปี 2565 เพิ่มขึ้น ร้อยละ 24.8 และ ร้อยละ 18.2 นอกจากนี้ ควรมีการเฝ้าระวังและตรวจสอบการโฆษณาและมาตรฐานของคลินิกศัลยกรรมเสริม ความงามที่อาจเข้าข่ายหลอกลวงผู้บริโภคที่มาจากช่องทางประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ โดยการรับเรื่องร้องเรียน สินค้าและบริการในไตรมาสสอง ปี 2565 ของ สคบ. มีจำนวน 4,902 ราย เพิ่มขึ้นจากช่วงเวลาเดียวกันของปีที่ผ่านมา ร้อยละ 24.8 โดยด้านที่ได้รับการร้องเรียนมากที่สุดคือ ด้านโฆษณา รองลงมาเป็นด้านขาย ตรงและตลาดแบบตรง ด้านฉลาก และด้านสัญญา ตามลำดับ ทั้งนี้ สินค้าและบริการที่ได้รับการร้องเรียน มากที่สุด คือ ร้านอาหาร จากกรณีการโกง Voucher ของร้านอาหารญี่ปุ่นชื่อดังรองลงมาเป็นสินค้าและบริการทั่วไป นอกจากนี้ประเด็นดังกล่าวแล้ว ผลการวิจัยยัง พบว่า ประเด็นปัญหาเรื่อง สื่อลามกอนาจาร ประเด็นการรู้เท่าทันสื่อของเด็ก และประเด็นการรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุ ยังเป็นประเด็นปัญหาด้านการ สื่อสารที่สังคมยังคงจำเป็นต้องให้การตระหนักและแก้ไขผ่านกระบวนการจัดการทางการสื่อสารที่ เหมาะสม เนื่องจากการล่อลวงละเมิดทางเพศต่อเด็กทางออนไลน์ ที่ในปัจจุบันพบว่าเด็กและเยาวชนตกเป็นเหยื่อขบวนการค้ามนุษย์และการล่อลวงละเมิดทางเพศต่อเด็ก ผ่านช่องทางอินเทอร์เน็ตเป็นจำนวนมาก โดยกลุ่มมีจิวาซีพิกสร้างโปรไฟล์โซเชียลมีเดียปลอมเข้าไปพูดคุยกับเด็ก และหลอกให้เด็กส่งภาพหรือคลิปไป เปลือยเพื่อนำไปใช้ส่วนตัวหรือนำไป เผยแพร่บนระบบอินเทอร์เน็ต รวมทั้งเด็กอาจถูกนำรูปภาพหรือวิดีโอดังกล่าวมาขู่กรรโชกเพื่อเรียกเงิน หรือหลอกให้มาถูกละเมิดซ้ำอีก (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัฏฐกาญจน์ สุกลรัตน์เมธี และนุชประภา โมกข์ศาสตร์ (2562)

ศึกษาเกี่ยวกับ การรู้เท่าทัน สื่อสังคม ออนไลน์ของเยาวชนเพื่อการเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย พบว่า ตัวชี้วัดการรู้เท่าทันสื่อสังคม ออนไลน์ของเยาวชนในสังคมประชาธิปไตย ออกเป็นสองกลุ่ม ได้แก่ การรับข้อมูลเข้า และการส่งข้อมูล ออกโดยตัวชี้วัดเกี่ยวกับ “การรับข้อมูลเข้า” ประกอบด้วยการมีทักษะในการเข้าถึงข้อมูล (Access) โดย สามารถเลือกรับข้อมูล ข่าวสารและสื่อการเมืองจากแหล่งที่หลากหลาย ทักษะในการวิเคราะห์และประเมิน ข้อมูล (Analyze and Evaluate) คือสามารถแยกความจริงออกจากความเห็น สามารถวิเคราะห์ ความ น่าเชื่อถือของข้อมูลและการตระหนักในหน้าที่พลเมือง คือสามารถร้องเรียนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเมื่อพบเห็นการทำผิดกฎหมาย

จากผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า แนวทางในการจัดการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับ ปัญหาและประเด็นทางสังคม คือ (1) การสื่อสารเพื่อให้ความรู้และความเข้าใจ (2) การสื่อสาร เพื่อการสร้างการมีส่วนร่วม (3) การสื่อสาร เพื่อการรณรงค์ (4) การใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีการสื่อสาร (5) การใช้มาตรการควบคุมหรือกฎหมาย (6) การสื่อสารระหว่างบุคคล (7) จริยธรรมทางการสื่อสาร นั้น ได้มีการใช้แนวทางการแก้ปัญหาผ่านกลไกของพื้นที่ สาธารณะทางการสื่อสารตามแนวคิดของ Habermas (กาญจนา แก้วเทพ, 2554; กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551) ที่เสนอว่า บทบาทหน้าที่ของพื้นที่สาธารณะต่อมิติด้าน สังคมและวัฒนธรรม จำแนกได้ 7 ประการ ดังนี้ (1) พื้นที่ผลิต แลกเปลี่ยน ปะทะประสาน และกระจายตัวของข้อมูลข่าวสารด้านสังคมและวัฒนธรรม (2) พื้นที่สร้าง ปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ผู้คนในชุมชน/ สังคม (3) พื้นที่เชื่อมต่อระหว่างปัจเจกกับชุมชน ส่งผลให้เกิดการระดม สรรพ กำลังหรือความช่วยเหลือระหว่างกัน (4) พื้นที่ผลิต แพร่กระจาย บริโภค และผลิตซ้ำทาง วัฒนธรรม ของชุมชน (5) พื้นที่แสดงออก/ เรียกร้อง/ ทำทนาย/ ต่อสู้/ ช่างชิงอำนาจในการ นิยามเกี่ยวกับบทบาท สถานภาพ และอัตลักษณ์ศักดิ์ศรีในมิติต่าง ๆ (6) พื้นที่สำหรับสลาย ความบาทบาท/ ข้อขัดข้องหมองใจ/ ปลดปล่อยความเครียดของคนในชุมชน/ สังคม (7) พื้นที่ สำหรับสร้างการรับรู้และความเข้าใจร่วมกัน (Inter subjectivity) ของผู้คน สอดคล้องกับการ วิจัยของ กนิษฐา แยมโพธิ์ใช้ และอาแว มะแส (2561) ที่พบว่า รูปแบบของการปฏิสัมพันธ์ที่ เกี่ยวกับการจัดการปัญหาความรักบนเฟซบุ๊ก 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) แบบบิดามารดา 2) แบบพี่น้อง 3) แบบเครือญาติและ 4) แบบเพื่อน เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ตรัยรัตน์ ปลื้มปิติชัยกุล และวรางคณา นิยมฤทธิ์ (2562) ที่พบว่า พลังของสื่อมวลชนยังได้ส่งผลกระทบให้เกิดการ ตื่นตัวในการคิดค้นวิธีการแก้ไขปัญหาสถานการณ์ที่ตกอยู่ในภาวะวิกฤต โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน

มิติทางด้านประเด็นทางด้านการสื่อสารในภาวะวิกฤตถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการจัดการข้อมูลข่าวสารและการบริหารทิศทางของการวางแผนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด รวมถึงผลการวิจัยของ ภูมิพัฒน์ แก้วตาธนวัดนา (2561) พบว่า การหาความสมดุลของการจำกัดเสรีภาพของสื่อสารมวลชนเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึง คือ เสรีภาพของสื่อสารมวลชนยังคงเป็นหลักสำคัญเพื่อบริหารจัดการสังคมให้เป็นไปโดยผาสุก ดังนั้น สื่อสารมวลชนต้องพัฒนานตนเองในด้านศักยภาพ ความรู้ ความเชี่ยวชาญ รวมถึงความเข้มแข็งของเจตนารมณ์ที่จะดีແມ່ຂ້ອູ່ເຈັຈຶງหรือการแสดงความคิดเห็นของประชาชน ตลอดจนจิตสำนึกในการห่วงแหน ปกป้องเสรีภาพของประชาชนเอง

ในประเด็นปัญหาด้านการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับ พัชรภา เอื้ออมรวิช (2560) ที่เสนอว่า การสื่อสารของบุคคลที่มาจากวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันอาจจะมีอุปสรรคในการสื่อสารซึ่งการจะประสบความสำเร็จในการสื่อสารได้นั้น คู่สื่อสารจำเป็นต้องมีความสามารถในการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมที่จะต้องเรียนรู้และยอมรับถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคู่สื่อสารของตนเองเพื่อประสบความสำเร็จในการสื่อสาร ส่วนประเด็นการสื่อสารสิ่งแวดล้อมนั้น รัชชนก สอนสีดา (2560s) พบว่า รูปแบบการสื่อสารในการอนุรักษ์ลำน้ำมวกเหล็ก ส่วนใหญ่ใช้ “การสื่อสารในระดับชุมชน” เป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดในการเผยแพร่ความรู้และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ลำน้ำมวกเหล็ก เน้นการสื่อสารสองทางประเด็นเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการให้ความรู้ ความคิดเห็น และการสร้างจิตสาธารณะในการอนุรักษ์ลำน้ำมวกเหล็ก โดยผ่านสื่อบุคคลและสื่อกิจกรรมเป็นหลัก โดยแนวทางการพัฒนาการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์ลำน้ำมวกเหล็ก มี 3 ขั้นตอน คือ การจัดตั้งคณะทำงาน การปฏิบัติการสื่อสาร และการขยายแนวร่วมทั้งในระดับชุมชนและระดับจังหวัด

ตลอดจนแนวทางการแก้ปัญหาด้วยกลไกการใช้จริยธรรมทางการสื่อสารซึ่ง ตรัยรัตน์ ปลื้มปิติชัยกุล (2561) นำเสนอเกี่ยวกับจริยธรรมการสื่อสารในยุคสื่อใหม่ว่า ในยุคของการเปลี่ยนแปลง ของโลกปัจจุบัน ได้ก่อให้เกิดการขับเคลื่อนและการพัฒนาทางสังคม เทคโนโลยีอย่างเติบโตกว้างขวาง โดยการเจริญเติบโตนี้ได้ขยายปริมาณผลกระทบครอบคลุมหลากหลายมิติทั้งในเชิงเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม รวมไปถึงมิติทาง “การสื่อสาร” ซึ่งมีความสำคัญต่อมนุษย์อย่างยิ่งจนเราอาจกล่าวได้ว่า การสื่อสารเป็นกลไก ในการขับเคลื่อนแห่งสังคมที่ทำให้สังคม

ดำเนินไปได้อย่างไม่หยุดยั้ง เนื่องจากการสื่อสารเป็นทั้งเครื่องมือ และวิธีการในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งทั้งต่อปัจเจกบุคคล ต่อองค์กรและต่อสังคม ด้วยเหตุนี้เอง แนวทางจริยธรรมการสื่อสารจึงเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่นักวิชาชีพด้านการสื่อสาร หรือแม้แต่ผู้คนทั่วไปต้องพึงระลึก ตระหนักถึงหลักการทางจริยธรรมที่ควรปฏิบัติให้มาก เช่นเดียวกับ สายน้ำผึ้ง รัตนงาม และคณะ (2565) เสนอว่า แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาสังคมที่มุ่งเน้นให้คนในสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง ปรับเปลี่ยนความคิด ความเชื่อ ทศตนคติ และพฤติกรรม เป็นองค์ประกอบในการพัฒนาในทุกแง่มุมและทุกระดับ และการให้กลุ่มคนทุกกลุ่มในทุกบทบาทได้มีส่วนร่วมพัฒนาสังคมอย่างเท่าเทียม ดังนั้น แนวทางการสื่อสารเพื่อพัฒนาสังคมในยุคปัญญาประดิษฐ์จึงมีหน้าที่จูงใจให้คนในสังคมเปลี่ยนวิถีชีวิต และตัดสินใจเข้าร่วมการพัฒนาสังคมอย่างจริงจัง การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ยังประโยชน์ต่อสังคมนั้น ๆ ได้อย่างมหาศาล แต่การสื่อสารในทางที่ผิด บิดเบือนความจริง ย่อมส่งผลเสียต่อการพัฒนาสังคมเช่นกัน ดังนั้น ข้อมูลที่ได้จากการสื่อสารควรพิจารณาควบคู่กับหลักกาลามสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรแสดงหลักวิธีปฏิบัติในเรื่องที่ควรสงสัย คัดกรองข้อมูลจากการสื่อสาร และนำเหตุผลมายืนยันความถูกต้องรวมถึงต้องตระหนักถึงข้อมูลจากการสื่อสารด้วยการพิจารณาอย่างแยกคาง มีสติไตร่ตรองอย่างรอบคอบ เพื่อนำไปใช้พัฒนาสังคมได้อย่างสร้างสรรค์ต่อไป

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ประเด็นปัญหาทางสังคมผ่านการตระหนักของนิสิตวิทยาลัยนวัตกรรมการสื่อสารสังคม ได้แก่ (1) ประเด็นข่าวลวงข่าวปลอม (2) ประเด็นการโฆษณา และให้ข้อมูลทางการตลาดเกินจริง (3) ประเด็นมารยาทในการสื่อสาร (4) ประเด็นทักษะการสื่อสาร ระหว่างช่วงวัย (5) ประเด็นการสื่อสารด้วยภาษามือ (6) ประเด็นการเข้าถึงนวัตกรรมการสื่อสารและ การเรียนรู้ (7) ประเด็นการรู้เท่าทันสื่อของเด็ก (8) ประเด็นการรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุ (9) ประเด็น การนำเสนอเกี่ยวกับเพศที่หลากหลาย (10) ประเด็นสื่อลามกอนาจาร (11) ประเด็นการสื่อสาร สิ่งแวดล้อม (12) ประเด็นการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม โดยมีแนวทางในการจัดการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและประเด็นทางสังคม คือ (1) การสื่อสารเพื่อให้ความรู้และความเข้าใจ (2) การสื่อสารเพื่อ การสร้างการมีส่วนร่วม (3) การสื่อสารเพื่อการณรงค์ (4) การใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีการสื่อสาร (5) การใช้มาตรการควบคุมหรือกฎหมาย (6) การใช้การสื่อสารระหว่างบุคคล (7) จริยธรรมทางการสื่อสาร

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีการตระหนักรู้เกี่ยวกับประเด็นทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร ได้แก่ (1) ประเด็นข่าวลงข่าวปลอม (2) ประเด็นการโฆษณา และให้ข้อมูลทางการตลาดเกินจริง (3) ประเด็นมารยาทในการสื่อสาร (4) ประเด็นทักษะการสื่อสาร ระหว่างช่วงวัย (5) ประเด็นการสื่อสารด้วยภาษามือ (6) ประเด็นการเข้าถึงนวัตกรรมสื่อสารและการเรียนรู้ (7) ประเด็นการรู้เท่าทันสื่อของเด็ก (8) ประเด็นการรู้เท่าทันสื่อของผู้สูงอายุ (9) ประเด็น การนำเสนอเกี่ยวกับเพศที่หลากหลาย (10) ประเด็นสื่อลามกอนาจาร (11) ประเด็นการสื่อสาร สิ่งแวดล้อม (12) ประเด็นการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม

ดังนั้น วิทยาลัยนวัตกรรมการสื่อสารสังคม รวมถึงสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่มีการจัดการเรียนการสอนด้านการสื่อสารควรมีการสร้างการตระหนักรู้และสร้างความรู้ความเข้าใจในประเด็นต่าง ๆ ทั้ง 12 ประเด็น เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการจัดการนวัตกรรมมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละประเด็น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า แนวทางในการจัดการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและประเด็นทางสังคม คือ (1) การสื่อสารเพื่อให้ความรู้และความเข้าใจ (2) การสื่อสารเพื่อ การสร้างการมีส่วนร่วม (3) การสื่อสารเพื่อการรณรงค์ (4) การใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีการสื่อสาร (5) การใช้มาตรการควบคุมหรือกฎหมาย (6) การใช้การสื่อสารระหว่างบุคคล (7) จริยธรรมทางการสื่อสาร

ดังนั้น วิทยาลัยนวัตกรรมการสื่อสารสังคม รวมถึงสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่มีการจัดการเรียนการสอนด้านการสื่อสาร ควรมีการสอนหรือการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างถูกต้องและเหมาะสม เช่น (1) ควรมีการสร้างความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างถูกต้องและ เหมาะสมให้กับประชาชน (2) ควรมีการส่งเสริมทักษะการรู้เท่าทันสื่อให้กับประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มเด็กและ

เยาวชน ในทุกแหล่งการเรียนรู้ 3) ควรมีการส่งเสริมจรรยาบรรณและมารยาทในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ควบคู่ไปกับการ ใช้มาตรการควบคุมทางกฎหมาย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาวิจัยถึงแนวทางในการจัดการสื่อสารเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมอย่างหลากหลายและเป็นวงกว้าง ตลอดจนการศึกษาค้นคว้าและเจตคติของประชาชนในสังคมไทยเกี่ยวกับปัญหาสังคม ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร และแนวทางการจัดการการสื่อสารในการแก้ไขปัญหาสังคมรูปแบบต่าง ๆ ในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

กนิษฐา ไย้มโพธิ์ใช้ และอาแว มะแส. (2561). การสร้างแบบจำลองเครือข่ายทางสังคมบนเพชบุ๊คสำหรับการจัดการปัญหาด้านความรักของผู้หญิง. วารสารพัฒนาสังคม, 20(1), 97-118.

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. (2554). สื่อเก่า สื่อใหม่ ใจเชื่อมร้อย. ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์. กรุงเทพมหานคร.

กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (2551). สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา. สำนักพิมพ์ภาพพิมพ์. กรุงเทพมหานคร.

กรุงเทพธุรกิจ. (2562). แนะนำ 9 วิธีรับมือ เมื่อลูกโดน ‘บูลลี่’ ที่โรงเรียน. เรียกใช้เมื่อเมื่อ พ ฤ ช ภา ค ม 2 8 , 2 5 6 4 , จ าก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/858979>

กรมสุขภาพจิต. (2564). กรมสุขภาพจิตร่วมกับสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดลบูรณาการทางวิชาการสื่อสารแรงงานข้ามชาติ เพื่อลดปัญหาสังคมจากการระบาดโควิด 19. เข้าถึงเมื่อ พฤษภาคม 28, 2564, จาก <https://www.dmh.go.th/covid19/news2/view.asp?id=41>

คมสันต์ เกียรติรุ่งฤทธิ์. (2560). ปัญหาการใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่นำมาสู่การฆ่าตัวตาย. ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี, มหาวิทยาลัยมหิดล. เข้า ถึง เมื่อ 2 8 , 2 5 6 4 , จ าก <https://www.rama.mahidol.ac.th/ramachannel/article>

- ตรัยรัตน์ ปลื้มปิติชัยกุล และวรางคณา นิยมฤทธิ์. (2562). การสื่อสารในภาวะวิกฤต: กรณีศึกษาเหตุการณ์กราดยิงที่นครราชสีมา. วารสารสารสื่อศิลปะ, 2(3), 1-8.
- เดอะแมทเทอร์. (2564). ปัญหาการสื่อสารใน ศบค. และคำชี้แจงจาก ‘ทวิศิลป์’. เรียกใช้เมื่อ พฤษภาคม 28, 2564, จาก <https://thematter.co/social/politics/ccsa-covid19-communication-problem/132631>
- ณัฐกาญจน์ ศุภรัตน์เมธี และนุชประภา โมกข์ศาสตร์. (2562). การรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ของเยาวชนเพื่อการเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย. สำนักวิจัยและพัฒนา, สถาบันพระปกเกล้า.
- ประชาไท. (2554). การสื่อสารเพื่อสานสัมพันธ์ภาพในการลดความขัดแย้ง. เข้าถึงเมื่อ พฤษภาคม 28, 2564, จาก <https://prachatai.com/journal/2011/04/34014>
- พัชรภา เอื้ออมรนิช. (2560). การสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม. วารสารวิชาการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2(3), 97-102.
- ภุริพัฒน์ แก้วตาธวัฒนา. (2561). นวัตกรรมสื่อสารดิจิทัลเกี่ยวกับกฎหมายสื่อสารมวลชน เพื่อส่งเสริมพัฒนาสังคมไทย. วารสารสหวิทยาการวิจัย: ฉบับบัณฑิตศึกษา, 7(1), 118-130.
- รัชชนก สอนสีดา. (2559). การพัฒนากระบวนการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์ลำน้ำมวกเหล็กอย่างยั่งยืน. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, ฉบับพิเศษ, 183-189.
- สายน้ำผึ้ง รัตนงาม, พระมหาประกาศิต ฐิติปสิทธิกร, พระปลัดประพจน์ อยู่สำราญ และพระเจริญพงษ์ วิชัย. (2565). การสื่อสารเพื่อพัฒนาสังคมในยุคปัญญาประดิษฐ์. วารสารวามัญทองแหวกพุทธศาสตร์ปริทรรศน์, 9(1), 179-190.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). ความเคลื่อนไหวทางสังคม. ภาวะสังคมไทย, 20(4), 3-40.

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืน
กรณีศึกษา โหล่งฮิมคาว อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่*

SUSTAINABLE INTEGRATED CREATIVE TOURISM DEVELOPMENT: A
CASE STUDY OF LOANG HIM KAO COMMUNITY
SANKAMPHAENG CHIANGMAI

วิลารรณ พิศแสวง¹ และ ชนิษฐา ใจเป็ง²

Wilawan Pitsawang ¹ and Chanistha Jaipeng²

¹⁻²มหาวิทยาลัยคริสเตียน

¹⁻²Christian University, Thailand

Email: peeup@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งนำเสนอการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา โหล่งฮิมคาว อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นชุมชนที่มีแนวคิดในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น และการจัดการชุมชนที่สร้างสรรค์งานหัตถกรรม ธรรมชาติ ภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ความเป็นล้านนา รวมถึงการเปิดชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาสัมผัสศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวโหล่ง ฮิมคาว ผ่านกิจกรรม workshop และมีการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบบูรณาการอย่างยั่งยืนของชุมชน โดยคำนึงถึงความสมดุลทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนโหล่งฮิมคาว ประกอบด้วยปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ซึ่งปัจจัยภายในประกอบไปด้วย ปัจจัยด้านความเป็นผู้นำ ด้านความมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ด้านการจัดการ และ ด้านปฏิสัมพันธ์ที่ดี

* Received 14 October 2023; Revised 14 September 2023; Accepted 29 December 2023

กับภายนอก ส่วนปัจจัยภายนอกที่ทำให้ชุมชนประสบความสำเร็จประกอบไปด้วย ปัจจัยด้านพื้นฐานทางสังคม ด้านองค์กรภายนอก และด้านการประชาสัมพันธ์

คำสำคัญ: การพัฒนา, การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, โหล่งฮิมคาว

Abstract

This academic paper aims to present sustainable integrated creative tourism development; a case study of Loang Him Kao, San Kamphaeng District. Chiang Mai Province, which is a community with a concept of creative tourism management with a distinctive identity and community management that creates handicrafts, nature, wisdom, art, culture and Lanna identity. Including the opening of the community for tourists to experience art, culture, way of life, and the way of life at the Long Himkow people through workshop activities. To preparation of an determine integrated tourism development plan for sustainable in community, in consideration of the balance for economy, society, culture, environment and co-operation of all relating sectors were recognized to lead to sustainable development. There were 2 main groups of factors that affect the success of tourism management in Loang Him Kao community: internal-factors and external-factors. The internal factors were: good group leader, participation in problem solving, clear structure of organization and good relationships with the others. The external-factors were: support from external organizations and promotion of the activity by mass media.

Keywords: Development, Creative Tourism, Loang Him Kao

บทนำ

การท่องเที่ยวถือเป็นจุดแข็งที่สุดสำหรับประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งส่งผลดีต่อประชากรในท้องถิ่นของประเทศที่เป็นจุดหมายปลายทางเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศ นอกจากการท่องเที่ยวจะช่วยให้เกิดการสร้างอาชีพและการจ้างงาน การมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวดำเนินไปแบบหลากหลายและเป็นพลวัต (Breugel V. L., 2013) การท่องเที่ยวจึงนับเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่น่าสนใจประเทศทั่วโลกให้การยอมรับว่ามีบทบาทสำคัญ เป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจโลกในภาพรวม และการท่องเที่ยวยังเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตความอยู่ดีมีสุข ตลอดจนรักษาอัตลักษณ์วิถีวัฒนธรรมธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น โดยดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวทางเลือกที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผ่านเครื่องมือการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งจะเป็นตัวช่วยสำคัญในการไปสู่เป้าหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

แนวโน้มเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยวในปัจจุบันมีหลากหลายวิธีการ ทั้งนี้ขึ้นกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไป บางคนชอบวิถีชีวิตชุมชนเมือง ทำให้เกิดความต้องการท่องเที่ยวที่สามารถสัมผัสถึงความต้องการของจิตใจตนเอง แต่เมื่อเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ พบว่าบางชุมชนยังขาดการบริหารจัดการ ขาดเอกลักษณ์ ขาดการสร้างอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นหรือชุมชน จึงทำให้ขาดความโดดเด่นและความเข้มแข็งของวิถีชุมชน การคงไว้ซึ่งเสน่ห์และความแตกต่างอย่างมีอัตลักษณ์เพื่อตอบโจทย์การท่องเที่ยวนั้น จะเป็นส่วนช่วยให้ประเทศไทยสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน (พัลลภ อัครพัฒนกำชัย และคณะ, 2566: 93)

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (2018) กล่าวถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวจากอดีตนั้นมักจะมุ่งเน้นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดรายได้และให้ความสำคัญกับสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยปราศจากการคำนึงถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่จะตามมาทำให้แหล่งท่องเที่ยวรวมถึงวัฒนธรรมแบบใหม่และบุคคลจากภายนอกท้องถิ่น ทำให้เกิดการเบียดขับคนในท้องถิ่นออกไปจากแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาที่นำมาใช้เป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่มุ่งแต่จะนำทรัพยากรการ

ท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมมาปรับใช้เพื่อเป็นสินค้า ส่งผลให้วัฒนธรรมหรือเหตุการณ์สำคัญของชุมชนนั้นเลือนหายไปจากความทรงจำ ทำให้การท่องเที่ยวถูกมองเป็นสิ่งที่ทำลายระบบการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับท้องถิ่นเป็นหลัก ไม่สามารถสร้างรายได้สู่ท้องถิ่นได้อย่างแท้จริงเนื่องจากผลประโยชน์ส่วนใหญ่มักจะตกอยู่กับสถานประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวหรือนายทุนเจ้าของแหล่งที่พักอาศัยโดยไม่เลือกใช้แรงงานจากในท้องถิ่น อีกทั้งยังไม่ให้ความสำคัญกับผลผลิตของท้องถิ่น ทำให้การใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวไม่สัมพันธ์กับผลประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น จากปัญหาดังที่กล่าวมาแล้วนั้นจึงเกิดแนวคิดที่จะส่งเสริมและให้การสนับสนุนให้ชุมชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของท้องถิ่นของตนเพิ่มมากขึ้นซึ่งเป็นแนวคิดทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สอดคล้องกับ Richards, G. (2010). ที่กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ถือเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ (New Travel Paradigm) ที่มีวิวัฒนาการมาจากวัฒนธรรมดั้งเดิม เพื่อตอบสนองพฤติกรรมการณ์การบริโภคของนักท่องเที่ยวทั้งทางด้านความรู้สึกและจิตใจ ที่คาดหวังจะได้รับประสบการณ์ที่แปลกใหม่มากขึ้น จากการได้สัมผัสการเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน เข้าใจคุณค่าและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ รวมทั้งการพัฒนาทักษะการใช้ชีวิต การเดินทางที่มีชีวิตชีวาและความประทับใจมากกว่ารูปแบบเดิม ๆ นักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ในปัจจุบันไม่ได้ต้องการเดินทางท่องเที่ยวเพียงเพื่อที่จะพักผ่อนหย่อนใจเช่นยุคที่ผ่านมาเท่านั้น หากต้องการประสบการณ์ใหม่เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพใหม่ ๆ ของตนเอง และเพื่อที่จะนำไปปรับใช้กับชีวิตการทำงานภายหลังจากที่การเดินทางท่องเที่ยวเสร็จสิ้นลง รูปแบบของการท่องเที่ยวแนวใหม่จึงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างสำคัญ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” มุ่งความสนใจเปลี่ยนไปจากเดิม ซึ่งเปลี่ยนจากการท่องเที่ยวเพื่อชมสถานที่(พิพิธภัณฑ์ ราชวัง ตลาด อนุสาวรีย์หรือหาดทราย) หรือ Tangible Cultural Resources มาเป็นให้ความสนใจในทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม (Intangible Cultural Resources) มากขึ้น การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จึงเป็นทางเลือกใหม่ของพฤติกรรมการณ์การท่องเที่ยว และ “นักท่องเที่ยว” เป็นการเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ให้ความสำคัญกับความผูกพัน

ระหว่างนักท่องเที่ยวและผู้ที่เป็นเจ้าของบ้าน โดยเชื่อมั่นว่าการเข้ามาร่วมเรียนรู้ทำกิจกรรมอันมีคุณค่าของชุมชน ผ่านการเชื่อเชิญของชุมชนที่พร้อมสำหรับการต้อนรับนักท่องเที่ยว จะช่วยให้เกิดความจดจำ ประทับใจอย่างลึกซึ้งถึง “จิตวิญญาณ” ของพื้นที่ของการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

Richards, G., & C. Raymond. (2000) ได้ให้นิยามคำว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ขึ้นจากการสัมมนาในปี ค.ศ. 2000 ณ ประเทศนิวซีแลนด์ว่า เป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนได้พัฒนาศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ผ่านการมีส่วนร่วมและประสบการณ์การเรียนรู้มรดกภูมิปัญญาของแหล่งท่องเที่ยว ถือเป็นการส่งเสริมพัฒนาต่อยอด การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อเติมเต็มความต้องการของผู้มาเยือนเรียนรู้ร่วมกับชุมชน เพื่อแสวงหาความจริงแท้ในการพัฒนาศักยภาพความคิดสร้างสรรค์ของตนผ่านพื้นที่จุดหมายปลายทางการท่องเที่ยว และ Richards, G., & C. Raymond. (2000)กล่าวไว้อีกกว่าว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์คือ การท่องเที่ยวที่ทำให้เกิดความแตกต่างในความเหมือน ทั้งนี้ ชนัญวรงค์วิภาค (2559) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ไม่ได้ต้องการเพียงความเพลิดเพลินจากการท่องเที่ยว แต่ต้องการมีประสบการณ์กิจกรรมจากการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีส่วนช่วยกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดความคิดสร้างสรรค์พัฒนาตนเองจากการเรียนรู้ทักษะจากกิจกรรมในท้องถิ่นที่หลากหลาย สร้างรายได้แก่ชุมชน สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชนและผู้มาเยือน เช่นเดียวกับ Richards, G. (2005), อรุมา เตพละสกุล และนาฬิกา กอติภักดิ์ แสงสนิท (2555) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้นมุ่งเน้นความจริงแท้ของชุมชน การสร้างคุณค่าจากวิถีชีวิตนักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ร่วมกับเจ้าบ้านผ่านการทำกิจกรรมต่าง ๆ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง เมื่อกลับมามองที่ชุมชนเอง ที่ชุมชนนั้นได้รับประโยชน์ที่เอื้อมาจากการท่องเที่ยวในแง่ของการดำรงรักษาไว้ซึ่งประเพณีวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นสืบไป สิ่งที่ทำหายสำหรับชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือการสร้างมูลค่าและคุณค่าให้กับศิลปวัฒนธรรมและวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นและสามารถทำให้ผู้มาเยือนตระหนักถึงมูลค่านั้น ๆ ว่า

มีความแตกต่างจากสินค้าหรือบริการทั่วไปอย่างไร ทั้งนี้ เนื่องจากนักท่องเที่ยวมักไม่ประสงค์ที่จะจ่ายค่าสินค้าและบริการในราคาที่แพงขึ้นหากไม่ตระหนักถึงคุณค่าของสินค้าและบริการเชิงสร้างสรรค์ ด้วยเหตุนี้ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงมักถูกโยงใยเข้ากับการ “เล่าเรื่อง” ที่เกี่ยวกับท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อให้ผู้มาเยือนมีความเข้าใจในเอกลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยวที่ตนนั้นมากขึ้น (ภัทรพงศ์ อินทรกำเนิด และคณะ, 2553)

ปัจจุบันกระแสโลกาภิวัตน์ เป็นกระแสหลักที่สร้างความเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ทำให้โลกทั้งโลกเล็กลงเชื่อมโยงเป็นระบบเดียวกันภายใต้การพัฒนาของเทคโนโลยีสารสนเทศ (อารีย์ นัยพินิจ, 2557) ซึ่งโลกาภิวัตน์นี้เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จากการท่องเที่ยวแบบดั้งเดิม (Classical Tourism) ในช่วงปี 1950 ยุคเริ่มต้นของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศมุ่งเน้นการใช้การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหลักในการพัฒนาประเทศ การท่องเที่ยวของแต่ละประเทศจึงเน้นนโยบายในการขยายและพัฒนาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวจำนวนมาก (Mass Tourism) ภาครัฐและภาคเอกชนต่างมุ่งเน้นในการสร้างความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และการสร้างเม็ดเงินรายได้เป็นสำคัญจากนโยบายดังกล่าวการท่องเที่ยวในยุคที่ผ่านมาจึงให้ความสำคัญต่อปริมาณนักท่องเที่ยวมากกว่าคุณภาพในการจัดการท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดการใช้ต้นทุนทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวอย่างเกินตัว ทำให้เกิดผลกระทบทางลบ ต่อประเทศต่างๆ เหล่านั้น การเดินทางท่องเที่ยวตามกระแสความนิยมของนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ในขณะที่ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวหรือตัวแหล่งท่องเที่ยวมีความสามารถในการรองรับจำกัดทำให้แหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นทรุดโทรมลงอย่างรวดเร็ว นักท่องเที่ยวอาจจะได้รับประสบการณ์การท่องเที่ยวที่ไม่ประทับใจตามที่คาดหวังไว้ เป็นผลให้ไม่กลับมาเที่ยวซ้ำในแหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้นอีก (Russo, 2002) ด้วยสาเหตุนี้ การให้ความสำคัญแต่เพียงจำนวนนักท่องเที่ยวอาจจะไม่ใช่เป็นเป้าหมายสำคัญของการท่องเที่ยวอีกต่อไป

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative tourism) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นมาไม่นาน แต่เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าสามารถพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในมิติต่าง ๆ โดยมุ่งเน้นการสร้างประโยชน์สูงสุดจากการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวและเจ้าของชุมชน แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงนับเป็นการพัฒนาการของการท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative tourism) ที่พัฒนาจากแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based tourism) ซึ่งมีพื้นฐานแนวคิดจากทฤษฎี การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) (Suttipisan, 2013) ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์กำลังเป็นที่จับตามองของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเนื่องจากคุณสมบัติเฉพาะของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มุ่งเน้นการเพิ่มทักษะให้กับนักท่องเที่ยว สินค้าหลักคือ ทักษะและประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยว เน้นทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้ เน้นวัฒนธรรมประจำวัน นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวและเน้นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่น (Richards, 2010) จะเห็นได้ว่าการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เป็นการเพิ่มความน่าสนใจของนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2561)

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ถือเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ทางการท่องเที่ยวที่มีอิทธิพลต่อกรอบแนวคิดและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในหลายประเทศทั่วโลก และก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านอุปสงค์และอุปทานทางการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีที่มาจากปัจจัยหลัก 3 ประการ ได้แก่ กระแสโลกาภิวัตน์และการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ความคิดเชิงสร้างสรรค์กับการกำหนดนโยบายสาธารณะ และการเปลี่ยนแปลงชั้นทางสังคมกับพฤติกรรมการท่องเที่ยว (ภูริวัจน์ เดชอุ่ม, 2556) โดยเฉพาะปัจจัยที่หนึ่ง กล่าวคือ จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่ส่งผลให้ปัจจุบันมีการเชื่อมโยงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ รวมทั้งพฤติกรรมบริโภคที่เปลี่ยนไปสู่สังคมความคิดสร้างสรรค์

การนำการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มาปรับใช้กับการท่องเที่ยวในประเทศไทยเพื่อพัฒนาและเพิ่มโอกาสการแข่งขันกับประเทศอื่น ๆ จึงเป็นแนวคิดที่สามารถดำเนินการได้ แม้ว่าประเทศไทยจะมีนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มาระยะหนึ่งแล้วก็ตาม แต่ยังไม่สามารถขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมเท่าที่ควร เนื่องจากยังขาดความ

เข้าใจเกี่ยวกับแนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ค่อนข้างมาก ประกอบกับการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยแนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทยยังมีอยู่อย่างจำกัดนั่นเอง (ภุริวัจน์ เดชอุ่ม, 2556) ด้วยเหตุผลนี้ประเทศไทยควรมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อนำเสนอเป็นอีกหนึ่งทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจ

ประเทศไทยมีจุดประสงค์จะส่งเสริมธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์วัฒนธรรม โดยการสร้างผลิตภัณฑ์และบริการทางการท่องเที่ยวจากการต่อยอดศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวให้มีความสำคัญต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้านศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตำนาน ความเชื่อ ศรัทธา ศาสนา ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ความหลากหลายทางธรณีสัณฐาน และความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศที่แตกต่างในทุกภาคของประเทศ มีเรื่องราวที่เป็นเอกลักษณ์ เพื่อให้เกิดความคุ้มครองและปกป้องทรัพย์สินทางปัญญา ส่งเสริมการขึ้นทะเบียนและอนุรักษ์จุดหมายปลายทางที่โดดเด่นขึ้นสู่การเป็นจุดหมายปลายทางระดับโลก อันจะนำไปสู่การยกระดับชุมชนขึ้นเป็นจุดหมายปลายทางระดับสากล ซึ่งจะมีการท่องเที่ยวได้ทุกฤดูกาลตลอดทั้งปี มีการท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชน สัมผัสทุ่งนาป่าเขา เยี่ยมชาวสวน ชาวไร่ ซึ่งเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวอาหาร การท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรมข้าว เพื่อเลี้ยงกาย และการท่องเที่ยววิถีพุทธ

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ หรือ AGENDA 21 เป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน(Sustainable Development) องค์การสหประชาชาติได้กำหนดข้อตกลงระหว่างประเทศเพื่อใช้แผนปฏิบัติการดังกล่าวเป็นแผนแม่บทโลก เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาในการบรรลุผลเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนอันจะทำให้คนรุ่นปัจจุบัน และอนาคตมีทรัพยากรธรรมชาติใช้อย่างพอเพียง และสามารถตอบสนองความต้องการต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตอันจะนำไปสู่ความกินดีอยู่ดี ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกจึงสร้าง

แนวทางปฏิบัติสำหรับกำหนดนโยบายของรัฐบาล และเอกชนในศตวรรษหน้าโดยที่ประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference on Environment and Development: UNCED) ณ กรุงริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2535 ในการประชุมครั้งนี้เป็นการประชุมที่มีผู้นำโลกเข้าร่วมมากที่สุดเป็นประวัติการณ์ มีประมุข หัวหน้ารัฐบาล และเจ้าหน้าที่ระดับสูงจาก 179 ประเทศเข้าร่วมในการประชุมแผนปฏิบัติการที่ 21 และได้รับอนุมัติเพื่อใช้เป็นแนวทางให้ประเทศต่าง ๆ ในโลกนำไปปรับใช้เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหา และความจำเป็นในแต่ละท้องถิ่นแนวคิดสำคัญของแผนปฏิบัติการ 21 มีดังนี้

- 1) สิ่งแวดล้อมเป็นปัญหา และภัยคุกคามต่อมวลมนุษยชาติจำเป็นต้องมีความรับผิดชอบ และร่วมกันสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนร่วมกัน
- 2) ทำให้คนในสังคมโดยทั่วไปเกิดความรู้ และความเข้าใจเรื่องการเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม
- 3) ประเทศพัฒนาแล้วที่เป็นประเทศอุตสาหกรรม และประเทศกำลังพัฒนาเป็นผู้ก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศ ขยะ และของเสียที่เป็นอันตราย อีกทั้งยังทำลายทรัพยากรธรรมชาติให้ร่อยหรอลงไปอย่างต่อเนื่อง
- 4) ประชากรในประเทศกำลังพัฒนาประสบกับปัญหาความยากจน อันเป็นปัจจัยในการทำลายสิ่งแวดล้อมจึงควรร่วมมือกันกำจัดความยากจนโดยสร้างแนวทางแก้ปัญหาคความยากจนร่วมกัน
- 5) จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นของประเทศที่กำลังพัฒนาทำให้ธรรมชาติไม่เพียงพอในการรองรับความต้องการของประชากร จึงต้องมีมาตรการควบคุมประชากร
- 6) นานาประเทศมีนโยบายในการพัฒนาที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมกับกิจกรรมทางสังคมในทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อผลักดันแนวทาง หรือกลยุทธ์ในการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด
- 7) ทรัพยากรธรรมชาติที่น้อยลง และเสื่อมโทรมลงถือเป็นทุนทางเศรษฐกิจของประเทศไทยด้วย(รุ่งรติศ เมืองสือ และพยอม ธรรมบุตร, 2560)

องค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (United Nation World Tourism Organization :UNWTO,2548) “Sustainable Tourism Conceptual Definition” การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมีแนวทางพัฒนาและการจัดการ ซึ่งต้องนำมาใช้กับการท่องเที่ยวทุกรูปแบบในทุกพื้นที่ จุดหมายปลายทาง โดยมีหลักการซึ่งครอบคลุมการพัฒนาในด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งจะต้องเป็นการพัฒนาที่มีความสมดุลของทุกด้านดังกล่าว เพื่อประกันความยั่งยืนระยะยาว การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต้องการการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและมีส่วนเสียทุกฝ่าย ตลอดจนผู้นำทางการเมืองที่เข้มแข็งที่จะประกันการมีส่วนร่วมที่กว้างขวาง และมีการตกลงมีความคิดร่วมกัน การก่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเป็นกระบวนการที่ต้องทำต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ และจำเป็นต้องมีการตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นระหว่างพัฒนาตลอดจนนำแนวทางแก้ไขผลกระทบ และมาตรการเพื่อป้องกันผลกระทบมาประยุกต์ใช้ การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต้องให้ความสำคัญพอใจในระดับสูงแก่นักท่องเที่ยว โดยปลูกจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวให้ร่วมสร้างความยั่งยืนของการท่องเที่ยว

ซึ่งสอดคล้องกับ พยอม ธรรมบุตร (2560) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน คือการพัฒนาซึ่งนำผลกระทบทั้งในปัจจุบันและในอนาคตด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม มาพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยไม่ลืมพิจารณาถึงความต้องการของนักท่องเที่ยว นักธุรกิจ ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อมและชุมชนเจ้าบ้านของแหล่งท่องเที่ยว และสอดคล้องกับ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือการท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมออย่างเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลยอย่างยั่งยืนยาว

จากนิยามข้างต้นสามารถสรุปแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นแนวคิดการท่องเที่ยวที่สำคัญ โดยการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ มีผู้เกี่ยวข้องดังนี้ คือหน่วยงาน ภาครัฐ (Government) หน่วยงานภาคเอกชน (Business) นักท่องเที่ยว (tourist) ประชาชนท้องถิ่น (Community) และแหล่งท่องเที่ยว (Attraction) ซึ่งกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเหล่านี้จะต้องมีการจัดการโดยตั้งแต่การวางแผน การร่วมมือและการบริหารจัดการ เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โหล่งฮิมคาว

จังหวัดเชียงใหม่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีชุมชนมาโดยตลอด โดยมุ่งเน้นพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่ยังคงรักษาจุดเด่นในด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และการรักษาสิ่งแวดล้อม มีการนำเอาเอกลักษณ์ของคนในชุมชนที่ชื่นชอบ และใช้ชีวิตประจำวันแบบเนิบช้า (Slow Life) รักในธรรมชาติและงานศิลปหัตถกรรม มาสร้างสรรค์เป็นผลงานหัตถกรรมให้ได้รับชมและเลือกซื้อ ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมที่สื่อถึงเรื่องราววิถีชุมชน ประดิษฐ์จากวัสดุธรรมชาติ เช่น งานผ้า ดิน ไม้ ไม้ และวัสดุเหลือใช้ในชุมชน

อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอีกหนึ่งแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่มีวิถีชีวิตแบบสงบ เรียบง่าย มีอัตลักษณ์ชุมชนที่มีความโดดเด่นด้านสถานที่ท่องเที่ยว ศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรม กลุ่มวิสาหกิจชุมชน รวมถึงผลิตภัณฑ์ชุมชนสินค้าโอท็อป และยังมีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลายทางธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นแหล่งทรัพยากรที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์

“โหล่งฮิมคาว” คือ ชุมชนงานคราฟต์ในอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ที่เกิดขึ้นจากการที่ ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ ชักชวนเพื่อนฝูงและพี่น้องที่มีใจรักงานฝีมือ ศิลปะ ชีวิตแบบช้าๆ และวัฒนธรรมล้านนา มาสร้างหมู่บ้านและเปิดบ้านเป็นร้านขายผลิตภัณฑ์ของตน ทั้งนี้ บ้านภายในชุมชนเป็นบ้านที่มีอัตลักษณ์และกลิ่นอายแบบล้านนา มีต้นไม้มากมาย มีการออกแบบที่น่าสนใจ และแต่ละหลังต้องมีเอกลักษณ์ของเจ้าของ โดยมีสโลแกนว่า “เดินช้า ๆ กินช้า ๆ ชื้อขายช้า ๆ อยู่จำกันม่วน ๆ” ซึ่งได้มาจากลักษณะพิเศษของชุมชนที่เป็นที่อยู่อาศัยด้วย ซึ่งอาศัย

อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สงบ อยู่กันแบบเครือญาติ ปรีชาหาหรือกัน และยังเป็นชุมชน 3 ธรรมคือ หน้าปากซอยมีวัดศรีมารามเป็น “ธรรมะ” คนในชุมชนรักต้นไม้ อยากให้ชุมชนเป็น พื้นที่สีเขียว ก็คือ “ธรรมชาติ” และธรรมที่ 3 คือ “ศิลปะและวัฒนธรรม” ดังที่กล่าวมาข้างต้น โหล่งฮิมดาว เป็นจุดหมายปลายทาง (Destination) ที่มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นอย่างยิ่งแห่งหนึ่งใน อำเภอสันกำแพง เป็นชุมชนศิลปะเล็กๆขายสินค้าพื้นเมืองและงานกราฟฟิค ตั้งอยู่ที่บ้านมอญ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ และยังเป็นย่านสร้างสรรค์ที่เกิดจากการรวมตัวกันของเพื่อน ศิลปินและเจ้าของแบรนด์ผ้าระดับโอท็อปที่หลงรักในงานหัตถกรรม ธรรมชาติ ภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ความเป็นล้านนา แบ่งสรรปันพื้นที่ของตัวเองเพื่อสร้างเรือน ล้านนาเป็นบ้านอยู่อาศัย เป็นหน้าร้านค้าขายผลิตภัณฑ์ และอยู่ร่วมกันฉันทะรอบครัว ที่อยาก แบ่งปันศิลปวัฒนธรรม ผลิตภัณฑ์งานฝีมือต่าง ๆ โดยเปิดเป็นร้านค้าหลากหลาย ทั้งงานฝีมือ ผ้ามัดย้อม ผ้าทอ กระเป๋า เครื่องประดับ ร้านกาแฟ ร้านอาหาร รวมทั้งยังมีกิจกรรม workshop โดยได้รับการสนับสนุนให้มี กาดต๋อนยอน กาดที่ทรงคุณค่าให้ใช้ชีวิตแบบไม่เร่งรีบ พุดจากกันม่วน ๆ เป็นการเปิดชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาสัมผัสศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวโหล่งฮิมดาว รวมทั้งซื้อขายของฝากในราคาย่อมเยาแบบมีสไตล์

ชุมชนโหล่งฮิมดาวมีความโดดเด่นเรื่องการผลิตผ้าฝ้าย ได้มาตรฐานรางวัลชนะเลิศ GI ซึ่งกล่าวได้ว่าผ้าฝ้ายเป็นสินค้าเด่นที่เป็นเอกลักษณ์หาได้เฉพาะถิ่นเท่านั้น และการันตีด้วย GI (Geographical Indication) ตราสัญลักษณ์ที่กรมทรัพย์สินทางปัญญาออกให้แก่ผู้ผลิตสินค้า เพื่อรับรองว่าเป็นสินค้าที่มาจากแหล่งภูมิศาสตร์ ย่อมสร้างความเชื่อถือในด้านมาตรฐานสินค้า โดยการผลิตจะเป็นแบบพื้นบ้านดั้งเดิมนำมาประยุกต์ผสมผสานเข้ากับแฟชั่นดีไซน์ของคนรุ่นใหม่ ลักษณะของบ้านเรือนส่วนใหญ่เน้นการออกแบบเป็นแบบล้านนา เพื่อเป็นการสร้าง อัตลักษณ์ให้กับชุมชน โดยทุกวันเสาร์และวันอาทิตย์ เวลา 09.00-14.00 น. ทางชุมชนได้จัด กิจกรรม “กาดฉำฉา” ตลาดใต้ต้นฉำฉา เดินต๋อนยอน ออนกราฟฟิคสตรีท เป็นถนนสาย วัฒนธรรมที่มีความน่าสนใจ ตลาดจำหน่ายงานทำมือ งานหัตถกรรมหลากหลาย อาหาร และ

เครื่องดื่ม มีดนตรีโฟล์คของ โดยแต่ละร้านจะมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไป จึงทำให้มีผู้คนเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเพิ่มมากขึ้น

แต่อย่างไรก็ตามผลของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นนั้นนอกจากการพัฒนาเศรษฐกิจภายในชุมชนที่ดีขึ้นก็ก่อให้เกิดผลที่กระทบด้านการใช้ชีวิตของคนในชุมชนส่งผลต่อความสุขในชีวิตประจำวันที่ถูกรบกวนจากการมาเยือนของนักท่องเที่ยว อาทิ เช่น การจราจรที่ติดขัด วิถีชีวิตภายในชุมชนที่เปลี่ยนไป ปัญหาผลประโยชน์ร่วมกันภายในชุมชน รวมถึงปัญหานโยบายและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชน เป็นต้น คณะผู้เขียนเห็นว่าชุมชนโหล่งอิมควาต้องมีการหาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืน ซึ่งการพัฒนาที่ยั่งยืน จะต้องเป็นการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความสมดุลหรือมีปฏิสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันในระหว่างมิติต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม จิตใจ รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม อันจะเป็นองค์ประกอบที่จะรวมกันหรือองค์รวมในการทำให้ชีวิตมนุษย์สามารถอยู่ดีมีสุขได้ ทั้งสำหรับคนในรุ่นปัจจุบันและคนรุ่นอนาคตทั้งนี้เพื่ออนุรักษ์รากเหง้าของวิถีชีวิตดั้งเดิมและเพื่อนำศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรม ตลอดจนชุมชน มาพัฒนาเป็นสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวที่มีทั้งมูลค่าและคุณค่าเพื่อนำเสนอต่อนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศต่อไป

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ชุมชนโหล่งอิมควา หรือ ชุมชนย่านริมแม่น้ำควา เป็นชุมชนเล็กๆ หลังวัดสี่มาราม ติดแม่น้ำควา ที่บ้านมอญ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนสร้างสรรค์ ที่มีสินค้าท้องถิ่นหลากหลายรูปแบบ ทั้งสินค้าทำมือ หัตถกรรม ผสมผสานกับภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม ที่มีความละเอียดประณีต มีอัตลักษณ์ความเป็นล้านนา มีเอกลักษณ์โดดเด่นเรื่องการผลิตผ้าย เสื่อผ้าพื้นเมือง ที่ผลิตจากผ้าฝ้าย ทอเป็นลวดลายสวยงาม รวมถึงงานคราฟต์ดีไซ์สุดเก๋ หรือของบางชิ้นยังมีเอกลักษณ์เฉพาะจนกล่าวได้ว่ามีแค่ชิ้นเดียวในโลก ที่สำคัญแต่ละร้านก็ยังมีการจัดกิจกรรมให้กับนักท่องเที่ยว ได้มาลงมือทำงานฝีมือเป็นของตนเองแบบไม่เหมือนใครอีกด้วย และมีการจัดทำกิจกรรม workshop ที่เกี่ยวกับการ Recycle เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้เห็นประโยชน์จากการรักษาสิ่งแวดล้อมและการนำวัสดุเหลือใช้มาสร้างมูลค่าเพิ่ม มีการรณรงค์กิจกรรมลดขยะ พลาสติก โฟม โดยจะให้ร้านค้าทุกร้านใช้วัสดุที่ใช้จาก

ธรรมชาติ สมาชิกทุกคนมีความรักธรรมชาติเป็นพื้นฐาน ที่ได้ทำการตกลงร่วมกันว่าจะปลูกต้นไม้สร้างพื้นที่สีเขียว สร้างบ้านอาศัยในแบบล้านนา หรือล้านนาร่วมสมัย สมาชิกแต่ละครอบครัวมีงานหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญา และมีการออกแบบดีไซน์ให้มีความร่วมสมัยอยู่แล้ว และต่อยอดแนวความคิดที่จะพัฒนาให้ชุมชนโหล่งฮิมคาวเป็นชุมชนศิลปหัตถกรรม มีวิถีอยู่ร่วมกับธรรมชาติและวิถีการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล พร้อมกับยินดีต้อนรับผู้มาเยี่ยมชมแบบญาติมิตรในแบบชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมสมัย เป็นชุมชนในประเทศไทยแห่งหนึ่งที่สามารถขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนเล็ก ๆ แห่งนี้ให้เป็นที่รู้จัก เป็นที่นิยมของกลุ่มนักท่องเที่ยว และเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้เป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดความความสัมพันธ์ที่กลมเกลียวแน่นแฟ้นของคนในชุมชนเพิ่มมากขึ้นผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการด้านการท่องเที่ยว และท้ายที่สุดทำให้เกิดการสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตพื้นบ้าน เกิดจิตสำนึกเกิดความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่น การฟื้นฟูอนุรักษ์ รักษา และสร้างสมดุลให้แก่ชุมชนทั้ง 3 ด้าน อันได้แก่ ด้านสังคมด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อมโดยสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ถูกนำมาเพิ่มมูลค่า สร้างความเข้มแข็งและรายได้ให้แก่ชุมชนในรูปแบบการท่องเที่ยว (ชนิษฐา ใจเป็ง, 2563) สอดคล้องกับ ธนาวดี ปิ่นประจักษ์ (2564) ที่พบว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่พัฒนาขึ้นสำหรับชุมชนโตะบาทลิวและชุมชนสังกั่วเป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถมีส่วนร่วมลงมือทำและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ วัฒนธรรมกับคนในชุมชนได้ ทั้งนี้กิจกรรมทั้งหมดได้ถูกพัฒนาขึ้นบนพื้นฐานของหลักการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หรือ Creative Tourism The 3S Principles (Designated Areas for Sustainable Tourism Administration Public Organization, 2020) ด้วยการสืบค้น ร้อยเรียง และออกแบบกิจกรรมจากทุนวัฒนธรรมที่มีในท้องถิ่น พร้อมนำเสนอกิจกรรมอย่างน่าสนใจ (Stories) จากนั้นจึงเพิ่มเติมอรรถรส (Senses) ลงในกิจกรรมเพื่อให้ผู้เข้าร่วมสามารถลงมือทำกับเจ้าบ้านผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 รวมถึงเสริมลีลา (Sophistication) ในการออกแบบกิจกรรมให้โดดเด่น และดำเนินไปได้อย่างลื่นไหล (ธนาวดี ปิ่นประจักษ์, ชมพูนุท ภาณุภาส และ จุฑาธิปต์ จันทรเอียด, 2565)

ชุมชนโหล่งอิมคาว เป็นอีกหนึ่งชุมชนที่มีการบริหารจัดการชุมชนที่ดี คนในชุมชนมีการรวมตัวกันเป็นปึกแผ่น มีศักยภาพในการพึ่งตนเองและการเรียนรู้ในระดับสูง มีองค์กรในชุมชน กลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง และภาคีเครือข่ายการพัฒนาที่เข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งมีความสามัคคี เอื้ออาทร อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และดำรงไว้ซึ่งคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไว้อย่างถวัลย์ (กฤษณ อร่ามศรี, จันทรีธิดา สมศักดิ์, ณัฏชา วีรพัฒน์โยธิน และ อำพร กันทา, 2563: 646) แต่ทั้งนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวแก่ชุมชน ควรมีการส่งเสริมหรือให้ความรู้เกี่ยวกับอาชีพใหม่ ๆ ให้กับชุมชน เพื่อเป็นการเพิ่มทางเลือกในการประกอบอาชีพของประชาชนในพื้นที่ และเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน และควรที่จะมีแผนในการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมให้แก่ชุมชนอย่างทั่วถึง โดยไม่กระจุกตัวอยู่กับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เพื่อให้ชุมชนโหล่งอิมคาวเกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืน ดังเช่น พยอมน ธรรมบุตร (2562) ที่ได้กล่าวไว้ว่า รูปแบบของสินค้าและบริการของธุรกิจท่องเที่ยวสร้างสรรค์จะแตกต่างจากรูปแบบของสินค้าและบริการของการท่องเที่ยววัฒนธรรมแบบขนบนิยมวัตถุที่ทำอยู่ (Conventional Tourism) ประการแรก การท่องเที่ยวทั้ง 2 รูปแบบนั้น ตั้งอยู่บนพื้นฐานทรัพยากรคนละชุด การท่องเที่ยววัฒนธรรมแบบดั้งเดิมใช้อาคาร สถานที่ ที่มีชื่อเสียง มหกรรมที่ยิ่งใหญ่ ต้องมีโบราณสถาน วัด วัง ต้องมีวิถีชีวิตที่คึกคักในเมืองใหญ่ เช่น Night Market Street Food และมักจะตีกรอบว่าเป็นการท่องเที่ยวในประเทศและเมืองใหญ่ที่มีชื่อเสียงทั่วโลก เช่น ฝรั่งเศส อังกฤษ สเปน ฯลฯ ในทางตรงกันข้าม Creative Tourism จะให้ความสำคัญกับการมีโอกาสดูได้เรียนรู้ ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเชิงสร้างสรรค์จนได้รับประสบการณ์ใหม่เพื่อเติมเต็มชีวิต Creative Tourism ไม่ได้ต้องการอาคาร วัด วัง อนุสาวรีย์ใหญ่โต มรดกโลกของยูเนสโก มหกรรม กีฬา ดนตรี ระดับโลก พื้นที่ของธุรกิจท่องเที่ยวสร้างสรรค์คือพื้นที่ใดๆในประเทศเล็กๆใดๆในทั่วทุกมุมโลก ชุมชนทุกชุมชนมีศักยภาพในการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวสร้างสรรค์เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและเพื่อกระจายรายได้ตลอดจนเพื่อแบ่งปันประสบการณ์ชีวิตที่มีคุณค่ากับเพื่อนมนุษย์โดยผ่านการทำธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริงของมนุษยชาติ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2561). สถานการณ์การท่องเที่ยวปี 2561 และแนวโน้มปี 2562. เ รื ย ก ไ ช้ เ มื อ 15 พ ฤ ช ภา ค ม 2566
https://www.mots.go.th/ewt_dl_link.php?nid=11273.
- กฤษณ อร่ามศรี, จันทรธิมา สมศักดิ์, ณัฏชา วีรพัฒน์โยธิน และ อำพร กันทา. (2563). ความสุขของการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านมอญ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต, 8(3), 640 – 648
- จุฑามาศ คงสวัสดิ์. (2550). การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เมืองโบราณอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. ใน วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชนิษฐา ใจเป็ง. (2563). ดีพิมพ์ แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์โดยใช้ทุนทางสังคม : กรณีศึกษาชุมชนนครชุมกำแพงเพชร. วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ, 30(1), 26-38
- ชนัญ วงษ์วิภาค. (2559). การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว หน่วยที่ 13. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช.
- ธนาวดี ปิ่นประจักษ์, ชมพูนุท ภาณุภาส และจุฑาธิปต์ จันทรเียด 2022 การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์อุรักลาโว้ยในพื้นที่เกาะลันตา จังหวัดกระบี่. วารสารศิลปการจัดการ, 6(3), 1348-1368.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: เพรสแอนด์ ดีไซน์.
- พยอม ธรรมบุตร. (2560). เอกสารประกอบการเรียนการสอนเกี่ยวกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา.

- พยอม ธรรมบุตร. (2562). แนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนพื้นฐานอัตลักษณ์และวิถีไทย แบบบูรณาการอย่างยั่งยืนในเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, 13(3), 65-75
- พัลลภ อัครพัฒนกำชัย และคณะ. (2566) การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวสัมผัสเสน่ห์วิถีชีวิตเมืองกรุงเก่าจังหวัดพระนครศรีอยุธยา วารสารรัชต์ภาคย์, 17(50), 92-104
- ภัทรพงศ์ อินทรกำเนิด และคณะ. (2553). รายงานการวิจัยเรื่องระบบนวัตกรรมรายสาขาเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานความรู้และเชิงสร้างสรรค์ กรณีศึกษาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. กรุงเทพมหานคร: สำนักนโยบายด้านการศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- ภูริวัฒน์ เดชอุ่ม. 2556. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: กรอบแนวคิดสู่แนวทางปฏิบัติสำหรับประเทศไทย. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย 33(2), 329-364
- รุ่งโรจน์ เมืองลือ และพยอม ธรรมบุตร. (2560). แผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบบูรณาการอย่างยั่งยืน ในจังหวัดชลบุรี. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น, 11(2), 162-181.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2557). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 11. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- อรอุมา เทพละสกุล และนาฬิกอติภัค แสงสนิท. (2555). การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : การรับรู้ของนักท่องเที่ยว ความพร้อมของเจ้าของกิจการ และความเป็นไปได้ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย. เรียกใช้เมื่อ 30 พฤษภาคม 2566 จาก <http://www.dasta.or.th>.
- อารีย์ นัยพินิจ. (2557). “การปรับตัวภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์.” วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, 7,(1).
- อภิรักษ์ จันทะนี. (2550). สถิติและการวิจัยทางธุรกิจ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

- Breugel, V. L. (2013). Community-based tourism: Local Participation and Perceived Impacts a Comparative Study between Two-Communities in Thailand. (Master Social and Cultural Science). Radboud University Nijmegen, Netherlands. Available from www.ru.nl/nisco/thesis-msc-students
- Designated Areas for Sustainable Tourism Administration Public Organization. (2020). Community based tourism development criteria. Designated Areas for Sustainable Tourism Administration Public Organization.
- Richards, G. (2005). “Creativity: A new strategic resource for tourism?.” In Tourism, E.(ed) Investigation a strategic tourism, 107-122. Madrid: Thomson.
- Russo, P. (2002). “The vicious circle of tourism development in heritage cities.” *Annals of Tourism Research* 29, 1: 165-182.
- Richards, G., & C. Raymond. (2000). “Creative tourism.” *ATLAS News* 23: 16–20
- Richards, G. (2010). “Creative Tourism and Local Development.” In: Wurzburguer, R. et al, (eds.) *Creative Tourism. A Global Conversation, How to Provide Unique creative experiences for Travelers Worldwide* Sunstone Press, Santa Fe, New Mexico, 78-90.
- Suttipisan, S. (2013). Adaptive Uses of Local Textiles for Creative Tourism Product Development in Thailand. *International Journal of Cultural and Tourism Research*, 6(1), 47-55.
-

การบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยาเพื่อแก้ไขการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง เรือนจำอำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี*

THE INTEGRATION OF CORE BUDDHIST PSYCHOLOGICAL PRINCIPLES TO CORRECT RECIDIVISM OF INMATES AT THANYABURI DISTRICT PRISON

พิชิต ชัยมาลา¹, สันญา สดประเสริฐ² และ พระปลัดประพจน์ สุภาโต³

Wilaipan Boonmak¹, Sanya Sodprasert², and Phrapalad Prapoj Supabhato³

¹⁻³วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

¹⁻³ Buddhapanya Sri Dvaravati Buddhist College, Thailand

Email: pichit.chaimala@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาปัจจัยในการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอธัญบุรี 2. เพื่อบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยาในการแก้ไขผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง เรือนจำอำเภอธัญบุรี และ 3. เพื่อนำเสนอแนวทางการป้องกันในการแก้ไขผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอธัญบุรี การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำ ทำการสุ่มตัวอย่างจำนวน 100 คน และมีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15คน ผลการวิจัยพบว่า วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ปัจจัยในการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอธัญบุรี ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดซ้ำมากที่สุด คือ ปัจจัยด้านตนเอง รองลงมาคือ ปัจจัยด้านสภาวะสังคม ปัจจัยด้านครอบครัว และปัจจัยด้านเพื่อน ตามลำดับ การพัฒนากิจกรรมแก้ไขผู้ต้องขังให้เกิดความเหมาะสม โดยได้นำแนวคิดการป้องกันการกระทำผิดซ้ำตามหลักพุทธจิตวิทยา มาเป็นกระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขัง และการพัฒนากาย ศีล จิต และปัญญา ทำให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลก

* Received 11 October 2023; Revised 27 December 2023; Accepted 29 December 2023

และชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลส และปลดปล่อย
จากความทุกข์

คำสำคัญ: การบูรณา, พุทธจิตวิทยา, ผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำ

Abstract

The objectives of this research article are: 1. To study the factors in recidivism among prisoners in Thanyaburi District Prison. 2. To integrate the principles of Buddhist psychology in correcting prisoners' recidivism. Thanyaburi District Prison and 3. To present prevention guidelines for correcting repeat offenders of Thanyaburi District Prison prisoners. This research is a combined method research. The population and sample used in the research were repeat offenders. A random sample of 100 people was conducted and in-depth interviews were conducted with 15 key informants. The results found that Objective number 1: Factors in recidivism among inmates at Thanyaburi District Prison. The research results found that The factors most related to recidivism are personal factors, followed by social factors. Family factors and friend factors, respectively, developing activities to correct prisoners to be appropriate By applying the concept of preventing repeat offenses according to the principles of Buddhist psychology It is a process of creating integrated Buddhist ethics for prisoners. and development of body, morality, mind, and wisdom, allowing one to know and understand things according to their reality. knowing how to see the world and life according to conditions Able to free the mind Purify yourself from defilements. and free from suffering.

Keywords: Integration, Buddhist psychology, Repeat Offenders

บทนำ

ปัจจุบันมนุษย์ได้พยายามศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ด้วยตนเองมาตลอด ทั้งสาเหตุ พฤติกรรมการกระทำผิดของแต่ละบุคคล รวมถึงพฤติกรรมการกระทำผิดซ้ำ ด้วยเหตุนี้ จึงมี ทฤษฎี และหลักการต่าง ๆ มากมายเกิดขึ้นมาจากบรรดาผู้รู้และนักปราชญ์ทั้งหลาย พยายาม ที่จะหา หลักเกณฑ์คำ อธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งพฤติกรรม (Behavior) เป็นการกระทำ หรืออาการที่แสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าในสถานการณ์ต่าง ๆ พฤติกรรมของมนุษย์ ทำงานผสมผสานเป็นจริงตามลักษณะความประพฤติประจำอยู่ในสันดาน (เรียม ศรีทอง, 2542) ในทางจิตวิทยาตะวันตกทั่ว ๆ ไป เรียกลักษณะของบุคคลว่าบุคลิกภาพ (Personality) ทางพุทธจิตวิทยาถือว่าพฤติกรรมมนุษย์มีความเกี่ยวข้องกันระหว่างกายกับจิต โดยเน้นว่าจิตใจ มีอิทธิพล เหนือกาย ดังพระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว” จิตเป็นผู้ควบคุม ภายในการทำงานของจิตส่งผลกระทบต่อสภาพทางกาย กล่าวได้ว่าจิตวิทยา (psychology) เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับจิตใจ กระบวนการความคิด และ พฤติกรรมของมนุษย์ ด้วย กระบวนการวิทยาศาสตร์ แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ จิตวิเคราะห์ พฤติกรรมนิยม มนุษยนิยม เชิงรู้คิด และประสาทและชีวภาพ

จากทฤษฎีในเรื่องพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีผลในการก่อเหตุอาชญากรรม หรือ การ กระทำผิดซ้ำพฤติกรรมของมนุษย์มีสาเหตุที่เกิดขึ้นแน่นอน สาเหตุนี้มีอิทธิพลทำให้เกิด พฤติกรรม ต่าง ๆ ตามหลักพุทธจิตวิทยา สาเหตุของปัญหาเกิดจากลักษณะอุปนิสัยในแต่ละคน ที่แตกต่างกันออกไปแต่ละด้าน ถ้ายกตัวอย่างประเภทคดีอาชญากรรมกับหลักภาวานา นั้น คือ 1) กาย คดีเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย 2) ศีล คดีเกี่ยวกับการทำความผิดซ้ำซาก 3) จิต คดี ความผิด เกี่ยวกับความเชื่อ 4) ปัญญา คดีเกี่ยวกับความกังวลการทำร้ายตนเอง และครอบครัว (ประสิทธิ์ ทองอ่อน และคณะ, 2542) พฤติกรรมของมนุษย์บ่อเกิดคือจิตเป็นสำคัญแรงจูงใจไว้ สำนึกนำสู่พฤติกรรมผิดปกติ สิ่งหลักตั้งอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมทุกประเภท ที่มนุษย์แสดง ออกมา มีส่วนในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ และพฤติกรรมนั้นก็มิอิทธิพลต่อวิถีชีวิต มนุษย์

การกระทำความผิดนั้นเป็นปัญหาที่สำคัญของสังคมและนับวันก็ยิ่งจะทวีความ รุนแรงขึ้นเป็นลำดับพร้อม ๆ กับการเจริญเติบโตของประเทศ การกระทำความผิดเป็นปัญหาที่ เกิดจากการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ยิ่งสังคมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นเท่าใด จำนวนผู้ที่

กระทำความผิดก็จะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมอยู่เสมอ ราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานลำดับสุดท้ายในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งมีหน้าที่ในการควบคุม ผู้ต้องขังไว้ตามคำพิพากษาของศาล และให้การแก้ไขฟื้นฟูเพื่อพัฒนาพฤตินิสัยของผู้กระทำผิดให้กลับตนเป็นพลเมืองดี งานราชทัณฑ์นั้นจึงเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่กระทำความผิด หรือละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคม การจัดการหรือการปฏิบัติต่อผู้ที่กระทำความผิดกฎเกณฑ์ของสังคมเหล่านี้ นั้นขึ้นอยู่กับปรัชญาความเชื่อ ทศนคติของสังคมแต่ละสังคม เพื่อประโยชน์ในการฟื้นฟูจิตใจของผู้ต้องขังให้เป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคม (กรมราชทัณฑ์, 2550)

บทความวิจัยนี้ผู้วิจัยจะทำการศึกษาการแก้ไขพัฒนาพฤตินิสัย ผู้ต้องขังในระหว่างที่ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำเพื่อให้ผู้ต้องขังได้กลับตัวกลับใจปรับเปลี่ยนทัศนคติให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขเมื่อพ้นโทษปัจจุบันมีผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำในคดีต่างๆ โดยเฉพาะคดีเกี่ยวกับทรัพย์และยาเสพติดมากขึ้น จนทำให้มีผู้ต้องขังล้นเรือนจำ การแก้ไขปัญหาดังกล่าวเป็นเรื่องท้าทายความสามารถของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์อย่างยิ่งเนื่องจากพฤตินิสัยของผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทั้ง อายุ เพศ พื้นฐานครอบครัว บุคลิก อุปนิสัยรวมถึงพฤติการณ์ของคดีแต่ละประเภทและที่สำคัญ คือการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังเพื่อจัดกลุ่มผู้ต้องขังให้ได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้องและเหมาะสมกับลักษณะของแต่ละบุคคล ต้องจัดทำโปรแกรมการแก้ไขให้เหมาะสมมีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะแก้ไขให้ได้ผลสัมฤทธิ์ สามารถคืนคนดีสู่สังคมและไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำอีก

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยในการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอดัญบุรี
2. เพื่อบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยาในการแก้ไขผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอดัญบุรี
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการป้องกันในการแก้ไขผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอดัญบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำ จำนวน 100 คน โดยผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ จากสูตรการคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane ใช้ค่าความเชื่อมั่น 95 % สัดส่วนความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.05 (สุวิมล ติรภานนท์, 2543) และมีการคัดเลือกเพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถาม ทำการพัฒนาเครื่องมือจาก มานะ รักษ์วงศ์ (2564) แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ส่วนที่ 2 ปัจจัยในการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ เป็นคำถามปลายเปิด

2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ต้องขังกระทำผิดครั้งแรก จำนวน 15 คน และผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำ (ตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป) จำนวน 15 คน โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

นำแบบสอบถามลงพื้นที่ไปสำรวจในพื้นที่เรือนจำอำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี โดยขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ชี้แจงให้ทราบถึงวัตถุประสงค์และอธิบายขั้นตอนในการกรอกแบบสอบถามให้ผู้ตอบแบบสอบถามทราบ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และมีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ปัจจัยในการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอธัญบุรี

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยในการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอธัญบุรี

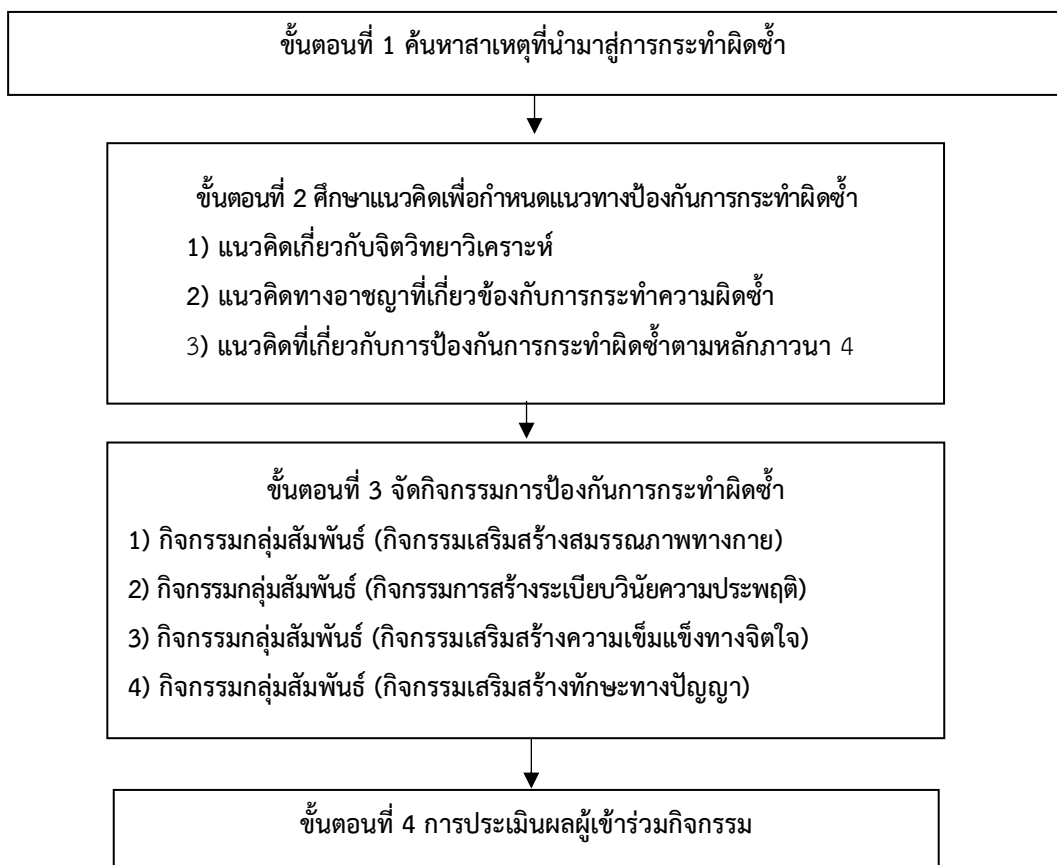
ปัจจัยในการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง เรือนจำอำเภอธัญบุรี	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D	
1. ด้านตนเอง	3.86	0.35	มาก
2. ด้านเพื่อน	3.54	0.41	มาก
3. ด้านครอบครัว	3.79	0.37	มาก
4. ด้านสภาวะทางสังคม	3.84	0.39	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	3.76	0.43	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ต้องขังที่ถูกคุมขังอยู่ที่เรือนจำอำเภอธัญบุรี มีความคิดเห็นต่อปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอธัญบุรี ในภาพรวม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.76 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด 4 ด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านตนเอง มีค่าเฉลี่ย 3.86 ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ว่า ด้านตนเอง มีความสำคัญต่อการใช้ชีวิตในปัจจุบัน ปัญหาเรื่องปากท้อง ภาระค่าใช้จ่ายหนี้สิน การตกงาน รายได้ค่าครองชีพต่ำไม่เพียงพอมาจุนเจือครอบครัว ซึ่งตัวผู้ต้องขังเองเมื่อพ้นโทษออกไป ก็มักจะถูกปฏิเสธเรื่องการรับเข้าทำงานในสถานประกอบการ ต้องประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นแรงงานรายวัน ขาดสวัสดิการการดูแล จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งที่ส่งผลให้กลับไปกระทำผิดซ้ำอีก และปัจจัยในด้านตนเอง ถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังเมื่อพ้นโทษออกมา เพราะสังคมภายนอกยังขาดการยอมรับผู้ที่เคยต้องโทษ ทำให้ผู้พ้นโทษออกมาหางานทำได้ยาก ทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพและขาดรายได้ เมื่อไม่มีเงินก็ส่งผลให้ต้องดิ้นรนหาวิธีอื่นที่ผิดกฎหมาย เนื่องจากไม่มีทางเลือก จึงทำให้หันกลับไปสู่กระบวนการค้ายาเสพติด การลักขโมย ชิงทรัพย์ ปล้น เนื่องจากเป็นวิธีที่หาเงินได้ง่าย ได้เงินเยอะ และเร็ว โดยไม่คำนึงถึงสิ่งที่ทำนั้นผิดหรือไม่ รองลงมา คือ ด้านสภาวะทางสังคม มีค่าเฉลี่ย 3.84 สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ว่า ชุมชนสังคมก็มีส่วนทำให้ผู้ต้องขังกลับไปกระทำผิดซ้ำ ซึ่งสภาพชุมชนที่มีลักษณะเป็นแหล่งมั่วสุมอบายมุขต่าง ๆ ยาเสพติด การพนัน สิ่งผิดกฎหมาย สภาพแวดล้อมไม่ดี มีความแออัด มักเป็นชุมชนที่นิยมใช้ความ

รุนแรง ขาดความสามัคคี การตอกย้ำซ้ำเติมผู้ต้องขังเมื่อพ้นโทษ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ผู้ต้องขังหันกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา คือ ด้านครอบครัว มีค่าเฉลี่ย 3.79 สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ว่า เมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษแล้ว ครอบครัวควรเอาใจใส่ ให้ความรัก ความผูกพันที่อยู่อาศัย ให้กำลังใจ และส่งเสริมการทำงาน ไม่ซ้ำเติมความผิดพลาดที่เคยเกิดขึ้น สามารถให้คำปรึกษาเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข จะช่วยป้องกันการกลับไปกระทำผิดซ้ำได้

2. การบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยา ในการแก้ไขการทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอธัญบุรี

สำหรับกระบวนการจัดกิจกรรมในการแก้ไขการทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง เรือนจำอำเภอธัญบุรี แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ตามภาพ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 กระบวนการจัดกิจกรรมในการแก้ไขการทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอธัญบุรี

จากภาพที่ 1 การบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยา ในการแก้ไขการทำความผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอธัญบุรี การจัดกิจกรรม มีการดำเนินการในการปฏิบัติที่เป็นไปตามนโยบายและข้อกำหนดของกรมราชทัณฑ์ที่ได้กำหนดไว้อย่างเป็นรูปธรรม สามารถทำให้การกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอธัญบุรีลดลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการดำเนินการตามแนวทางในการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง ได้ดำเนินการวางแนวทางปฏิบัติตามนโยบายของเรือนจำและกรมราชทัณฑ์ที่ได้กำหนดมาตรการ ระเบียบ ข้อบังคับ ในการดำเนินการแก้ไข พัฒนาพฤติกรรมสัຍให้แกผู้ต้องขังในการป้องกันการกระทำผิดซ้ำในเรือนจำอำเภอธัญบุรี เพื่อให้สอดคล้องต่อนโยบาย “คืนคนดีสู่สังคม” ของกรมราชทัณฑ์ที่กำหนดไว้ อีกทั้งยังเป็นการดำเนินการตามแนวทางของรัฐ นโยบาย และข้อกฎหมายที่กำหนด โดยมีการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม มีโครงสร้างการดำเนินงานที่ชัดเจน เพื่อให้เจ้าหน้าที่เรือนจำอำเภอธัญบุรี สามารถดำเนินงานตามแนวทางในการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอธัญบุรี โดยกำหนดเป็นนโยบายเพื่อดำเนินการปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

3. แนวทางการป้องกัน ในการแก้ไขผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอธัญบุรี

แนวทางการป้องกันในการแก้ไขผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอธัญบุรี ที่มีความสัมพันธ์กัน ซึ่งการพัฒนาตนเองเป็นสิ่งแรกของกระบวนการเพื่อให้การเนินการเป็นไปด้วยความมีประสิทธิภาพเกิดการมีพัฒนาแก้ไข โดยเริ่มจากการสร้างระเบียบวินัยความประพฤติ เพื่อชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของตนเอง ของผู้อื่น และเมื่อขัดเกลาจิตใจแล้วสิ่งต่อมาคือ การสร้างการเรียนรู้ให้แก่ผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำ ถือเป็นสิ่งที่สำคัญของกระบวนการในการขับเคลื่อนเพื่อหาแนวทางการแก้ไขการกระทำผิดซ้ำ ซึ่งผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำต้องเข้าใจถึงแรงจูงใจ ซึ่งเป็นปัญหาของตนเอง เพื่อนำไปเรียนรู้ให้เหมาะสมกับแต่ละบุคคล เมื่อเกิดการเรียนรู้แล้วสิ่งที่ตามมานั้น คือ การกำหนดกิจกรรมที่เหมาะสมกับสภาพการกระทำความผิดของผู้กระทำผิดซ้ำของคนนั้น ๆ เพื่อในการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเอง โดยมุ่งเน้นการสร้างภูมิคุ้มกันให้ของผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำ และสร้างการมีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำ โดยผู้ต้องขังที่กระทำผิดซ้ำต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมในระหว่างการอบรม จนขั้นสุดท้ายคือ สร้าง

การบูรณาการในการทำงานทั้งในระหว่างที่ผู้กระทำผิดซ้ำยังอยู่ระหว่างต้องโทษ และเมื่อพ้นโทษไปแล้ว อย่างมีประสิทธิภาพ

4. องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยา เพื่อแก้ไขผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำ เรือนจำอำเภอรัญบุรี พบว่า ปัจจัยทางด้านสังคม มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำเนื่องจากการมีรายได้ที่มีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะครอบครัวที่มีรายได้น้อย เป็นครอบครัวที่ยากจนชนชั้นแรงงาน ชนชั้นล่างที่มีความยากไร้ มีรายได้ไม่เพียงพอที่จะใช้จ่ายในการดำเนินชีวิต เกิดความขาดแคลนสิ่งของที่ต้องใช้ในการดำรงชีพ ซึ่งเป็นต้นเหตุของปัญหาอาชญากรรมส่วนใหญ่ บุคคลในครอบครัวเหล่านี้ โดยมักจะกระทำความผิดในฐานลักทรัพย์ และปัญหายาเสพติด เป็นส่วนใหญ่ โดยบุคคลเหล่านี้ต่างก็มีการกระทำผิดซ้ำขึ้นอีก ปัญหาสำคัญที่มีส่วนมาจากสภาวะสังคม การที่มีประวัติต้องโทษจำคุกยังเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพสุจริต หากนายจ้างรู้ว่าเป็นผู้ที่เคยติดคุกมาก่อน มักจะได้รับการปฏิเสธไม่ให้เข้าทำงาน ซึ่งการกระทำผิดนั้นเกิดขึ้นจากความเดือดร้อนเรื่องเงิน ที่ต้องรับภาระเรื่องค่าใช้จ่ายในครอบครัว เพราะความยากจนของครอบครัว ซึ่งเกิดจากการประสบปัญหาไม่มีงานทำหลังพ้นโทษ

อภิปรายผล

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ปัจจัยในการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอรัญบุรีผู้ต้องขังที่ถูกคุมขังอยู่ที่เรือนจำอำเภอรัญบุรี มีความคิดเห็นต่อปัจจัยในการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอรัญบุรี พบว่า การใช้ชีวิตในปัจจุบัน ปัญหาเรื่องปากท้อง ภาระค่าใช้จ่ายหนี้สิน การตกงาน รายได้ค่าครองชีพต่ำไม่เพียงพอมาจุนเจือครอบครัว ซึ่งตัวผู้ต้องขังเองเมื่อพ้นโทษออกไป ก็มักจะถูกปฏิเสธเรื่องการรับเข้าทำงานในสถานประกอบการ ต้องประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นแรงงานรายวัน ขาดสวัสดิการการดูแล จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งที่ส่งผลให้กลับไปกระทำผิดซ้ำอีก ซึ่งเป็นปัจจัยในด้านตนเอง ถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังเมื่อพ้นโทษออกมา สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระอธิการสุพิศ ทรงจิตรและคณะ (2562) พบว่า ปัจจัยและสาเหตุของการกระทำผิดซ้ำของเยาวชนติดยาเสพติดในสังคมไทย ปัจจุบัน มีสาเหตุและปัจจัย ดังนี้ คือ 1. ปัจจัยด้าน

ครอบครัว เช่นครอบครัวมีปัญหา 2. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมและเพื่อน มีสภาพแวดล้อมที่เป็นแหล่งค้าและเสพยาเสพติดและการคบเพื่อนไม่ดี 3. การเข้าถึงยาเสพติดของเยาวชน เพราะเยาวชนไม่มีต้นแบบที่ดี และอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี มีฐานะยากจน ไม่มีงานทำ 4. การแพร่ระบาดของยาเสพติด เพราะการมีกฎหมายที่แต่ไม่บังคับใช้อย่างเคร่งครัด 5. ปัจจัยจากตัวเยาวชนเอง การขาดสติหยังคิด ด้วยช่วงวัยและอายุที่ประกอบกับการเจริญเติบโตและสภาพแวดล้อมของสังคมที่เปลี่ยนแปลง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 การบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยา ในการแก้ไขการทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอธัญบุรี การฝึกวิชาชีพ การศึกษาสายสามัญ การฝึกทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิตในสังคมให้กับผู้ต้องขัง หลักสูตรการแก้ไขฟื้นฟูดังกล่าวยังไม่มีวิธีปฏิบัติเพื่อลดมูลเหตุจูงใจของการกระทำผิดและพฤติกรรมในการกระทำความผิดของผู้ต้องขังแต่ละประเภท ดังนั้น จึงได้มีการพัฒนากิจกรรมแก้ไขผู้ต้องขังให้เกิดความเหมาะสม โดยได้นำแนวคิดการป้องกันการกระทำผิดซ้ำตามหลักพุทธจิตวิทยา (ภาวนา 4) มาเป็นกระบวนการสร้างจริยธรรมเชิงพุทธบูรณาการสำหรับผู้ต้องขัง ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ต้องขังได้มีเครื่องเตือนสติในการยับยั้งตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ **นางนุช โกมลหิรัญและคณะ (2563)** พบว่า กระบวนการพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังในเรือนจำด้วยการทำปัญญาบำบัด ทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ นั้นมีประสิทธิภาพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติซึ่งกระบวนการทำปัญญาบำบัดเป็นกระบวนการที่เน้นแก้ไขฟื้นฟูพื้นฐานทางความคิดของผู้ต้องขัง โดยเริ่มจาก “สติ” ไปสู่ “ปัญญา” จึงเกิดกระบวนการ “คิดใหม่ ทำใหม่” ใน “ชุดความรู้ ความคิดใหม่” เมื่อความคิดเปลี่ยน จิตใจ และพฤติกรรมก็จะเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น พร้อมสำหรับการเริ่มต้น “ชีวิตใหม่” ที่ส่งผลต่อพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ต้องขังหลังจากที่ เข้าร่วมโครงการปัญญาบำบัดทั้ง 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) พัฒนาการด้านศีล 2) พัฒนาการด้านกาย 3) พัฒนาการด้านสังคม 4) พัฒนาการด้านจิตใจ และ 5) พัฒนาการด้านปัญญา

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 แนวทางการป้องกัน ในการแก้ไขผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอธัญบุรี พบว่า การเสริมสร้างกระบวนการแนวทางการป้องกันใน

การแก้ไขผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอธัญบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทาง โดยการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจแนวทางการป้องกัน ในการแก้ไขผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำ ของผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอธัญบุรี ประกอบกับการสังเกตพฤติกรรมของผู้ต้องขังที่เข้าร่วม กิจกรรม 4 กิจกรรม คือ 1) กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ (กิจกรรมเสริมสร้างสมรรถภาพทางกาย) 2) กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ (กิจกรรมการสร้างระเบียบวินัยความประพฤติ) 3) กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ (กิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ) และ 4) กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ (กิจกรรมเสริมสร้าง ทักษะทางปัญญา) ซึ่งสอดคล้องกับ **นคพัฒนา สินเย็น (2564)** พบว่า สภาพแวดล้อมการ ดำรงชีวิตนอกเรือนจำของผู้ต้องขังติดคุกซ้ำสภาพแวดล้อมการดำรงชีวิตนอก เรือนจำที่ ผู้ต้องขังทำความผิดติดคุกซ้ำ 3 อันดับแรก คือเศรษฐกิจของครัวเรือนมีรายได้ต่ำ รายได้ไม่ แน่นนอนจาก การรับจ้างทั่วไป สภาพทางกายภาพของครอบครัวส่วนใหญ่เป็นโสดอาศัยอยู่กับ พ่อแม่ และสิ่งแวดล้อมชุมชนที่อยู่ อาศัยมีแนวโน้มการพึ่งพาอาศัยตามรูปแบบดั้งเดิมา ผู้ต้องขังที่ มีระดับการศึกษา และจำนวนครั้งที่กระทำความผิดแตกต่างกัน มีผลต่อการกระทำ ความผิดซ้ำแตกต่างกันและควรมีแนวทางการป้องกันและแก้ไขการกระทำผิดซ้ำของ ผู้ต้องขังเรือน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยาเพื่อแก้ไขการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง เรือนจำอำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี พบว่า การนำหลักพุทธจิตวิทยา (ภาวนา 4) มาจัดเป็น กิจกรรมในการพัฒนาผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำโดยการพัฒนากาย พัฒนาศีล พัฒนาจิตใจ และ พัฒนาปัญญา เพื่อพัฒนาความพร้อมกับการกลับคืนสู่สังคม และการสร้างความสัมพันธ์กับ ครอบครัว จนเกิดเป็นการยอมรับอย่างเป็นรูปธรรม จากผลการวิจัยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 สถาบันการศึกษา หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้าร่วมสร้างศูนย์พัฒนา พุทธจิตวิทยาในทัณฑสถาน โดยนำความรู้เชิงวิชาการเข้ามาช่วยกันส่งเสริมและพัฒนาผู้ต้องขัง ใช้แรงเสริมด้านบวกจากผู้ปฏิบัติหน้าที่ในเรือนจำ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการคิดอย่างรอบคอบ

ปรับเปลี่ยนวิธีคิด จากการสะท้อนบทเรียนวิธีคิด ปรับเปลี่ยนและแก้ไขบุคลิกของตนเองให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้น

1.2 กรมราชทัณฑ์ควรเน้นการแก้ไขผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำทั้งรายบุคคลและรายกลุ่มตามหลักปรัชญาการแก้ไขฟื้นฟู โดยจัดให้ผู้ต้องขังมีโปรแกรมสำหรับการอบรมโดยบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยา ซึ่งต้องสอดคล้องกับประวัติภูมิหลัง และความสนใจของผู้ต้องขัง ภายใต้สภาพความเป็นจริง

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 ในการจัดโปรแกรมสำหรับการอบรมโดยบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยา ผู้อบรมควร มุ่งเน้นผู้เข้ารับการอบรมเป็นศูนย์กลาง และสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการอบรม มีความเป็นกัลยาณมิตร

2.2 ในการจัดโปรแกรมสำหรับการอบรมโดยบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยา ผู้อบรมต้องมีสติอยู่ตลอดเวลา รวมถึงต้องทำหน้าที่ของตนให้ครบถ้วนสมบูรณ์เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับความรู้ ความเข้าใจ และพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้น

3. ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาการบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยา เพื่อแก้ไขผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำ ในเรือนจำอื่น ๆ เพื่อศึกษาข้อมูลว่าการบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยา สามารถใช้แก้ไขผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำได้ เหมือนหรือแตกต่างจากการวิจัยครั้งนี้อย่างไร เพื่อนำแนวทางนั้นมาปรับใช้กับเรือนจำอำเภอธัญบุรี

3.2 ควรมีการศึกษาการบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยา เพื่อแก้ไขผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำของกรมราชทัณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย โดยศึกษาเปรียบเทียบกับรูปแบบของต่างประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- จิราภา เต็งไตรรัตน์ และคณะ. (2550). จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชลิต กลิ่นแซ. (2563). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำของจังหวัดแม่ฮ่องสอน. วารสารวิชาการสถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก.
- นคพัฒน์ สิ้นเย็นมณูญ สำเร็จและคณะ. (2564). การกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วารสารวิชาการ การจัดการภาครัฐและเอกชน.
- นงนุช โกมลหิรัญญและคณะ. (2563). ปัญญาบำบัด: นวัตกรรมการพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังอย่างยั่งยืน. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์.
- ประสิทธิ์ ทองอุ่น และคณะ. (2542). พฤติกรรมของมนุษย์กับการพัฒนาตน. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเวิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่นจำกัด.
- ปรีชญารณ์ บุญชู. (2558). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังเรือนจำพิเศษธนบุรี. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระอธิการสุพิศ ทรงจิตรและคณะ. (2562). การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการบำบัดและลด ปัญหาการกระทำผิดซ้ำของ เยาวชนติดยาเสพติด: กรณีศึกษา วัดโนนสูงวนาราม ตำบลโนนสูง อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ. วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์.
- มานะ รักษ์วงศ์. (2564). บทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษาด้านวิชาการตามสภาพที่เป็นจริงและตามความคาดหวังของนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. *Journal of Social Science and Humanities Research in Asia*.
- เรียม ศรีทอง. (2542). พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเวิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น จำกัด.
- สุวิมล ติรกานันท์. (2543). การประเมินโครงการ:แนวทางสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Rovinelli, R. J., & Hambleton, R. K. (1977). On the Use of Content Specialists in the Assessment of Criterion-Referenced Test Item Validity. *Dutch Journal of Educational Research*, 2, 49-60.

หลักธรรมที่ปรากฏในธรรมบทเรื่องพระจกขุบาลเถระที่มีอิทธิพลต่อความ เชื่อและวัฒนธรรมเพื่อการประยุกต์ใช้ในสังคมไทยยุคปัจจุบัน*

THE DOCTRINES IN DHAMMAPADA, STORY OF THERA CAKKHUPALA INFLUENCING THE BELIEFS AND CULTURES FOR APPLYING TO THAI SOCIETY IN MODERN TIMES

พระมหาธีระวัฒน์ ธิติโชติ (กมลวิบูลย์)¹, จตุภูมิ แสนคำ² และ จุมพล สุธะตะ³

Phramaha Theerawat Thitichoti (Kamoonviboon)¹, Jatuphoom Saenkham² and Jumpol Suyata³

¹⁻³มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

¹⁻³Mahamakut Buddhist University, Thailand

Email: nk_pps@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มุ่งนำเสนอหลักธรรมที่ปรากฏในธรรมบทเรื่องพระจกขุบาลเถระที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อและวัฒนธรรมเพื่อการประยุกต์ใช้ในสังคมไทยยุคปัจจุบัน มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาความหมาย ความสำคัญของคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท 2) เพื่อศึกษาหลักธรรมจากเรื่องพระจกขุบาลเถระที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อ และวัฒนธรรมในสังคมไทย 3) เพื่อศึกษาแนวทางในการนำหลักธรรมที่ได้มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาสังคมไทยในยุคปัจจุบัน

จากการศึกษาได้ข้อสรุปว่า 1) คัมภีร์อรรถกถาธรรมบท เป็นการนำบทพระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เป็นพระคาถาย่อ ๆ มาอธิบายขยายความให้เข้าใจง่าย สามารถเข้าถึงผู้อ่านได้ทุกระดับชั้น เป็นแม่แบบที่สำคัญในการปฏิบัติตนตามขนบธรรมเนียมประเพณีของหลายภูมิภาคทั่วโลกที่รับอารยธรรมอินเดีย 2) หลักธรรมที่ปรากฏในเรื่องพระจกขุบาลที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อและวัฒนธรรมไทยมี 3 เรื่อง คือ ความเชื่อเรื่องเทวดา ความเชื่อเรื่องการอธิษฐาน และความเชื่อเรื่องกรรม 3) หลักธรรมที่ได้สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาสังคมไทยได้ โดยใช้สติปัญญาเป็นเครื่องกำกับ

* Received 30 November 2023; Revised 18 December 2023; Accepted 29 December 2023

คำสำคัญ: ธรรมบท, พระจักขุปาลเถระ, ความเชื่อและวัฒนธรรมไทย

Abstract

The study of the doctrines in Dhammapada, story of Thera Cakkhupala influencing the beliefs and cultures for applying to Thai society in Modern times has 3 purposes which are to study 1) the meaning and the importance of the commentary Dhammapada doctrine, 2) dharmic principles in the story of Thera Cakkhupala which influence the beliefs and cultures in Thai society, 3) the guideline for improvising Thai society in Modern times.

As the consequences, 1) the commentary Dhammapada doctrine is the explanation of the Dhamma that the Lord Buddha preached in the form of a short verse to make it easier for all caste and the important model for behavior of people in the Indianized states all around the world; 2) There are 3 dharmic principles in the story of Thera Cakkhupala influencing Thai beliefs and cultures which are gods, wishes, and deeds; 3) the dharmic principles can apply to improvise Thai society under intelligence control.

Keywords: Dhammapada, Thera Cakkhupala, Thai beliefs and cultures

บทนำ

ธรรมบท หรือ ธรรมปท เป็นเทศนาประเภทร้อยกรองของพระพุทธเจ้าที่ทรงแสดงแก่บุคคลชั้นต่างระดับ มีตั้งแต่บรรพชิต คฤหัสถ์ นักปราชญ์ ชาวบ้านธรรมดา จนกระทั่งเด็กเล็กๆ ก็มี เนื้อหาธรรมะจึงมีหลายระดับทั้งสูงและต่ำละกันไป ธรรมบทนั้นโดยความหมายก็คือ บทแห่งธรรม, บทธรรม, ข้อธรรม เมื่อกล่าวโดยแยกศัพท์ “ธมม” หมายถึง สภาพที่ทรงไว้, ธรรมดา, ธรรมชาติ, ความดี, ความถูกต้อง, แบบแผน คำว่า “ธรรม” ตัวเดียวในภาษาบาลีมีความหมายมากมายหลายประการ แต่โดยทั่วไปเมื่อพูดถึงคำว่า “ธรรม” ความสำคัญของคนเรามักมุ่งไปที่คุณงามความดี เมื่อรวมกับคำว่า “ปท” ซึ่งหมายถึง ทางเดิน, หนทาง, อุบาย

จึงรวมความหมายได้ว่า ทางแห่งความดี หลักธรรมในคัมภีร์พระธรรมบทนี้เป็นหัวข้อสั้นๆ แต่ลึกซึ้งกินใจผู้ฟัง ส่วนใหญ่มัก เตือนสติไม่ให้ประมาทในการบำเพ็ญความดี

สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (อุปสมมหาเถร) (2545) อธิบายการเรียกชื่อหรือการตั้งชื่อในคัมภีร์พระธรรมบทมี 3 ลักษณะคือ 1) ส่วนใหญ่ตั้งตามชื่อสาระทางธรรมที่กล่าวในวรรค เช่น หมวดที่กล่าววิเคราะหฺเรื่องจิต เรียกว่า จิตตวรรค หมวดที่กล่าวถึงเรื่องความรัก เรียกว่า ปยวรรค เป็นต้น 2) ตั้งตามลักษณะวิธีการเปรียบเทียบ เช่น หมวดพระคาถาที่กล่าวเปรียบเทียบแนวทางการปฏิบัติธรรมกับดอกไม้ เรียกว่า ปุปผวรรค หมวดที่กล่าวเปรียบเทียบกับช้าง เรียกว่า นาควรรค เป็นต้น 3) ตั้งชื่อตามลักษณะวิธีการจัดรวมบทพระคาถา กล่าวคือ หมวดที่มีการรวมบท คาถากล่าวถึงสิ่งตรงกันข้ามกันเป็นคู่ เรียกว่า ยมกวรรค เช่น ในบทพระคาถาแรกของยมกวรรคนี้ กล่าวถึงเรื่องทุกข์ว่า

มโนปุปพฺงคฺมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา

มนสา เจ ปทฺถุญฺเณ ภาสติ วา กโรติ วา

ตโต นํ ทุกฺขมนเวติ จกฺกัว วหโต ปทํ.

(มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2550)

“ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จแล้วด้วยใจ,
ถ้าบุคคลมีใจร้าย พุดอยู่ที่ดี ทำอยู่ที่ดี, ทุกข์ย่อมไปตามเขา
เพราะเหตุนั้น ดุจล้อมหมุนไปตามรอยเท้าโค ผู้นำแอกไปอยู่ ฉะนั้น.”
(มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2550)

บทพระคาถาที่ 2 กล่าวถึงเรื่องสุข เป็นคู่กับบทพระคาถาแรกว่า

มโนปุปพฺงคฺมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา

มนสา เจ ปสนฺเนน ภาสติ วา กโรติ วา

ตโต นํ สุขมนเวติ ฉายาว อนุปายินี.

(มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2550)

“ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จแล้วด้วยใจ,
ถ้าบุคคลมีใจดี พุดอยู่ที่ดี ทำอยู่ที่ดี, ความสุขย่อมไปตามเขา
เหมือนเงาติดตามตัวเขาไป ฉะนั้น.” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2550)

นอกจากนี้พระคาถาธรรมบทได้มีการแปลเป็นภาษาต่างๆ จำนวนมาก มีปรากฏในรูปแบบ
ของภาษาสันสกฤตก็มี ดังตัวอย่างนี้

มนะปุรวงคมา ธรมา	มนะศรัชฎา มโนมยา
มนสา เจตปฺรทุษณฺณ	ภาษเต วา กโรติ วา
ตตเอน ทุขมนเวติ	จกรมิว วหเต ปทม.

(สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (อุปสมมหาเถร) (2545)

เรื่องเล่าที่มาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทเป็นแม่แบบที่สำคัญในการปฏิบัติตนตาม
ขนบธรรมเนียมประเพณี เพราะในเรื่องเล่าที่มาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทจะเป็นเรื่องของ
การประพาสดินให้อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรม จริยธรรม ซึ่งเป็นเรื่องของการประพฤติปฏิบัติตาม
หลักทางพระพุทธศาสนา คนไทยนิยมยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี เพราะมีความเชื่อ
ความศรัทธาในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา และเป็นบรรทัดฐานในการประพฤติ
ปฏิบัติ เมื่อประพาสดินยอมไปสู่สวรรค์ ประพาสดินช่วยยอมไปสู่นรก ดังนั้น วัฒนธรรมประเพณีและ
พิธีกรรมต่าง ๆ ของไทยนั้นรับมาจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาทั้งนั้น และแสดงถึงวิถีการ
ดำเนินชีวิตของคนไทยในแต่ละภาคส่วน คติความเชื่อ พิธีกรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณี
ของไทยล้วนมาจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

ในบทความนี้ ผู้เขียนได้นำเรื่องพระจักขุบาลเถระ ที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรม
บทภาคที่ 1 มาเป็นหัวข้อในการศึกษาหลักธรรม พิธีกรรม ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา
ขนบธรรมเนียม ประเพณี สภาสังคม เพื่อสะท้อนให้เห็นภาพลักษณ์ในสังคมปัจจุบันที่ได้รับ
อิทธิพลจากธรรมบทเรื่องนี้อย่างไร และสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาสังคมในยุค
ปัจจุบัน ได้อย่างไร

ความเป็นมาและความสำคัญของคัมภีร์ธรรมบท

ธรรมบทเป็นอรรถกถาที่พระอรรถกถาจารย์แต่งขึ้นโดยมีนิทานประกอบเพื่ออธิบายความแห่งหลักธรรม 434 คาถา ในขุททกนิกาย พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 25 เรื่องที่แต่งอธิบายในอรรถกถามีทั้งหมด 302 เรื่อง แต่ละเรื่องประกอบด้วยหลักธรรม คติธรรม และสารประโยชน์มากมาย

สำหรับระยะเวลาอายุของธรรมบท เรายังไม่สามารถกำหนดลงไปให้แน่นอนได้ แต่ก็เชื่อกันตามความคิดเห็นของพระพุทโธษาจารย์ว่า เกิดขึ้นเมื่อคราวทำสังคายนาร้อยกรองพระธรรมวินัยครั้งแรกหรือที่เรียกว่าปฐมสังคีติซึ่งจัดทำโดยวิธีการท่องจำหรือมุขปาฐะ ภายหลังจึงมีการจารึกลงในใบลานเป็นลายลักษณ์อักษรในรัชสมัยของพระเจ้าวัฏฏคามินีแห่งศรีลังกาเมื่อประมาณ 88 ถึง 76 ปีก่อนคริสตกาล

เกี่ยวกับอรรถกถาธรรมบทนั้น วิลเฮล์ม ไกเกอร์ (Wilhelm Geiger, 1968 : 25) ได้กล่าวไว้ในหนังสือวรรณคดีและภาษาบาลีของเขาว่า เมื่อพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระได้ทำสังคายนาครั้งที่ 3 เสร็จเรียบร้อยแล้ว พระมหินทเถระได้นำเอาพระไตรปิฎกและอรรถกถาไปยังประเทศศรีลังกาเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาจนชาวศรีลังกาเลื่อมใสและออกบวชในพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก เมื่อพระมหินทเถระนำพระไตรปิฎกและอรรถกถาไปยังประเทศลังกาแล้ว ได้มีการแปลพระไตรปิฎกและอรรถกถาเป็นภาษาสิงหล พระเถระชาวลังกาผู้แตกฉานในพระไตรปิฎกได้แต่งคาถาเป็นภาษาสิงหลจนกล่าวได้ว่า ยุคนี้พระพุทธศาสนาและวรรณคดีบาลีได้รุ่งเรืองในประเทศลังกา มีหลักฐานดังที่พระเรวตเถระผู้เป็นพระอุปัชฌาย์ของพระพุทโธษาจารย์ได้กล่าวกับพระพุทโธษาจารย์เมื่อคราวที่ท่านแต่งคำภีร์อรรถกถาว่า อรรถกถาแห่งคัมภีร์ธัมมสังคณีเสร็จเรียบร้อยแล้วและกำลังจะเริ่มแต่งอรรถกถาแห่งปริตตสูตรว่า “มีพระไตรปิฎกอย่างเดียวที่เก็บรักษาไว้ในชมพูทวีป อรรถกถาไม่มีเลยทั้งคำแปลอันสมบูรณ์ของนิกายต่างๆ ก็ไม่มี สิงหลอรรถกถามีอยู่ อรรถกถาเหล่านั้นเขียนเป็นภาษาสิงหลโดยพระมหินทเถระผู้ฉลาดชั้นเลิศ ท่านจงไปที่นั่น เรียนและแปลอรรถกถาเหล่านั้นเป็นภาษามาคธีเพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก”

ตามประวัติพระพุทโธชาจารย์ เดิมนับถือศาสนาพราหมณ์ เกิดที่พุทศยา ชื่อเดิมไม่ปรากฏ ท่านได้เรียนรู้จนจบศิลปศาสตร์ทั้งหมดจนชำนาญในไตรเวท ชอบการโต้เถียงและได้ชัยชนะมาตลอดชมพูทวีป ภายหลังได้ไต่ถามกับพระเวตเถระ ท่านไม่สามารถตอบคำถามของพระเวตเถระได้จึงยอมเป็นลูกศิษย์และขอบวชในพระพุทธศาสนา เมื่อบวชแล้วท่านมีนามภาษาบาลีว่า “พุทโธสละ” หมายความว่ามีความกลัวพระสุรเสียงของพระพุทธเจ้า ท่านได้แต่งคัมภีร์ญาโณทัยเป็นเล่มแรกและได้แต่งคัมภีร์อรรถสาธินี อรรถกถาคัมภีร์ธัมมสังคณี ทั้งสองเล่มนี้แต่งที่อินเดีย (F. Max Muller. Introduction, xxii) และเมื่อท่านจะเริ่มแต่งอรรถกถาปริตตสูตรท่านไม่มีคัมภีร์อรรถกถาสำหรับค้นคว้าในอินเดีย พระเวตเถระพระอุปัชฌาย์จึงแนะนำให้ท่านเดินทางไปศึกษาอรรถกถาที่เป็นภาษาสิงหลในเกาะลังกา เพราะว่าที่เกาะลังกานั้นมีคัมภีร์อรรถกถาและหนังสือเกี่ยวกับพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทมากมาย ดังนั้น เมื่อท่านศึกษาสำเร็จแล้วจึงได้แปลอรรถกถาเหล่านั้นเป็นภาษามคธ (G.P. Malalasekara, 1958 : 81)

ในระหว่างที่พระพุทโธชาจารย์เดินทางไปยังเกาะลังกา ตรงกับสมัยของพระมหานามะ ประมาณ ค.ศ. 410 - 432 หรือประมาณ พ.ศ. 963 เมื่อท่านเดินทางไปถึงมหาวิหารเมืองอนูราธปุระจึงได้แจ้งความประสงค์ของตนให้พระภิกษุสงฆ์ในมหาวิหารทราบ ท่านเหล่านั้นจึงได้ให้คาถาภาษาบาลี 2 คาถา เพื่อให้พระพุทโธชาจารย์แต่งอธิบายเป็นการทดสอบภูมิความรู้ด้วย ท่านจึงได้แต่งหัวข้อย่อพระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์เล่ม 1 ชื่อวิสุทธิมรรคจนเป็นที่พอใจของภิกษุเหล่านั้น ครั้นแล้วพระพุทโธชาจารย์จึงได้ใช้ห้องสมุดแห่งมหาวิหาร แปลอรรถกถาเหล่านั้นเป็นภาษามคธทั้งหมดแล้วจึงเดินทางกลับชมพูทวีป

วรรณกรรมบาลีที่พระพุทโธชาจารย์แต่งและแปลนั้นจัดเป็น 2 ประเภทคืออรรถกถาและวรรณกรรมดั้งเดิม ธัมมปทัฏฐกถาหรืออรรถกถาธรรมบทนั้นเป็นอรรถกถาอธิบายความพระธรรมบทซึ่งพระพุทโธชาจารย์เป็นผู้แต่งและแต่งขึ้นภายหลังอรรถกถาชาดก วิลเฮล์ม ไกเกอร์ (Wilhelm Geiger) มีมติว่า ไม่น่าจะเป็นไปได้ที่พระพุทโธชาจารย์แต่งอรรถกถาธรรมบทและนักวิชาการหลายท่านก็ไม่ยอมรับว่า คัมภีร์นี้เป็นผลงานของพระพุทโธชาจารย์ เพราะลีลาสำนวนและวิธีการอธิบายหลักธรรมต่างจากเรื่องอื่นที่ท่านเป็นผู้แต่งในคำนำของธัมมปทัฏฐกถาฉบับโรมัน

คัมภีร์ธรรมบทมีเฉพาะคาถาที่เป็นร้อยกรองไม่มีเรื่องราวที่แต่งเป็นร้อยแก้ว เชื่อกันว่าพระพุทธเจ้าตรัสเป็นคาถาไว้ ส่วนอรรถกถาธรรมบทมีทั้งคาถาและเรื่องราวที่แต่งเป็นร้อยแก้วประกอบ เรื่องในอรรถกถาธรรมบทมีลักษณะเป็นเรื่องของพระพุทธศาสนามากกว่าชาดก ตัว

ละครในเรื่องส่วนใหญ่เป็นสาวกของพระพุทธเจ้าทั้งนั้น แต่เรื่องชาดกก็มีปรากฏอยู่ในอรรถกถาธรรมบทบ่อยครั้งเหมือนกัน ลักษณะการเขียนอรรถกถาธรรมบทได้รับอิทธิพลส่วนใหญ่จากนิบาตชาดก วิมานวัตถุ เปตวัตถุ สุตตันตนิบาตและวินัยปิฎก เรื่องทุกเรื่องในอรรถกถาธรรมบทประกอบด้วย 4 ส่วนคือ 1) ปัจจุบันวัตถุ เริ่มเรื่องด้วยพวกกิษุณฺณทณากันในโรงธรรมกล่าวถึงบุคคลและกรรมของเขา พระพุทธเจ้าทรงทราบจึงเสด็จมาตรัสแสดงธรรมเทศนา 2) อดีตวัตถุ เรื่องในอดีต พระพุทธเจ้าทรงตรัสกรรมของเขาในชาติก่อนๆ ให้กิษุณฺณทั้งหลายฟัง 3) คาทา การแต่งที่มีลักษณะเป็นร้อยกรอง มีทั้งในปัจจุบันและอดีตจะมีหนึ่งคาทาหรือมากกว่าหนึ่งคาทาก็ได้ 4) เวยยาकरणะ แปลอธิบายคาทาในลักษณะคำต่อคำ

ธรรมบทได้มีผู้แปลเป็นภาษาต่าง ๆ หลายภาษาไม่เฉพาะแต่ในอินเดียและในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังมีการแปลเป็นภาษาต่าง ๆ เผยแพร่ไปในยุโรปอีกด้วย ธรรมบทมีฉบับแปลเป็นภาษาปรากฤต สันสกฤตผสมและฉบับแปลเป็นภาษาสันสกฤตอย่างเดียว และฉบับที่แปลเป็นภาษาจีนก็ได้รับยกย่องว่าเป็นฉบับที่มีค่ามาก

สำหรับในประเทศไทยเคยมีการแปลธรรมบทเป็นภาษาไทยและจัดพิมพ์มาแล้วหลายครั้งที่แพร่หลายคือฉบับที่พุทธภิกษุภิกษุณี 1 ถึง 8 ของคณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย ที่จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อเป็นคู่มือการศึกษาภาษาบาลีของคณะสงฆ์ไทย โดยจัดพิมพ์มาตั้งแต่ พ.ศ. 2480 และจัดพิมพ์ต่อเนื่องมาอีกมากกว่า 20 ครั้ง แต่จำนวนการแปลค่อนข้างจะรักษารูปศัพท์เดิมเอาไว้มาก จึงทำให้ผู้ที่ไม่คุ้นเคยกับภาษาบาลีอ่านเข้าใจยาก

การรวบรวมเรื่องในอรรถกถาธรรมบทมีความเกี่ยวข้องกับพระไตรปิฎก ในเรื่องพระจักขุบาล มีการนำเนื้อหาเกี่ยวกับดวงจิต หรือใจ มาอ้างอิงบางส่วน คือนำมาจากพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เช่น เตนาค ภาควา ปภสฺสรมิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ ตณฺจ โข อาคณฺตุเกหิ อุปกฺกิลเสหิ อุปกฺกิลิฏฺฐนฺติ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2550 : 22) แปลว่า “เหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย จิตนี้ผุดผ่อง แต่มันเศร้าหมองแล้ว เหตุอุปกิลเสทั้งหลาย ซึ่งจรมาแล” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2550 : 33) เพราะฉะนั้น โดยสภาพดั้งเดิมแล้ว จิตใจนี้มีธรรมชาติผ่องแผ้วบริสุทธิ์ประภัสสร

พระพุทธเจ้าทรงประกาศศาสน์ในยุคที่มีศาสดาและเจ้าลัทธิร่วมสมัยอยู่มาก การที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศศาสน์ให้ได้ผล พระองค์ทรงมีพุทธวิธีในการสอน ดังที่ปรากฏในเรื่อง

จักขุบาล เช่น การสอนแบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่รีบร้อนปูพื้นฐานให้แน่นก่อน รอคอยเวลาที่เหมาะสม เกิดศรัทธาที่แน่นแล้วจึงสอนให้ผู้เรียนได้รับมรรคผลขั้นสูงขึ้นไปตามลำดับ ดังเช่นในตอนพระพุทธเจ้าจะแสดงอนุปพิภพีกาแก่ผู้ที่ยังไม่มีความรู้พื้นฐานทางพระพุทธศาสนามาก่อน โดยเริ่มจากการให้ทาน แล้วให้รู้จักรักษาศีล แล้วแสดงสวรรค์ที่ผู้ทำทานรักษาศีลจะได้รับ แล้วแสดงโทษของกาม ท้ายที่สุดก็ทรงแสดงอานิสงส์ของการออกบวช เมื่อผู้เรียนผู้ฟังเข้าใจ มีพื้นฐานแล้วก็จะตรัสอริยสัจ 4 กล่าวคือทรงสอนให้ผู้ฟังเห็นสิ่งที่กำลังประสบอยู่ ค้นหาเหตุให้พบแล้วแก้ปัญหาที่เหตุนั้น จึงทำให้ผู้ฟังเข้าใจสิ่งที่สอนได้และเป็นการแก้ปัญหาที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา

ประวัติความเป็นมาโดยย่อเรื่องพระจักขุบาลเถระ

เรื่องพระจักขุบาลเถระ เป็นนิทานธรรมบทเรื่องแรกที่พระอรรถกถาจารย์คือพระพุทธโฆสาจารย์ ได้รจนาไว้ ปรากฏอยู่ในยมกวัคควัณณา โดยตั้งบทบาลีคือ **มโนปุปฺพกมฺมาธมฺมา ฯลฯ จกัว วหโต ปทํ** เป็นบทตั้งแล้วแต่งบาลีอธิบายมีพระจักขุบาลเถระและบุพพกรรมของท่านเป็นเนื้อเรื่องประกอบ โดยมีเรื่องย่อดังนี้

ในเมืองสาวัตถี มีเศรษฐีชื่อว่า มหาสุวรรณ ผู้ร่ำรวยมีทรัพย์สมบัติมากแต่ไม่มีบุตร วันหนึ่งไปอาบน้ำที่ท่าน้ำ ตอนกลับได้เห็นต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่งจึงคิดในใจว่า น่าจะมีเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่รักษาอยู่ จึงให้คนไปทำความสะอาดแล้วบนบานขอให้ได้บุตร ภายหลังเขาได้บุตรชายสองคน คนโตชื่อว่ามหาบาล คนรองชื่อว่า จุลบาล

เมื่อเศรษฐีผู้เป็นพ่อและแม่ตายไปหมดแล้วได้ครอบครองสมบัติต่อ ภายหลังมหาบาลได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า เรื่อง อนุปพิภพีกา 5 คือ 1) ทานกถา (พรรณนาทาน) 2) สีลกถา (พรรณนาศีล) 3) สัคคกถา (พรรณนาสวรรค์) 4) กามาทีนวกถา (พรรณนาโทษความเลวทรามและความเศร้าหมองแห่งกามทั้งหลาย) และ 5) เนกขัมมานิสังสกถา (พรรณนาอานิสงส์ในความออกไปจากกามทั้งหลาย) จึงได้สละเรือนออกบวช วันหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระศาสดาถวายบังคมแล้วทูลถามว่า “พระเจ้าข้า ในพระศาสนานี้ มีธรรมาภิเษกอย่างไร พระศาสดาตรัสตอบว่า “ภิกษุ ธรรมาภิเษก 2 อย่าง คือ คณธรรมาภิเษก (กับ) วิปัสสนาธรรมาภิเษก เท่านั้น.” เมื่อพระมหาบาลทูลว่า ข้าพระองค์บวชแล้วแต่เมื่อแก่ ไม่สามารถจะบำเพ็ญคณธรรมาภิเษกให้บริบูรณ์ได้ แต่จักบำเพ็ญวิปัสสนาธรรมาภิเษก ขอพระองค์ตรัสบอกพระกรรมฐานแก่ข้าพระองค์เถิด ลำดับนั้น พระศาสดาได้ตรัสบอกพระกรรมฐานตลอดถึงพระอรหัตแก่พระมหาบาล ท่านถวายบังคมพระศาสดาแล้ว นำพาภิกษุ 60 รูปที่จะไปกับตนแล้วออกเดินทางไปตลอดทาง 120 โยชน์ ถึงบ้านปลายแดนหมู่ใหญ่

ตำบลหนึ่ง และได้อยู่จำพรรษาที่หมู่บ้านนั้น อยู่ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน โดยได้เร่งความเพียร อธิฐานจิตสมาทานเนสัชชิกฤตงค์คือไม่ให้หลังแตะพื้น (ไม่นอน) ตลอดพรรษา ในเดือนสุดท้าย ก่อนออกพรรษา ปรากฏว่าดวงตามีน้ำตาไหลจากดวงตาตลอดเวลา ถ้าไม่รักษาอาจทำให้ ดวงตาบอดสนิทได้ พระลูกศิษย์ที่อยู่จำพรรษาด้วย ให้หมอรักษาตามาหยอดยารักษาดวงตาให้ ท่าน โดยการรักษานั้นหมอรักษาดวงตาให้ท่านนอนหยอดยาที่ดวงตา การรักษาจึงจะได้ผล แต่ ท่านพระมหาบาลก็ไม่ยอมเสียสัจจาธิฐานที่ได้ตั้งไว้ สุดท้ายดวงตาท่านก็บอดดับสนิทไปพร้อมกับบรรลอรหัตผล ทำลายกิเลสระดับสันทันเชื้อไป ท่านบรรลุเป็นพระอรหันต์ประเภท สุขวิปัสสกะ ตั้งแต่นั้นมา ท่านได้รับสมณญาณใหม่ว่า พระจักขุบาลเถระ

เมื่อเป็นดังนั้น พวกภิกษุจึงอ้อนวอนให้พระศาสดาตรัสเล่าถึงกรรมเก่าของท่าน ได้ฟัง ว่า ในอดีตที่ทำให้ท่านตาบอดรักษาไม่หายนั้น เพราะในอดีตชาติหนึ่งของท่าน ได้เกิดเป็นหมอรักษาดวงตาให้กับคนทั่วไป วันหนึ่งได้ไปรักษาดวงตาให้หญิงสาวตาบอดคนหนึ่ง ซึ่งหญิงสาว คนนั้นรักษามาหลายที่แล้วแต่ก็ไม่หาย เมื่อท่านรักษา หญิงสาวจึงได้ให้คำมั่นสัญญาว่า ขอ เพียงรักษาให้ดวงตาลกลับมามองเห็นปกติได้ นางพร้อมด้วยลูกชายลูกสาวจะยอมตนเป็นทาส ท่าน ต่อมา ดวงตาของนางเริ่มกลับมามองเห็นชัดแจ้งขึ้นเรื่อยๆ ใกล้หาย เริ่มคิดไม่เชื่อเพราะไม่ อยากรับทาสของหมอ เมื่อหมอถามว่าตาเริ่มดีขึ้นหรือยัง นางก็โกหกว่ายังไม่ดีขึ้น หมอเริ่ม สงสัยและไม่ไว้วางใจหญิงสาวคนนั้น เมื่อรักษาแล้วถามครั้งใดก็ได้คำตอบเหมือนเดิม หมอก็เชื่อว่า ลูกหญิงสาวคิดไม่เชื่อหลอกลวงเสียแล้ว ก็ใส่ยาหยอดตาครั้งสุดท้ายให้นางตาบอดสนิทไปเลย สุดท้ายหญิงสาวคนนั้นก็ตาบอดสนิทไม่กลับมามองเห็นอีกเลย นี่เป็นบุพพกรรมในอดีตชาติของ ท่านพระจักขุบาลเถระที่ทำให้ตาบอดสนิทในชาติปัจจุบัน

หลักธรรมจากเรื่องพระจักขุบาลเถระที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมของคนไทย

วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมเป็นกระจกที่ส่องสะท้อนถึงวิถีการเป็นอยู่ของผู้คน ในสังคมนั้น ๆ ในแต่ละภาคส่วน คติความเชื่อและพิธีกรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย ล้วนมาจากเรื่องเล่าที่มาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทซึ่งเป็นแม่แบบที่สำคัญอย่างมากในการ

ปฏิบัติตนตามขนบธรรมเนียมประเพณี เพราะในเรื่องเล่าในที่มาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท จะเป็นเรื่องของการประพัตติตนให้อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรม จริยธรรม ซึ่งเป็นเรื่องของการประพัตติปฏิบัติตามหลักทางพระพุทธศาสนา คนไทยนิยมยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี เพราะมีความเชื่อความศรัทธา ดังนั้น ในเรื่องพระจักษุบาลเถระ ถือว่าเป็นเรื่องเล่าที่มีหลักธรรม ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมที่น่าสนใจ โดยผู้เขียนได้จำแนกไว้เป็นประเด็นศึกษา ดังนี้คือ (1) ความเชื่อเกี่ยวกับเทวดาผู้สิงสถิตอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ (2) การอธิษฐานขอพรและการตั้งสัจจาธิษฐานของพระจักษุบาลเถระ (3) ความเชื่อเรื่องกรรม ที่ทำให้พระจักษุบาลเถระตาบอด (4) แนวทางในการนำหลักธรรมที่ได้มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาสังคมในยุคปัจจุบัน

1) ความเชื่อเกี่ยวกับเทวดาผู้สิงสถิตอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ

คนที่มีศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กระทำสิ่งใดด้วยใจที่เชื่อมั่น ย่อมได้รับผลที่น่าพอใจ เนื้อหาและหลักธรรมเกี่ยวข้องกับศรัทธาและจิตที่มั่นคงในพิธีบนบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เชื่อกับเทวดาผู้สิงสถิตอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ เหมือนกับเศรษฐีมหาสุวรรณขอลูกชายจากต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ “มีเรื่องเล่าว่า เศรษฐีชื่อว่ามหาสุวรรณ อาศัยอยู่ในเมืองสาวัตถี เป็นคนร่ำรวยมีทรัพย์สมบัติมากมาย แต่ยังไม่มียู่อุปการะ วันหนึ่ง เขาไปอาบน้ำแล้วเดินกลับบ้าน ระหว่างทางพบต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่ง มีกิ่งใบสมบูรณ์ เขาเชื่อว่ามีเทวดาอาศัยอยู่ จึงให้คนบริวารทำความสะอาดรอบต้นไม้ ให้ทำรั้วกัน เกลี้ยทลายมากลบให้เรียบ ปักธงชัยและธงแผ่นผ้าไว้ประดับประดาให้สวยงามอลังการนำศรัทธา แล้วก็อธิษฐานขอลูกจากเทวดา โดยว่า ถ้าเขาได้ลูกชายหรือลูกสาวแล้วจะมาแก้บน ต่อมาภรรยาของเขาก็ตั้งครรภ์ มหาสุวรรณเศรษฐีก็ได้ดูแลภรรยาของเขาอย่างดี จนครบ 10 เดือน นางก็คลอดลูกชาย เขาได้ตั้งชื่อว่า “เด็กชายปาละ” เพราะเชื่อว่าอาศัยต้นไม้ที่ตนรักษาเป็นอย่างดี จึงได้ลูกชาย ต่อมา เขาก็ได้ลูกชายอีกคน ตั้งชื่อว่า “เด็กชายจุลบาล” จึงเปลี่ยนชื่อลูกชายคนโตเป็น “เด็กชายมหาบาล” เมื่อลูกชายโตพอจะมีคู่ครองได้ พ่อแม่ก็ให้แต่งงานมีครอบครัว ครั้นพ่อแม่ตายไปแล้ว ญาติก็แบ่งสมบัติทุกอย่างให้หลานทั้งสองคน” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2550 : 3-4)

จะเห็นได้ว่าพิธีบนบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์นี้ ว่าตามวิวัฒนาการทางศาสนาแล้ว เป็นความเชื่อที่มีมาพร้อมกับพัฒนาการของมนุษย์ มีมาก่อนศาสนา อาจเกิดตั้งแต่ยุคที่มนุษย์ยังอยู่ในโลกที่เต็มไปด้วยความโหดร้ายของธรรมชาติ ต้องเผชิญกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติรอบตัวที่ยังไม่รู้และเข้าใจ ไม่ว่าจะเป็นความมืดในยามค่ำคืน ความสว่างของดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ เป็นต้น มนุษย์จึงยอมรับอำนาจของธรรมชาติ (เสถียร พันธะรังษี, 2534 : 17) เรียกว่า การ

ยอมรับความศักดิ์สิทธิ์ของธรรมชาติ โดยเชื่อว่าธรรมชาติศักดิ์สิทธิ์ บริสุทธิ์ วิเศษกว่าตน มีอำนาจทำให้เกิด-ตาย ชั่ว-ดีได้ ควรแก่การเคารพ เช่นสังเวย เมื่อมนุษย์เชื่อ กลัวและต้องการความช่วยเหลือมากเข้า ธรรมชาติก็กลายเป็นเทพหรือพระเจ้าผู้มีอำนาจ มนุษย์ต้องเคารพยำเกรง ทำให้พอใจ มีความเชื่อว่ามีชีวิตในทุกสิ่ง (เสถียร พันธรัชนี, 2534 : 25) คือ เชื่อว่าไม่เพียงมนุษย์และสัตว์ที่มีชีวิต แม้แต่ต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำ เป็นต้น ก็มีชีวิตกำกับอยู่ด้วย มีทุกอย่างที่มนุษย์มี มนุษย์กับธรรมชาติจึงมีความสัมพันธ์กันมาก รู้สึกว่าธรรมชาติน่าจะชอบให้รัก ให้อ่อนน้อมเอาใจ เช่นกับมนุษย์ ต้องทำให้ถูกใจ จะได้บันดาลสิ่งที่ต้องการให้ ก่อให้เกิดการบูชาธรรมชาติ ติดสินบนธรรมชาติ ให้บันดาลสิ่งที่ต้องการ จนธรรมชาติเป็นเทพเจ้าและทำการบูชาบรรพบุรุษ (เสถียร พันธรัชนี, 2534 : 27) เพราะเชื่อว่าผู้มีคุณ โดยเฉพาะบิดามารดา ท่านเคยให้ความอบอุ่นปลอดภัย เป็นบุพการี เมื่อท่านตายจากไป ยังรู้สึกผูกพัน อยากให้ท่านมาอยู่ใกล้ ผสมผสานกับความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณ โดยเชื่อว่าท่านอาจตายไปเกิดเป็นเทพ หรือวิญญาณ ยังคงอยู่ท่านคงคุ้มครองให้โชคลาภ ความอุดมสมบูรณ์ได้ จึงเช่นสรวงบูชาด้วยสิ่งที่ท่านชอบ ขณะมีชีวิตอยู่ เกิดเป็นประเพณีบูชาบรรพบุรุษสืบต่อมา

ดังนั้น ความเชื่อที่กล่าวมา จึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ทำมานาน ไม่อาจประมาณกาลได้ ผิงอยู่ในสายเลือด อยู่ในจิตใต้สำนึกของมนุษย์ ไม่อาจจะลืมเลือนลบล้างได้ สมัยพุทธกาลก็ยังมีอยู่อย่างเหนียวแน่น ดังที่เศรษฐีชื่อว่ามหาสุวรรณได้เชื่อว่าต้นไม้ใหญ่มีเทวดาอาศัยอยู่ จึงได้ทำการบนบานต่อต้นไม้ที่คิดว่าเป็นที่สถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือ แม้ในปัจจุบัน คนก็ยังเชื่อและปฏิบัติเหมือนกับที่บรรพบุรุษทำ อีกทั้งความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ที่เชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าทางพระพุทธศาสนาที่เชื่อเกี่ยวกับเทวดา จึงไม่ใช่เรื่องแปลก งามาย ไร้เหตุผล สังคมไทยต้องอยู่กับธรรมชาติที่ไม่มีความแน่นอน จึงเชื่อว่าธรรมชาติศักดิ์สิทธิ์ให้คุณให้โทษได้ในธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นต้นไม้ ภูเขา หรือจอมปลวก ก็มีเทวดาสถิตอยู่ สามารถบันดาลสิ่งที่ต้องการได้ การบูชาบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว ก็ยังทำอยู่ในสังคมไทย ซึ่งความเชื่อและการบนบานอ่อนน้อมเป็นสิ่งที่ยากจะลบเลือนออกไปจากสังคมไทย การจะปฏิเสธความเชื่อต่าง ๆ ในสังคมไทย โดยจะหยีเหตุผลหลักเหตุผลอย่างเดียวยังคงไม่ได้ เพราะในชีวิตประจำวันของเราถูกสอนถูกกล่อมเกลากับระบบความเชื่อเริ่มตั้งแต่ในสถาบันครอบครัว คนไม่มีลูกก็ไปบนบานขอลูก ขอเพศชายเพศหญิงให้ลูก ขอให้ลูกสมบูรณ์แข็งแรง ซึ่งความเชื่อเหล่านี้เข้ามามีบทบาทในการดำเนิน ชีวิตเป็น

อย่างมาก ทำให้สังคมไทยมีความเชื่อการบนบานทำให้เกิดการเคารพนับถือเจ้าพ่อเจ้าแม่ต่าง ๆ มากมายเกิดขึ้น

2) การอธิษฐานขอพรและการตั้งสัจจาธิษฐานของพระจักษุบาลเถระ

การอธิษฐานขอพรของเศรษฐีมหาสุวรรณเพื่อขอลูกจากต้นไม้ หรือแม้แต่การตั้งใจด้วยสัจจาธิษฐานด้วยการสมาทานเนสัชชีกังคฤตงค์ไม่หลับนอนตลอดภายในพรรษาของพระจักษุบาลเถระนั้นก็มิมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมไทยด้วยเช่นกัน เห็นได้จากสังคมไทยที่มีการตั้งใจอธิษฐานขอพรต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น แต่การอธิษฐานของพระจักษุบาลเถระเป็นการตั้งใจเพื่อที่จะทำสิ่งนั้น หาได้เป็นการอธิษฐานอ้อนวอนเพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ช่วยให้ตนประสบความสำเร็จไม่ การที่พระจักษุบาลเถระได้ตั้งใจอธิษฐานก็คือการมุ่งมั่นเพื่อจะทำสิ่งนั้น ๆ ด้วยตนเองให้ประสบความสำเร็จถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดของตนคือความเป็นแห่งพระอรหันต์ตามแนวทางพุทธศาสนา ทั้งนี้ได้มีผู้ให้ความหมายของการอธิษฐานไว้ ดังนี้

อธิษฐานในพระไตรปิฎกหมายถึงธรรม หรือสิ่งที่ควรตั้งไว้ในใจ มี 4 ประการคือ 1) ปัญญาอธิษฐาน (ธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจคือปัญญา) 2) สัจจาธิษฐาน (ธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจคือสัจจะ) 3) จาคาอธิษฐาน (ธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจคือจาคะ) 4. อุปสมาธิษฐาน (ธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจคืออุปสมะ) (ที.ปา. 11/311/290)

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ได้นิยามคำว่า “อธิษฐาน” หมายถึง ความตั้งใจมั่น, การตัดสินใจเด็ดเดี่ยว, ความมั่นคงเด็ดเดี่ยว, แนวแนในทางดำเนินจุดมุ่งหมายของตน ในภาษาไทยมักใช้ในความหมายว่า ความตั้งใจมุ่งผลอย่างใดอย่างหนึ่ง, ความตั้งใจจิตปรารถนา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543 : 364) ส่วนในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้นิยามความหมายของ “อธิษฐาน” ว่า หมายถึง การตั้งใจมุ่งผลอย่างใดอย่างหนึ่ง, ตั้งจิตปรารถนา, ตั้งจิตขอร้องต่อสิ่งที่ตนถือว่าศักดิ์สิทธิ์เพื่อผลอย่างใดอย่างหนึ่ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542 : 1325) อีกทั้งพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2555 : 331) ได้กล่าวถึงเรื่องอธิษฐานกับการอ้อนวอนไว้ว่า เวลานี้ คนไทยทั่วไปก็เข้าใจคลาดเคลื่อนผิดพลาดไปในความหมายของ “อธิษฐาน” มักนึกถึงอธิษฐานในความหมายที่เป็นการอ้อนวอนปรารถนา ซึ่งจะเห็นว่า ความหมายแรกตรงกับความหมายของคำสอนทางพระพุทธศาสนา ส่วนในสองความหมายหลังเป็นความหมายในภาษาไทยหรือตามความเข้าใจของคนไทย

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (2534 : 75-76) ทรงให้ความหมายของอธิษฐานตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาไว้ว่า 1) การยืนหยัดอยู่กับสิ่งใดสิ่ง

หนึ่ง 2) การกำหนดความตั้งใจ รวมทั้งความคิดหรือความรู้สึกของตนเองอยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างมั่นคง 3) การตั้งใจปฏิบัติการหรือดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่ตนเองกำหนดอย่างมั่นคง

สรุปได้ว่า คำว่า อธิษฐาน มีความหมายที่ตรงกันคือการตั้งจิตปรารถนาโดยมีความแน่วแน่ เด็ดเดี่ยว และมีจุดมุ่งหมายเพื่อผลอย่างใดอย่างหนึ่ง การขอความสำเร็จสมหวังจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เหมือนจะไม่ต่างจากการมีความตั้งใจให้ไปถึงจุดหมาย ในพระพุทธศาสนาเรียกการตั้งเป้าหมายเพื่อให้ไปถึงนั้นว่า “อธิษฐาน” ดังเช่นเศรษฐีมหาสุวรรณผู้เป็นบิดาของนายมหาปาละได้เชื่อว่าการอธิษฐานเพื่อบนบานขอพรให้ได้ลูกจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือจะมีโอกาสที่จะประสบผลสำเร็จได้ และการอธิษฐานนั้นก็ประสบความสำเร็จจริง ๆ อย่างไรก็ตาม หากสิ่งศักดิ์สิทธิ์สามารถช่วยดลบันดาลให้แก่ผู้ที่บนบานศาลกล่าวได้จริง คงต้องมีเงื่อนไข หรืออยู่ภายใต้กฎแห่งกรรมก็ได้ เพราะมนุษย์ทุกคนบนโลกไม่มีใครสามารถหนีกฎแห่งกรรมได้ การอธิษฐานด้วยความเข้าใจในเรื่องไหน ๆ ก็ตาม ก็ไม่ได้ขัดแย้งกับหลักการทางพระพุทธศาสนาอย่างรุนแรง เพราะผู้อธิษฐานเพื่อบนบานเป็นเพียงกุศโลบายหรือเครื่องมือในการทำบุญและให้กำลังใจในการทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้ประสบความสำเร็จ หรือการตั้งใจอธิษฐานด้วยจิตใจที่แน่วแน้อย่างพระจักขุบาลเถระที่ตัวเองตั้งสัจจาธิษฐานสมาทานเนสัชชิกงคุดงค์ สมาทานการนั่งเป็นวัตร คือ ต้องลุกขึ้นเดินจงกรมให้ได้ยามหนึ่งในบรรดาสามทั้งสามแห่งราตรี เพราะในสัทธิยาบถนั้น อิริยาบถนอนย่อมไม่สมควรแก่ผู้บำเพ็ญเนสัชชิกงคุดงค์ ท่านจึงไม่นอนตลอดภายในพรรษาจนต้องตบอดพร้อมกับได้บรรลุพระอรหันต์ จึงเป็นความสำเร็จที่เกิดจากการกระทำของตัวเองด้วยแรงอธิษฐานหรือความตั้งใจแน่วแน่

3) ความเชื่อเรื่องกรรมที่ทำให้พระจักขุบาลเถระตบอด

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสอนให้พุทธศาสนิกชนเชื่อในเรื่องของกรรม คือ เมื่อกระทำการเช่นใด ก็ย่อมได้รับผลเช่นนั้น สิ่งที่เกิดขึ้นกับชีวิตของแต่ละคนจึงเป็นเรื่องของวิบากกรรมที่ตัวเองทำไว้ในทางพระพุทธศาสนาก็ได้ให้ความหมายและมุมมองเกี่ยวกับหลักกรรมดังนี้

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ได้ให้ความหมายของกรรมว่า หมายถึงการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาทางกายก็ตาม ทางวาจาก็ตาม ทางใจก็ตาม ซึ่งประกอบด้วย

กุศลกรรมและอกุศลกรรม โดยที่กุศลกรรม หมายถึง กรรมที่เป็นกุศลหรือกรรมดี และอกุศลกรรม หมายถึง กรรมที่เป็นอกุศลหรือกรรมชั่ว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2556 : 60) ดังมีในพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม บุคคลคิดแล้วจึงทำกรรมด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ” (อง.ฉก. 22 /63/577) หมายถึง กรรมที่บุคคลทำโดยมีเจตนา ดังนั้น กรรมจึงเกิดจากการกระทำของตัวเอง ไม่ใช่มีใครมากำหนด การกระทำดีเรียกว่า กรรมดีหรือบุญ การกระทำชั่ว เรียกว่า กรรมชั่วหรือบาป ในการกระทำทุกอย่างย่อมมีผล เรียกว่า วิบาก ที่บุคคลผู้กระทำจะต้องเป็นผู้รับ ดังมีข้อความว่า “บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ผู้ทำกรรมดี ย่อมได้ผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้ผลชั่ว” (ส.ส. 15/256/374) นอกจากนั้น การแสดงทัศนะเรื่องกรรมนี้ได้มีผู้ให้ความหมายไว้อีกว่า ตามคำสอนเรื่องกรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาท มนุษย์ล้วนเป็นไปตาม “กรรมลิขิต” ไม่ใช่ “พรหมลิขิต” หรือ “พระเจ้าลิขิต” และสามารถแก้ไขหรือกำหนดวิถีชีวิตใหม่ได้ ซึ่งจากคำสอนนี้เองทำให้มนุษย์มีสถานภาพสูงส่ง เพราะสามารถกำหนดวิถีชีวิตตนเองว่าจะเป็นอย่างใด ไม่ต้องอาศัยการอ่อนวอนและการดลบันดาลจากสิ่งอื่นใด ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในอาหารสูตรว่า เรามี “อาร์พกธาตุ” คือความริเริ่มหรือการเริ่มต้นใหม่ (ส.ม. 19/232/164) ซึ่งแสดงนัยว่า เราสามารถเลือกหรือกำหนดวิถีชีวิตของตัวเองได้ (วัชรระ งามจิตระเจริญ, 2552 : 267)

ในเรื่องพระจักขุบาลนั้นท่านได้ตั้งสัจจาธิฐานสมาทานเนสัชชิกธุดงค์ตลอดไตรมาส คือไม่หลับตานอนตลอดภายในพรรษา เมื่อเดือนแรกผ่านไป โรคตาก็เกิดขึ้น น้ำตาไหลออกจากดวงตาทั้งสองข้าง ท่านก็ยังคบบำเพ็ญสมณธรรมตลอดราตรี หมอได้ปรุรงยาหยอดตาให้กับพระจักขุบาลและบอกให้ท่านนอนหยอด แต่ท่านได้ถือสัจจะว่าจะไม่นอนตลอดพรรษา จึงได้นั่งหยอดตา โรคตาจึงไม่หาย ท่านก็ไม่ทำตามคำแนะนำของหมอ หมอจึงบอกเลิกไม่รักษาท่านอีกต่อไป ส่วนพระจักขุบาลยังคงรักษาสัจจะเหมือนเดิมจึงได้กล่าวเตือนตนเองว่า “แนปะลิตะผู้มีอายุ ท่านจงว่ามาก่อน ท่านจักเห็นแก่จักขุหรือจักเห็นแก่พระพุทธศาสนา ก็ในสังสารวัฏอันมีที่ สุดอันใครตามค้นไปก็รู้ไม่ได้ การคณน้านับตัวท่านผู้บอดด้วยจักขุหาไม่ และพระพุทธเจ้าทั้งหลายก็ล่วงไปหลายร้อยหลายพันพระองค์แล้ว ในพระพุทธเจ้าเหล่านั้น พระพุทธเจ้าแม้แต่พระองค์เดียวก็กำหนดไม่ได้ ท่านได้ผูกใจไว้แต่วันนี้องว่า จักไม่นอนจนตลอด 3 เดือนภายในฤดูฝนนี้ เหตุฉะนั้น จักขุของท่านฉิบหายเสียหรือแตกเสียก็ตามเถิด ท่านจงทรงแต่พระพุทธศาสนาไว้เถิดอย่าเห็นแก่จักขุเลย” เมื่อกล่าวสอนกฏกายได้ภาสิตคาถาเหล่านั้นว่า “จักขุที่ท่านถือว่าของตัวเสื่อมไปเสียเถิด หูก็เสื่อมไปเสียเถิด กายก็เป็นเหมือนกันอย่างนั้นเถิด,

แม้สรรพสิ่งอันอาศัยกายนี้ก็จะเสื่อมไปเสียเกิด ปาลิตะ เหตุไฉนท่านจึงประมาทอยู่” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2550 : 12-15) นี่เป็นสาเหตุที่ทำให้ท่านตบอดเนื่องด้วยการปฏิบัติตัวของท่านที่เป็นอัตตกลิมถาญคืออาการทรมาณตนให้ลำบากจนทำให้ดวงของท่านต้องบอด แต่ในเรื่องตอนท้ายพระพุทธเจ้าตรัสเล่าถึงกรรมของพระจักขุบาลถึงการที่ดวงตาของท่านบอดก็เพราะว่าเกิดจากกรรมในอดีตของท่าน กล่าวกันว่าในอดีตชาติท่านพระจักขุบาลได้เคยเป็นหมอรักษาดวงตา ท่านได้รักษาดวงตาให้หญิงคนหนึ่งซึ่งบอดมานาน หญิงคนนั้นได้ทำสัญญาไว้กับท่านว่า ถ้ารักษาดวงตาหายจะยอมเป็นคนรับใช้ตลอดชีวิต ท่านพระจักขุบาลจึงรักษาจนดวงตาหายสามารถมองเห็นดี แต่หญิงคนนั้นกลับบอกว่า ดวงตาของนางมองไม่เห็นและปวดมากกว่าเดิม เพราะกลัวว่าจะได้เป็นคนใช้ตลอดชีวิต ท่านพระจักขุบาลทราบว่ายักษ์คนนั้นลวง จึงได้ปรุงยาหยอดตาให้นางอีก ทำให้ดวงตาของหญิงนั้นบอดดังเดิม ด้วยผลกรรมนั้นในชาตินี้จักขุของท่านพระจักขุบาลจึงบอด (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2550 : 28-29) แต่อีกนัยหนึ่ง กรรมที่บุคคลทำถ้าไม่มีเจตนาก็ไม่ถือว่าเป็นกรรม ดังเช่นในตอนที่พระจักขุบาลเถระได้เดินจงกรมอยู่ ณ ที่จงกรมแห่งหนึ่ง ด้วยตาที่บอดสนิทก็ได้เหยียบแมลงเม่าตายเป็นอันมาก เหล่าภิกษุได้เดินตามมาเพื่อจะเยี่ยมท่าน และได้เห็นกรรมของพระจักขุบาลเถระทำไว้ จึงได้พากันดำหนิตีเตียนเรื่องทราบถึงพระพุทธเจ้า พระองค์ได้ตรัสถึงความไม่มีเจตนาของพระอรหันต์ ในอันที่จะทำให้สัตว์เหล่านั้นตาย (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2550 : 27-28)

แนวทางในการนำหลักธรรมที่ได้มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาสังคมในยุคปัจจุบัน

ในยุคปัจจุบัน มนุษย์เรียนรู้ที่จะปรับตัวให้อยู่รอดในสภาพแวดล้อมนั้น ๆ และเมื่อไหร่ก็ตามที่สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปหรือมีเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นที่ส่งผลกระทบอย่างมากต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ มนุษย์เราก็จะมีการปรับตัวใหม่อีกครั้งเพื่อความอยู่รอด ดังนั้น การใช้ชีวิตประจำวันจึงจำเป็นต้องป้องกันตัวเองเพื่ออยู่รอดด้วยการปรับหาวิธีการดำรงชีวิตแบบใหม่ จนกลายเป็นปกติและควบคู่ไปกับการเสริมภูมิคุ้มกันทางด้านคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยนำหลักธรรมที่ได้จากอรรถกถาธรรมบทเรื่องพระจักขุบาลเถระมาประยุกต์ใช้ในยุคปัจจุบัน โดยมีประเด็นสรุปได้ดังนี้

1) **ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์** ที่จริงนั้นความเชื่อนี้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนไทยในปัจจุบัน เพราะเมื่อตนประสบทุกข์ แต่ไม่สามารถที่จะหาที่พึ่งได้ จึงได้หันหน้าไปพึ่งสิ่งต่าง ๆ เชื่อว่าไม่เพียงมนุษย์และสัตว์ที่มีชีวิต แม้แต่ต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำ เป็นต้น ก็มีชีวิตกำกับอยู่ด้วย มีทุกอย่างที่มนุษย์มี มนุษย์กับธรรมชาติจึงมีความสัมพันธ์กันมาก เหตุนี้ เมื่อมนุษย์มีความเชื่อว่าภูตผีเทวดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีจริง จึงได้ขอพรวิงวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นโดยหวังว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนบูชานั้นจะบันดาลให้ผลตามที่ปรารถนาได้ ซึ่งความเชื่อเหล่านี้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมาก ทำให้สังคมไทยมีความเชื่อเรื่องการบนบานทำให้เกิดการเคารพนับถือต้นไม้ เจ้าพ่อเจ้าแม่ต่าง ๆ มากมายเกิดขึ้น แสดงให้เห็นว่า ตรงนี้เป็นความเชื่อที่มาพร้อมกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และชาวพุทธไทยก็นำมาผนวกเข้า จนปัจจุบันนี้เป็นความเชื่อของชาวพุทธไทยกระแสหลักไปแล้ว ทั้งที่ความจริง การอธิษฐานเช่นนั้นอาจจะผิดหลักการทางพระพุทธศาสนาก็ได้ เพราะ พระพุทธศาสนาสอนให้อธิษฐานต่อเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น เช่น อธิษฐานต่อเทวดา เพื่ออ้างเป็นสักขีพยานเพื่อจะทำหรือเพื่อเป็นกำลังใจในการทำ เหมือนที่ พระโหราธิบดีทรงอ้างพระแม่ธรณีในการทำความดีเพื่อชนะมาร อย่าปล่อยให้สถานการณ์ต่างๆ ทำให้จิตใจของพุทธศาสนิกชนอ่อนแอไขว้เขว จนลืมหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา

2) **การอธิษฐาน** แสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างอธิษฐานขอและอธิษฐานทำอย่างแรกเป็นแนวคิดเทวนิยม อย่างหลังเป็นแนวคิดอเทวนิยม พระพุทธศาสนาเป็นแนวคิดอเทวนิยม อย่างแรกเราได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เพราะเศรษฐกิจมหาสุวรรณภูมิของลูกนั้น ขอบข่ายได้อิทธิพลของพราหมณ์ก่อนพระพุทธศาสนา ส่วนการอธิษฐานของพระจักรกษบาลเถระนั้น เป็นการอธิษฐานเพื่อทำตามหลักการทางพระพุทธศาสนา เหมือนเช่นที่พระโหราธิบดีทรงอธิษฐานบำเพ็ญพระบารมีตลอด 4 อสงไขย แสนกัป

3) **แนวคิดเรื่องกรรม** คนไทยนั้นมีความเชื่อเรื่องกรรมทั้งที่เป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรม โดยศาสนาพุทธได้นำเอาคำสอนเรื่องกรรมเข้าเกี่ยวข้อง ถ้าหากไม่สอนเรื่องของกรรมแล้ว พุทธศาสนาก็ไม่อาจดำรงอยู่ในภาวะที่เหมาะสมของตนต่อไปได้ ตามหลักคำสอนของศาสนาพุทธสอนในเรื่องของการทำกรรมดี เช่น เราทำกรรมดีย่อมได้ดี ทำกรรมชั่วย่อมได้ชั่ว แต่คนไทยกลุ่มหนึ่งก็มองว่า ทำกรรมดีไม่ได้ดี ทำกรรมชั่วได้ดีมีถมไป ฉะนั้นเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมจึงมีลักษณะสลับซับซ้อน ละเอียดย่อยยากที่คนทั่วไปจะเข้าใจได้อย่างถูกต้อง ดังเช่นพระจักรกษบาลเถระได้เสวยผลกรรมเก่าของตน แม้ว่าบรรลुพระอรหันต์แล้วแต่ก็ยังไม่สามารถพ้นจากกรรมเก่าของตัวเองได้ หรือมองอีกมุมหนึ่งคือกรรมที่ส่งอาจจะเป็นส่วนที่

ตนเองสร้างขึ้นมาก็มี การรับรู้สุขหรือทุกข์ย่อมเป็นผลมาจากการกระทำของตนเอง ไม่มีใครมาบันดาลให้เราเสวยสุขหรือทุกข์ได้ ดังนั้น คำสอนเรื่องของกรรมก็ยังมีอิทธิพลต่อความเชื่อของคนไทยอยู่ไม่น้อย

บทสรุป

จากการศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในธรรมบทเรื่องพระจักขุบาลเถระที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อและวัฒนธรรมเพื่อการประยุกต์ใช้ในสังคมไทยยุคปัจจุบัน สรุปได้ว่า พระธรรมบทเป็นคัมภีร์อรรถกถาที่พระอรรถกถาจารย์ได้นำหัวข้อธรรมที่ปรากฏในรูปของคาถาในพระไตรปิฎกมาอธิบายขยายความเพื่อให้เข้าใจความหมายที่แฝงนัยลึกซึ้งในพระคานานั้น ๆ ได้ง่ายขึ้น โดยอาศัยเค้าโครงเรื่องราวที่ปรากฏในสมัยพุทธกาลและใกล้เคียง หรือเรื่องราวที่เคยปรากฏในอดีตมาอธิบายพระคาถา เป็นคัมภีร์ที่ทรงคุณค่าในหลายด้าน เช่น ด้านประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ โหราศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี แนวคิด ความเชื่อ และมีอิทธิพลต่อแนวคิด ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี ของหลายภูมิภาคทั่วโลก ที่รับพระพุทธศาสนาจากอารยธรรมอินเดีย โดยเฉพาะในสังคมไทย ซึ่งมีการศึกษา เรียนรู้ เผยแผ่คัมภีร์อรรถกถาตั้งแต่วัยระดับชั้นชั้นสูง สู่ชนชั้นล่างมานานหลายร้อยปี ยิ่งมีความคุ้นเคย แนบแน่น และเกี่ยวโยงกับคัมภีร์ดังกล่าวมากมาย แทรกซึมสู่ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ ผสานเป็นวิถีชีวิตอันทรงคุณค่าที่มีอัตลักษณ์เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน แต่จะอย่างไรก็ดี การศึกษาเรียนรู้หรือการสืบทอดความเชื่อที่ผสานแนวคิดในคัมภีร์ธรรมบท ต้องใช้สติปัญญาเป็นเครื่องกำกับอย่างยิ่ง เพราะคัมภีร์นี้ ผสานแนวคิด และวิถีชีวิตของประชุมชนในท่ามกลางพุทธวัฒนธรรม การจะเชื่อ หรือนำความเชื่อไปใช้ ควรต้องพิจารณาไตร่ตรองให้ถี่ถ้วน มิฉะนั้นจะกลายเป็นนำความเชื่อภายนอกมาปนเปื้อนความเชื่อหลักของตนจนเสียรูปทรงและความหมายเดิม

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (2543), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (2556). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 24). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2555). พุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร: ธรรมะอินแทรนด์. น. 331 ยังไม่มีในบรรณานุกรม

มหามกุฏราชวิทยาลัย, (2550). ธมมปฏฐกถา (ปฐโม ภาค). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

_____. (2550). พระธัมมปฏฐกถาแปล ภาค 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542. กรุงเทพมหานคร: บริษัทนามีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด.

วัชระ งามจิตฺตจริญ, (2552). พุทธศาสนาเถรวาท. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา. (2534). ทศบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาท. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (อุปสมมหาเถร), (2545). งานวิจัยการศึกษาเชิงวิเคราะห์ พระคาถาธรรมบท. กรุงเทพมหานคร: ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์.

เสถียร พันธรังษี, (2534). ศาสนาโบราณ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

F. Max Muller. (1973). The Dhammapada : A Collection of Verses, Delhi : Motilal Banarsidass, Introduction.

G.P. Malalasekara, (1958). The Pali Literature of Ceylon, Colombo : M.D. Gunasena & Co. Ltd.

Wilhelm Geiger, (1968). Pali Literature and Language, Delhi: Oriental Books Reprint.

การใช้วรรณศิลป์ในนิทานท้องถิ่นอีสาน เรื่อง “ตำนานผาแดง-นางไอ่”*

IMPLEMENTATION OF LITERARY ART TO ISAN FOLKTALE OF PHADAENG NANG AI LEGEND

กิตติยา คุณารักษ์¹, ประณิตา จันทระประพันธ์² และ มาโนช นันทพรหม³

Kittiya Khunarak¹, Pranita Chantharapraphan² and Manoch Nanthaprom³

¹⁻³มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

¹⁻³Mahamakut Buddhist University, Srilanchang Campus, Thailand

Email: Chantharapraphan@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวรรณศิลป์ด้านการบรรยายภาพในนิทานท้องถิ่นอีสาน เรื่องตำนานผาแดง-นางไอ่ ประพันธ์โดยกิตติธรร ขชทิพย์ คำนำเรื่องจาก ส.พยัคฆ์ (อาจารย์สุทธา โสภากุล) ซึ่งประพันธ์ในรูปแบบกลอนสุภาพหรือกลอนแปด เป็นนิทานพื้นบ้านท้องถิ่นอีสานในอำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี ประกอบด้วยเนื้อเรื่อง 6 ตอน ได้แก่ แต่ปางก่อน, ปัจจุบันชาติ, แข่งบั้งไฟ, ล่ากระรอกต่อน, ชกตาล่ม และลั่นกลองรบ สะท้อนให้เห็นความเชื่อโบราณของคนในสมัยล้านช้าง ทั้งความเชื่อเรื่องผีसागเทวดาและสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีการปฏิสัมพันธ์กับชีวิตของคนอีสาน โดยผู้เขียนศึกษาใน 2 ประเด็น ได้แก่ 1) การบรรยายภาพพื้นที่ทางจิตวิญญาณ พบว่าการบรรยายภาพเมืองบาดาล ภาพความเชื่อของผู้คนในท้องถิ่น ภาพวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญทางพุทธศาสนา และภาพหลักธรรมคำสอนพุทธศาสนา ซึ่งปรากฏทั้งแนวคิดเรื่องกรรม แนวคิดเรื่องธรรมะ แนวคิดเรื่อง ความรัก และแนวคิดเรื่องความกตัญญู 2) การบรรยายภาพพื้นที่ทางกายภาพ พบว่าเป็นการบรรยายภาพความงามของสตรี ภาพถิ่นฐานบ้านเมือง ภาพชื่อบ้านนามเมือง ภาพธรรมชาติแวดล้อม ภาพสงครามระหว่างมนุษย์กับพญานาค และภาพสถานที่สำคัญทางธรรมชาติ

* Received 10 June 2023; Revised 12 December 2023; Accepted 29 December 2023

คำสำคัญ: วรรณศิลป์, นิทานท้องถิ่นอีสาน, ตำนานผาแดง-นางไอ่

Abstract

The objective of the academic article was to study the literary art (the art of literature) of the imagery narration in one of the best-known folktales in Northeast Thailand of Isan, the romantic legend of Prince Phadaeng and Princess Nang Ai, composed by Kittithorn Kotchateep from the plot by So Phayak, a pseudonym of Suttha Sophakul. It was the Isan folklore in Kumphawapi District, Udon Thani Province, written in the form of Thai octameter poem. The legend comprised of six parts: the previous life, the present existence, the rocket festival, hunting a rare wild white albino squirrel, the collapse of Chathita Nakhon (currently located at the vicinity of the Nong Harn Lake), and the battle drumming. It reflected the beliefs of the ancient Lan Xang people, especially the beliefs in spirits and angels, and the supernatural phenomena influencing human lives in the northeastern region of Thailand. There were two main points in the study. The first was the imaginary narration of the spiritual places on the underground city (Mueang Badan in Thai), the beliefs of local people, crucial cultures and traditions on Buddhism, and the Buddhist teachings. All of them reflected the concepts of Karma (the law of action), the Buddha's teachings, love, and gratitude. The second was the imaginary narration of the physical places on the beauty of a woman, the hometown, the hometown's name, the natural surroundings, the battle between humans and nagas, and significant natural places.

Keywords: Literary Art, Isan Folktale, Legend of Phadaeng Nang Ai

บทนำ

ดินแดนภาคอีสานมีชื่อว่าอาณาจักรล้านช้าง เป็นอาณาจักรที่อยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำโขง เริ่มต้นประวัติศาสตร์เมื่อสมัยพระเจ้าฟ้างุ้ม พ.ศ. 1896 ได้รวมตัวกันขึ้นเป็นรัฐอิสระ เนื่องจากในช่วงนั้นอาณาจักรสุโขทัยกำลังอ่อนแอลง กรุงศรีอยุธยาที่อยู่ไกลออกไป ส่วนเวียดนามก็กำลังมีศึกกับจีนอยู่ เมื่อตั้งอาณาจักรได้แล้วล้านช้างก็เป็นปึกแผ่นสืบมา มีเมืองสำคัญคือเมืองเวียงจันทน์ เมืองหลวงพระบาง และเมืองจำปาศักดิ์เป็นเมืองสำคัญอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ส่วนเมืองทางฝั่งซ้ายซึ่งอยู่ในประเทศไทย เช่น เมืองโคตรบอง (นครพนม) เมืองหนองหารหลวง (สกลนคร) เมืองหล่ม (หล่มสัก) เป็นเมืองเล็กกว่าและอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรล้านช้าง (พจนี ศิริอักษรสาสน์, 2545: 127) ภาคอีสานมีพื้นที่ครอบคลุมกว่า 1 ใน 3 ของประเทศ เป็นพื้นที่ราบสูงเรียกว่า “ที่ราบสูงโคราช” พื้นที่นี้เป็นดินแดนแห่งอารยธรรมมาแต่โบราณมีการขุดพบโครงกระดูกและเครื่องใช้ของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี มีวัฒนธรรมที่เรียกว่าวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง คือมีภาษาและวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับลาว รวมทั้งมีวรรณกรรมวรรณคดีที่เป็นเรื่องเล่าขานตำนานทางประวัติศาสตร์ในอดีตของชาวอีสานอยู่มากมาย (ธวัช ปุณโณทก, 2542) วรรณกรรมนิทานพื้นบ้านอีสานมักเกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางศาสนาที่มาจากชาดก หรือมาจากเรื่องราวในท้องถิ่น คือเรื่องที่เล่าขานกันมา อาจเกี่ยวข้องกับบุคคล สถานที่ สถาปัตยกรรม เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ บางครั้งเป็นเรื่องราวเพื่อตอบคำถามปรากฏการณ์ทางธรรม ที่มุ่งให้ความบันเทิงแต่แฝงคติสอนใจ เช่น กำพร้าผีน้อย ลิ่นทอง นางผมหอม นอกจากนี้ลักษณะนิทานพื้นบ้านอีสานมักมีรูปแบบที่เป็นเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ คือมีโครงเรื่องที่พระเอกพบนางเอกแล้วพลัดพรากจากกัน พระเอกผจญภัยตามหานางเอก และพระเอกมีของวิเศษมีอิทธิปาฏิหาริย์ นิทานที่ได้รับอิทธิพลจากนิทานชาดก เช่น เรื่องเท้าก่ากาดำ สังข์ศิลป์ชัย ส่วนที่มาจากนิทานท้องถิ่นที่มักอยู่ในรูปแบบของนิทานชีวิตและนิทานประจำถิ่น เช่นเรื่อง ผาแดง-นางไอ่ ฉากอยู่ที่อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี และนิทานชีวิต เช่น ชูลูนางอ้าว ผาแดง-นางไอ่ นิยมเล่าถึงนิทานชาดก มักอ้างว่าตัวพระเอกเป็นพระโพธิสัตว์ แต่เป็นเพียงลากเข้าความตามคตินิยมในท้องถิ่น (พรทิพย์ ชังธารา, 2539: 105)

การศึกษานิทานท้องถิ่นอีสาน เรื่องตำนานผาแดง-นางไอ่ ประพันธ์โดยกิตติธร คงทีป คำเรื่องจาก ส.พยัคฆ์ (อาจารย์สุทธา โสภากุล) ซึ่งประพันธ์ในรูปแบบกลอนสุภาพหรือกลอนแปด เป็นนิทานพื้นบ้านท้องถิ่นอีสานในอำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี เป็นตำนานที่มีคุณค่าทางภาษาอันบ่งบอกถึงความเรียบง่ายของคนอีสาน มีโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์บนพื้นฐานความเป็นมาทางประวัติศาสตร์อันยาวนาน ทั้งแนวความคิด พลังศรัทธา และความเชื่อที่ได้สั่งสมสืบทอดมาเป็นมรดกอย่างแน่นแฟ้น โดยผู้ประพันธ์ได้นำเสนอเชิงปลูกเร้าให้เกิดสำนึกร่วมและตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษสร้างสรรค์ไว้เพื่อคนรุ่นหลังจะได้เรียนรู้ ดังที่ อิศเรศ ดลเพ็ญ (2562) กล่าวว่า ตำนานเรื่องผาแดงนางไอ่เป็นวรรณกรรมที่รู้จักแพร่หลายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนบริเวณจังหวัดสกลนคร จังหวัดอุดรธานี จังหวัดขอนแก่น จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดมหาสารคาม คนอีสานจะรู้จักวรรณกรรมเรื่องผาแดงนางไอ่ผ่านเรื่องเล่า ตำนานหมู่บ้าน และรู้จักผ่านการถ่ายทอดและการสืบสานตำนานแห่งภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมศิลปะการแสดงพื้นบ้าน บทกวี วรรณกรรม และประเพณีงานบุญ ซึ่งล้วนแต่เกี่ยวข้องและสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของคนอีสานที่มีต่อเรื่องผาแดงนางไอ่มาช้านานตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

การรวบรวมข้อมูลในการพินิจวิเคราะห์วรรณศิลป์ด้านการบรรยายภาพในนิทานท้องถิ่นอีสาน เรื่อง “ตำนานผาแดง-นางไอ่” นอกจากจะสะท้อนให้เห็นภาพต่าง ๆ ที่ผู้ประพันธ์เลือกสรรมาใช้ในบทประพันธ์แล้วนั้น ยังช่วยให้เข้าใจความเชื่อทางสังคมของผู้ประพันธ์อีกด้วย ทั้งนี้ผู้เขียนได้รวบรวมตัวอย่างบทประพันธ์จำนวนหนึ่งที่ปรากฏในนิทานท้องถิ่นอีสานเรื่องตำนานผาแดง-นางไอ่ สามารถแยกการศึกษาเป็น 2 ประเด็น โดยผู้เขียนได้กล่าวถึงรายละเอียดในแต่ละประเด็น พร้อมยกตัวอย่างเนื้อหาในเรื่องบางบทมาประกอบ ดังนี้

การบรรยายภาพพื้นที่ทางจิตวิญญาณ

พื้นที่ทางจิตวิญญาณ คือพื้นที่ที่ผู้คนเชื่อว่ามีอำนาจเหนือธรรมชาติ รวมถึงการประพฤติปฏิบัติในเชิงประเพณีและพิธีกรรมที่เชื่อมโยงกับมิติของความเชื่อทางศาสนาในชุมชนท้องถิ่นหรือเป็นอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้คนนับถือศรัทธา อีกทั้งยังมีความหมายต่อวิถีชีวิตวัฒนธรรมของผู้คน สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้สามารถบันดาลคุณและโทษให้เกิดขึ้นแก่ผู้คนและชุมชนได้ (กิตติยา คุณารักษ์, 2564) การศึกษาวรรณศิลป์ด้านการบรรยายภาพพื้นที่ทางจิตวิญญาณ จะช่วยให้

เข้าใจศิลปะในการประพันธ์ของกวี และช่วยให้เข้าใจแนวคิดค่านิยมของท้องถิ่น โดยในประเด็นนี้ผู้ศึกษาจะกล่าวถึง 4 ประเด็น ได้แก่ ภาพเมืองบาดาล ภาพความเชื่อของผู้คนในท้องถิ่น ภาพวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญทางพุทธศาสนา และภาพหลักธรรมคำสอนพุทธศาสนา

ภาพเมืองบาดาล

เป็นการใช้วรรณศิลป์บรรยายความงดงามของเมืองบาดาล เรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งความเชื่อเรื่องพญานาค หรือนาคราช ปรากฏทั้งในอินเดีย ไทย และในดินแดนอุษาคเนย์หรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และศาสนาพุทธ ในศาสนาพุทธปรากฏในรูปของงูขนาดใหญ่ มีพลังวิเศษสามารถแปลงกายเป็นรูปร่างมนุษย์ได้ เชื่อกันว่านาคอาศัยในบาดาล และอาศัยในส่วนต่าง ๆ ของโลกมนุษย์ เช่น ลำธาร แม่น้ำ ทะเล มหาสมุทร และในถ้ำ นาคเป็นบริวารของท้าววิรูปักษ์ หนึ่งในโลกบาลผู้พิทักษ์ทิศตะวันตก ทำหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์บนเขาพระสุเมรุเพื่อปกป้องชั้นดาวดึงส์จากอสูร นิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องตำนาน ผาแดง-นางไอ่ ได้กล่าวถึงภาพความงามและความเจริญรุ่งเรืองของเมืองบาดาลว่า

จกกล่าวถึงนคราแห่งบาดาล	เป็นสถานพู่เพื่องเรื่องยศฐา
ที่พำนักสถิตอยู่หมู่่นาคา	เจ้าพญานาคีศรีสุทโธ
เป็นราชานาคีผู้มีเดช	ครองอาเขตล่วงกาลมานานโข
อันเวียงวังครบถ้วนล้วนใหญ่โต	โอฬาโรแล้วด้วยทิพย์ระยับไป

(ตอน ปัจจุบันชาติ หน้า 28)

เมืองบาดาลอยู่ภายใต้ของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ดังที่ สน สีมাত্রัง (2550: 13) กล่าวถึงหลักฐานแห่งจักรวาลว่า ยอดเขาพระสุเมรุเป็นสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีพระอินทร์เป็นจอมเทพ ไหล่เขาพระสุเมรุแผ่ออกไปจนจรดขอบจักรวาลเป็นสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ไต่เขาพระสุเมรุอยู่ใต้พื้นดินเป็นหินสามเส้าตั้งรับเขาพระสุเมรุ ตรงบริเวณหินสามเส้าเป็นเมืองอสูร ลี้กลงไปเป็นเมืองบาดาลของพญานาค

ภาพความเชื่อของผู้คนในท้องถิ่น

วรรณกรรมวรรณคดีท้องถิ่นล้านช้าง ที่สร้างสรรค์โดยกวีในท้องถิ่น มุ่งให้คนในท้องถิ่นอ่านหรือฟังในการเปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ ให้ได้ภาพหรือความรู้สึกที่ชัดเจน กวีจึงจำเป็นต้องกล่าวถึงความเชื่อของผู้คนในท้องถิ่น เช่น ความเชื่อเรื่องการบูชาผี ซึ่งมีความเชื่อมาตั้งแต่สมัยขุนบรม โดยมีความเชื่อด้านแถนและน้ำเต้าปุง ปู่เยอย่าเยอ ผีโฮ่ผีนา ตาบ้าน หลักเมือง ชาวล้านช้างหรือชาวอีสานเชื่อว่าหากผีจะมีอันเป็นไปในนิทานท้องถิ่นอีสานเรื่องตำนานผาแดงนางไอ่ มีการบรรยายภาพเกี่ยวกับความเชื่อของผู้คนในท้องถิ่น เรื่องการบูชาพระยาแถน (พญาแถน) ดังตัวอย่าง

บั้งไฟแรกจุดบูชาพระยาแถน	อยู่เมืองแมนไกลลืบทิพย์สถาน
ผู้ดูแลฟ้าฝนดลบันดาล	พราหมณ์ตั้งจิตอธิฐานบันดาลไป
อันพระองค์รุ่งเรืองอยู่เมืองแมน	พระยาแถนจะเห็นเป็นไฉน
พวกข้าน้อยจิตตั้งเสียดบั้งไฟ	ให้ท้าวไทช่วยแสดงแผลงฤทธิ์
ถ้าฝนฟ้าจะตกคู่ฤดูกาล	จงทะยานเวหาส่งาครี
หากว่าฝนขาดฟ้าเป็นกาลี	ธรณีเหือดแห้งแล้งธารา
ขอบั้งไฟอย่ารุ่งพุ่งทะยาน	อยู่กับฐานมั่นคงนันทละหนา
อธิษฐานเสร็จจงคงวาจา	ชาวประชาให้ร้องก้องกังวาน

(ตอน แข่งบั้งไฟ หน้า 41)

จากบทประพันธ์ข้างต้น จะเห็นว่าผู้ประพันธ์สะท้อนให้เห็นความเชื่อของผู้คนในท้องถิ่นว่ามีการนับถือแถน เช่น กล่าวถึงพระยาแถนว่าเปรียบเสมือนเทวดาผู้บันดาลฟ้าฝน มีการนับถือพราหมณ์ ซึ่งเป็นผู้นำประกอบพิธีกรรมการเสี่ยงทาย การจุดบั้งไฟนอกจากจะจุดเพื่อกราบไหว้บูชาพระยาแถนแล้ว ยังเป็นการเสี่ยงทายในเรื่องฝนฟ้าในปิ่นัน ๆ ตามความเชื่อของคนอีสานโบราณที่ว่า หากบั้งไฟลอยขึ้นสู่ฟ้าหมายความว่าฝนฟ้าในปิ่นันจะตกต้องตามฤดูกาล ท้องไร่ท้องถิ่นมีความอุดมสมบูรณ์ แต่หากบั้งไฟไม่ขึ้นสู่ฟ้าก็หมายความว่าในปิ่นันจะแล้งแค้นมาก

ภาพวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญทางพุทธศาสนา

วรรณกรรมวรรณคดีล้านช้างมักถ่ายทอดแนวคิดทางด้านวัฒนธรรมประเพณีไทยเกี่ยวกับพุทธศาสนา โดยเฉพาะวันสำคัญต่าง ๆ ทางพุทธศาสนาในประเทศไทย นิทานท้องถิ่นอีสานเรื่องตำนานผาแดง-นางไอ่ มีการบรรยายภาพเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญทางพุทธศาสนา คือวันวิสาขบูชา ดังตัวอย่าง

ครั้นเมื่อวันวิสาขีใกล้มาถึง	คล้ายวันซึ่งพระจอมไตรได้มาถึง
เอากำเนิดเกิดกายให้โลกถือ	แล้วได้ชื่อสิทธัตถะพระกุมาร
ยังคล้ายวันแจ้งชัดตรัสรู้	ประทับอยู่ใต้โพธิ์โรฐาน
เอาชานะจอมฟ้าพญามาร	ที่รุกรานไล่พระองค์ลงบัลลังก์
แล้วตรัสรู้ริยสัจแจ้งชัดเหตุ	ตัดกิเลสดวงกลมแต่หนหลัง
กำเนิดใหม่ด้วยกายธรรมไร้กรรมบัง	ณ ริมฝั่งชลธารเนรัญชร
สิ้นกิเลสเป็นพระอรหันต์	พระทรงธรรมทำได้ไม่ศึกษา
จากสำนักใด ๆ ในโลกา	พระสัมมารู้พ้นด้วยตนเอง
ทั้งยังคล้ายวันละพระสังขาร	พระองค์ท่านตรัสไว้ได้ถูกแผง
ทรงกำหนดวันลำดับชั้นเอง	พระทรงเปล่งวาจาล่วงหน้านาน

(ตอน ปัจจุบันชาติ หน้า 30)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่าผู้ประพันธ์ได้บอกเล่าถึงประวัติความเป็นมาของวันวิสาขบูชา ว่าเป็นวันที่สมเด็จพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน ซึ่งเกิดขึ้นในวันและเดือนเดียวกันโดยเหตุการณ์ดังกล่าวได้เกิดขึ้นเมื่อกว่าสองพันห้าร้อยปีมาแล้ว ในห้วงระยะเวลาที่ต่างกัน คือ ครั้งแรกเมื่อพระพุทธเจ้าประสูติเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ โอรสพระเจ้าสุทโธทนะและพระนางสิริมหามายาแห่งกรุงกบิลพัสดุ์ โดยประสูติที่ป่าลุมพินีวัน ณ เขตแดนรอยต่อระหว่างกรุงกบิลพัสดุ์กับกรุงเทวทหะ ครั้งที่สองเกิดเมื่อเจ้าชายสิทธัตถะออกทรงผนวชได้ 6 ปี พระชนมายุ 35 พรรษา ได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นอรหันตพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ประเทศมคธ ครั้งที่สามเกิดเมื่อพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

เสด็จดับขันธปรินิพพาน เมื่อพระชนมายุ 80 พรรษา ณ เมืองกุสินารา (สมปราชญ์ อัมมะพันธ์: 2536) นอกจากนี้ ในนิทานท้องถิ่นอีสานเรื่องตำนานผาแดง-นางไอ่ ยังได้มีการบรรยายภาพ ประเพณีที่สำคัญทางพุทธศาสนา คือ ประเพณีงานบุญบั้งไฟ ซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวอีสาน ดังตัวอย่าง

เพ็ญเดือนหกสำคัญถึงปานนี้	จึงได้มีบูชามหาศาล
ประเพณีใหญ่โตแต่โบราณ	บูชาท่านทรงธรรมพระสัมมา
พระยาขอมจัดบูชาในคราวนี้	อลังการเหลือที่จะสรรหา
สุดที่จะจรรย์รจพรรณา	ทรงบูชาอบน้อมจอมมุนี
กาลเวลาผกผันถึงวันที่	ขึ้นสิบสี่ค่ำเดือนเดือนวิสาข
ก่อนวันงานวิสาขจะบูชา	ชาวพาราตี้นตั้นอยากเห็นงาน
โดยเฉพาะบั้งไฟที่จะมีแข่ง	คงสำแดงสามารถอย่างอาจหาญ
บั้งไฟของแต่ละองค์คงสะคราญ	อลังการสวยสง่าจักน่าดู

(ตอน ปัจจุบันชาติ หน้า 31-32)

จะเห็นว่าการบรรยายภาพเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญทางพุทธศาสนาวันวิสาขบูชา นับว่าเป็นวันสำคัญสูงสุดในพระพุทธศาสนา เป็นวันที่ก่อให้เกิดพระพุทธเจ้า ผู้ตรัสรู้พระธรรมและนำมาสั่งสอนแก่สรรพสัตว์ และพระสงฆ์สาวกผู้สืบพระศาสนาต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพหลักธรรมคำสอนพุทธศาสนา

วรรณกรรมวรรณคดีล้านช้างมักใช้วิธีการถ่ายทอดแนวคิดทางพุทธศาสนาที่ปรากฏในสังคมท้องถิ่นเป็นการให้ข้อคิดด้านพระธรรมคำสอน แนวคิดเกี่ยวกับโลกและจักรวาล คำศัพท์ที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นศัพท์ทางพุทธศาสนา ซึ่งกวีท้องถิ่นได้นำคำเหล่านี้มาใช้ในการเสนอในวรรณกรรม ความเชื่อเหล่านี้ยังคงมีอิทธิพลต่อสังคมไทยอยู่มาก แนวคิดสำคัญในประเด็นนี้ส่วนมากเน้นปรัชญาทางพุทธศาสนา เช่น แนวคิดเรื่องกรรม คือการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว แนวคิดเรื่องธรรมะย่อมชนะอธรรม คือเชื่อว่าคนที่ทำความดีย่อมได้รับรางวัลตอบแทน คนชั่วย่อมถูกลงโทษ แนวคิดเรื่องความรัก คือความรักก่อให้เกิดความสุข ความรักก่อให้เกิดความ

ทุกข์ ความรักก่อให้เกิดความริษยา และแนวคิดเรื่องความกตัญญู คือการเน้นความกตัญญูต่อบิดามารดาและผู้มีพระคุณ โดยผู้ที่กตัญญูจะได้รับรางวัลตอบแทน คนอกตัญญูจะถูกลงโทษ (พรทิพย์ ชังธารา: 2539) ในนิทานท้องถิ่นอีสาน เรื่องตำนานผาแดง-นางไอ่ มีการบรรยายภาพเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนพุทธศาสนาหลายแนวคิด ได้แก่

แนวคิดเรื่องกรรม กรรมคือการกระทำ จะมีผลมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ “เจตนา” คือความตั้งใจ ตั้งใจ ที่กระทำลงไปในขณะที่นั้น ๆ ถ้ามีเจตนาในการกระทำแรงกรรมก็หนัก ถ้ามีเจตนาในการกระทำอ่อนกรรมก็เบา กรรมในความหมายทางพุทธศาสนาต้องประกอบด้วยเจตนา ดังพระพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เจตนานั้นเองเราเรียกว่ากรรม บุคคลตั้งใจแล้วจึงกระทำความกรรมด้วยกาย ด้วยวาจา และด้วยใจ”

กาลเวลาล่วงไปไม่คงมั่น	ต่างดับขันธไม่อยู่คงตามสงสาร
ตายแล้วเกิดเกิดแล้วตายล้วนวายปราณ	ในวิญญูะสงสารที่ผันวน
ต่างสร้างบาปสร้างบุญหนุนชีวิต	กรรมตามติดต่อไปตามให้ผล
เมื่อกรรมชั่วที่ทำตามมาดล	แม้เป็นคนก็ทุกข์ไร้สุขใจ
แม้กรรมดีทำไว้มิหายสูญ	คอยเกี่ยวลตามสนองให้ผ่องใส
เมื่อกำเนิดเกิดในที่ใด	ชีวิตไซร้ย่อมสุขทุกคืนวัน
แต่ต่างคนต่างใจให้สรรสร้าง	ทำบุญบ้างบาปก็ทำไปตามฉันท
เมื่อบุญบาปให้ผลบันดลพลัน	สุขก็มีทุกข์ก็ดันเปลี่ยนผันแนว

(ตอน ปัจจุบันชาติ หน้า 22)

แนวคิดเรื่องธรรมะ การมีสติ รู้กาย รู้ใจ ตามความเป็นจริง ด้วยจิตที่ตั้งมั่นและเป็นกลาง หลักของการปฏิบัติที่จะให้เกิดสติปัญญาแท้ ๆ คือมีสติรู้รูป รู้นาม ตามความเป็นจริง ด้วยจิตที่ตั้งมั่นและเป็นกลางรูปธรรม นามธรรม เรียนรู้รูปธรรมนามธรรมที่ประกอบกันเป็นตัวเรา

ปฏิบัติตามองค์พระทรงธรรม	อันเลิศล้ำคำจริงอหิงสา
อริยมรรคแปดองค์ตรงทางมา	พระศาสดาชี้ทางให้สร้างสรรค์
เพื่อหลุดพ้นเชื้ญทุกข์ที่ทุกข์แท้	เพื่อเข้าถึงธรรมแน้ไม่แปรผัน
พ้นวิโยคโศกภัยประลัยกัลป์	จักสุขสันต์ตลอดกาลนิพพานเอย

(ตอน ลั่นกลองรบ หน้า 82)

แนวคิดเรื่องความรัก ความรักเป็นความรู้สึกและเจตคติต่าง ๆ ซึ่งมีตั้งแต่ความชอบระหว่างบุคคล คืออารมณ์การดึงดูด ความผูกพันส่วนบุคคลอย่างแรงกล้า และบริบทในทางปรัชญานั้น ความรักเป็นคุณธรรมที่แสดงออกซึ่งความเมตตา ความเห็นอกเห็นใจ และความเสน่หาทั้งหมดของมนุษย์

มาบัดนี้ผัวรักจะจากไป	ลูกมิได้เกรงขามตามวิถี
ขอทำให้โลกเห็นเป็นเมียดี	ขอติดตามสามีทุกที่ไป
ผู้เป็นแม่เข้าใจในดวงจิต	จึงสะกิดดวงแด่แม่เนื้อใส
เอาเถิดลูกคนงามติดตามไป	เจ้าอย่าได้แรมร้างห่างตัวเลย
เจ้าจะไปอย่างไรตามใจเจ้า	อยู่กับเขาลูกหญิงอย่านิ่งเฉย
เอาการงานนานาอย่าละเลย	คำหอมเอ๋ยไปเถิดเจ้าแม่เข้าใจ

(ตอน แต่ปางก่อน หน้า 15)

แนวคิดเรื่องความกตัญญู ความกตัญญูถือเป็นหลักธรรมสำคัญอย่างยิ่งในพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “ความกตัญญูกตเวทีเป็นเครื่องหมายของคนดี” โดยเฉพาะความกตัญญูต่อบิดามารดา ในนิทานท้องถิ่นอีสาน เรื่อง “ตำนานผาแดง-นางไอ่” ปรากฏความกตัญญูของลูกสาวท่านเศรษฐี ที่ยอมแต่งงานกับหนุ่มบุญโป่งที่เป็นคนไข้ เหตุด้วยความกตัญญูจึงไม่อยากขัดใจพ่อแม่ ดังตัวอย่าง

ด้วยนี้เป็นคำของทั้งสองท่าน	ที่จัดการเพราะรักเป็นนักหนา
ชีวิตลูกปลาบปลื้มได้ลิ้มตา	เพราะบิดามารดาไซ้ให้ซิว
ลูกจักต้องกระทำตามคำแนะนำ	ไม่มีแต่ให้ทั้งสองต้องหมองศรี
ลูกจะทำตามสั่งเป็นอย่างดี	มีสามเป็นไปไม่อายคน

(ตอน แต่ปางก่อน หน้า 15)

จะเห็นว่าการบรรยายภาพพื้นที่ทางจิตวิญญาณเกี่ยวกับแนวคิดทางพุทธศาสนา ด้านความรักและความกตัญญูในวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานนั้น ตัวละครผู้หญิงมักมีคุณสมบัติจำแนกได้ 2 ประการ คือ คุณสมบัติภายนอกและคุณสมบัติภายใน คุณสมบัติภายนอกว่าด้วยเรื่องรูปสมบัติของสตรีมีลักษณะงดงามทั้งทางกาย วาจา คุณสมบัติภายในส่วนเป็นผู้มีศีลธรรม ทำบุญ ทำทาน รู้หลักการครองเรือน ขยันหมั่นเพียรในการทำงาน มีความซื่อสัตย์ ประพฤติปฏิบัติตามจารีตประเพณี และกตัญญูทวดต่อผู้มีพระคุณ (พิชัย ศรีภูไฟ, 2532)

การบรรยายภาพพื้นที่ทางกายภาพ

การศึกษาวรรณศิลป์ด้านการบรรยายภาพพื้นที่ทางกายภาพในนิทานท้องถิ่นอีสาน เรื่องตำนานผาแดง-นางไอ่ คือการศึกษาลักษณะทางกายภาพของชุมชน ผู้คน รวมถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งนอกจากจะช่วยให้เข้าใจศิลปะในการประพันธ์ของกวีแล้ว และช่วยให้เข้าใจแนวคิดค่านิยมของท้องถิ่นนั้น ๆ โดยในประเด็นนี้ผู้ศึกษาจะกล่าวถึง 6 ประเด็น ได้แก่ การบรรยายภาพความงามของสตรี ภาพถิ่นฐานบ้านเมือง ภาพชื่อบ้านนามเมือง ภาพธรรมชาติแวดล้อม ภาพสงคราม และภาพสถานที่สำคัญทางธรรมชาติ

ภาพความงามของสตรี

มักใช้วิธีการเปรียบเทียบกับสวยงามหยาดฟ้า และการบรรยายลักษณะอวัยวะที่ละส่วนของผู้หญิง ดังตัวอย่างที่กล่าวถึงลูกสาวของท่านมหาเศรษฐี ในตอนแต่ปางก่อน และพรรณนา

ความงามธิดาของพระราชแห่งเมืองเอกะทีตา (ชื่อเรียกแต่โบราณ) หรือเมืองชคิตา (ชื่อเรียกในปัจจุบัน) ในตอนปัจจุบันชาติ ดังตัวอย่าง

ในนครมีเศรษฐีมหาศาล ทรัพย์ศฤงคารมากมายใครใครเห็น
มีบุตรสาวผ่องพรรณดุจจันทร์เพ็ญ เจ้าเนื้อเย็นนาคำหอมจ่อมโสม
(ตอน แต่ปางก่อน หน้า 13)

นางไอ่คำอินทร์ถวิลปิ่นเผ่าพงศ์	ปีติรงค์รักหวังดังดวงตา
มีผิวพรรณเปล่งปลั่งดั่งน้ำผึ้ง	งามประหนึ่งนางสวรรค์บนชั้นฟ้า
เลื่องระบือลือไปไตรโลกา	ทั้งมนุษย์เทวานาคาคฤห
ต่างอยากยลโฉมพิไลนางไอ่คำ	ที่งามล้ำเหนือใครในมนุษย์

(ตอน ปัจจุบันชาติ หน้า 22)

ด้วยยินข่าวสรรพางค์นางไอ่คำ	ว่างามล้ำต่างเห็นเป็นยอดหญิง
โลกรับรองนงรามว่างามจริง	หวังแอบอิงเนื้อทองผ่องอำไพ

(ตอน ปัจจุบันชาติ หน้า 30)

ตัวอย่างดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า กวีนิยมบรรยายความงามของสตรีในวรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน 2 แบบ คือ บรรยายลักษณะโดยรวม มักจะใช้วิธีการเปรียบเทียบว่าสวยงามเหมือนหยาดฟ้าลงมาจากสวรรค์ และบรรยายอวัยวะที่ละส่วน เป็นการบรรยายความงามโดยให้รายละเอียดของอวัยวะแต่ละส่วนดังตัวอย่างข้างต้น เช่น ความงามของผิวพรรณ ความงามของใบหน้า เป็นต้น

ภาพพื้นฐานบ้านเมือง

เป็นการบรรยายภาพตำนานประวัติศาสตร์ สะท้อนให้เห็นความเจริญรุ่งเรืองในอดีต นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังบรรยายถึงความรักใคร่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการมีไมตรีจิตของผู้คน รวมทั้งบรรยายถึงความอุดมสมบูรณ์ของบ้านเมืองในยุคสมัยนั้นไว้อย่างชัดเจน เช่น

ล่องไร่นาป่าสงวนชนวนยลยิน จนลุดินเมืองงามอร่ามตา
เมืองเจริญการค้าไปมาคล่องชน ทั้งผองอยู่ดีมีहरรรษา
ประชาชนขวัญใจเดินไปมา ใครใคร่ค้าสิ่งใดไม่ยากเย็น
ในนครมีเศรษฐกิจมหาศาล ทรัพย์ศฤงคารมากมายใครใคร่เห็น
(ตอน แต่ปางก่อน หน้า 13)

ในกาลนั้นยังมีชิตดา	นคราเลิศล้ำตามคำขาน
บ้างเรียกเอกะที่ตามานมนาน	คนโบราณเรียกแพกแตกต่างคำ
ที่เรียกชคตามหานคร	เกียรติจรชูเชิดว่าเลิศล้ำ
ประชาชนอยู่ดีมีงานทำ	คนคลาคล่ำทั่วไปในธานี
อยู่ในยุคขอมเฟื่องเรืองอำนาจ	เอกราชยิ่งใหญ่ในแดนนี้
เจ้าครองเมืองเรืองเดชเขตธานี	ประชาชีพลเกล้าเจ้าพระยา

(ตอน ปัจจุบันชาติ หน้า 22)

รุ่งอรุณเบิกตาฟ้าสว่าง	เหล่านกจากรังดังแห่แห่น
หาเสบียงเลี้ยงตัวทั่วเขตแดน	ไม่ขาดแคลนป่าดงคงสมบูรณ์
ชนชาวเมืองตื่นนอนแต่ก่อนเช้า	เตรียมหุงข้าวเตรียมแรงก่อนแสงสุรย์
แล้วทำมาหาเติมทรัพย์เพิ่มพูน	ทั้งเกื้อกูลมีน้ำใจให้แก่กัน

(ตอน ปัจจุบันชาติ หน้า 24)

ภาพชื่อบ้านนามเมือง

เป็นการบรรยายภาพที่มาของชื่อเมืองหรือสถานที่ต่าง ๆ ด้วยการบอกเล่าตำนาน ประวัติศาสตร์ สะท้อนให้เห็นประวัติความเป็นมาและความเจริญรุ่งเรืองในอดีต เช่น

อันดงเยอปัจจุบันที่ท่านเห็น กลายเป็นชุมชนคนอย่างเอื้อง
เรียกผิดแผกแปลกว่าดงเมือง ที่รุ่งเรืองคนมากหลากหลายงาน
กลางอำเภอกุมภวาปีที่อุดร อนุสรณ์คนเก่าเล่าสืบสาน
ปากต่อปากสืบต่อกันมานาน ให้ลูกหลานรู้ดีถึงที่มา

(ตอน ลำกระรอกตอน หน้า 56)

ตรงที่แจ้พดด้ในถิ่นนั้น กาลเปลี่ยนผันเรียกบ้านแจ้แกลงสาสน์
บ้านดั้งเดิมของกลุ่มบ้านอุ่มจาน ตั้งอยู่นานจึงจางทิ้งล้าไป
ปัจจุบันเหลือโพนโนนบ้านเก่า ตามเรื่องเล่าเก่ามาว่าตรงไหน
ส่วนลำห้วยเรียกห้วยแจ้แสดงไว้ ที่พานไพรลุยน้ำติดตามมา
ส่วนดอนใหญ่ไม้สูงล้วนยุ่งยาง เป็นป่าร้างกลางทุ่งให้ศึกษา
ก่อนเคยเป็นหมู่บ้านเมื่อนานมา เรียกกันว่าว่าดอนยางอย่างตำนาน

(ตอน ลำกระรอกตอน หน้า 68)

ภาพธรรมชาติแวดล้อม

วรรณกรรมวรรณคดีล้านช้างมักมีวิธีการชมธรรมชาติที่ตรงไปตรงมา เป็นการแสดง
ศิลปะการประพันธ์ที่เน้นบรรยายให้เห็นธรรมชาติโดยแท้จริง ดังตัวอย่าง

จะกล่าวถึงการเกิดเขตบุรี	เรื่องสุรียส่องฟ้าอุษาใส
อรุณแจ้แสงทองผ่องอำไพ	ขอไสวไม้ดอกออกเบ่งบาน
พระพายโชยโรยเฉื่อยระเรื้อยเบา	ในยามเข้าน่าชมสมคำขาน
เสียงกระซิบสายน้ำจากลำธาร	ทั้งแว่วหวานปักษีที่รอบราย
หอมกรุ่นกลิ่นบุษบาสุ่นาสีก	ไหวะริกปีกผีเสื้ออันเหลือหลาย
เจ้าไฉ่คำแซมขึ้นระรินกาย	เย็นสบายยามเช้าเจ้ายินดี

(ตอน แข่งบั้งไฟ หน้า 52)

ภาพสงคราม

เป็นการบรรยายภาพสงครามให้เห็นภาพอย่างชัดเจน ทั้งการต่อสู้ระหว่างตัวละคร ความกล้าหาญของพระเอก และความสับสนวุ่นวายของบ้านเมือง ดังตัวอย่างการทำสงครามระหว่างมนุษย์กับพญานาค

แล้วสงครามสัประยุทธ์มนุษย์นาค	ที่มียากก็อุบัติด้วยขัดแย้ง
กองกำลังสองฝ่ายไม่ขาดแคลน	พอถึงแดนสมรภูมิก็รุ่มกัน
ต่างฝ่ายต่างโรมรันฟันประชิด	คร่ำชีวิตวางวายมลายชันชั
ต่างฝ่ายต่างวอดวายไปด้วยกัน	สงครามนั้นไม่มีปราณีใคร
เห็นทหารล้มตายไม่วายแค้น	ยิ่งอับแน่นในอกสุดยกไหว
ศรีสุทโธจึงสั่งด้วยคลั่งใจ	ว่าผู้ใดที่เห็นว่าเป็นคน
จะลูกเล็กเด็กแดงเรี่ยวแรงแย	หนุ่มหรือแก่อยู่บ้านในหรือไพรสณฑ์
จะล่าล้างทำร้ายให้วายชน	รู้ว่าคนจึงอย่าได้ปราณี

(ตอน ลั่นกลองรบ หน้า 80)

ภาพสถานที่สำคัญทางธรรมชาติ

เป็นการบรรยายภาพที่บอกเล่าประวัติความเป็นมาในอดีตของชื่อหมู่บ้านและสถานที่ต่าง ๆ ทางธรรมชาติ มีทั้งลำห้วย หนอง เทือกเขา สะท้อนถึงวิถีชีวิตของผู้คนในสมัยโบราณ และวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของคนท้องถิ่น เช่น

หลงเหลือซากให้ดูเป็นคูคลอง	อีกทั้งหนองหานเห็นเป็นหลักฐาน
เมื่อคืนวันผันเปลี่ยนจำเนียรกาล	ยังหลักฐานให้มีที่รำลึก
ตรงที่นางทิ้งช้องทองคำไป	บัดนี้ได้เป็นห้วยช่วยให้นึก
เรียกว่าห้วยน้ำช้องคลองไม่ลึก	ให้ได้ตรึกเรื่องเล่าแต่เก่ามา
บ้านน้ำช้องตั้งลงที่ตรงนั้น	ให้รู้กันจำไว้ได้ศึกษา
ส่วนตรงที่อำมรงค์วงโสภา	พระธิดาขว้างลงตรงแผ่นดิน

เกิดกลับกลายให้เห็นเป็นหนองน้ำ	สร้างรอยจำเรื่องราวเจ้าโฉมฉิน
ชื่อหนองแขวนฝากไว้ให้โลกยิน	ว่าแผ่นดินถิ่นนี้มีตำนาน
ส่วนตรงที่ทิ้งไปกลองชัยศรี	กลับกลายมีลำห้วยช่วยสืบสาน
เรียกลำห้วยกลองศรีขึ้นตำนาน	ทั้งหมู่บ้านก็มีไถ่ที่กลอง
ชื่อบ้านห้วยกลองศรีในที่นั้น	ชื่อเดียวกันกับห้วยด้วยทั้งสอง
ส่วนตรงที่อาชาตัวน่มอง	เคยผยองกลับพลาตลัมพาดลง
มาบัดนี้มีน้ำเป็นลำคลอง	ไหลลงหนองหานไปไม่ลืมหอง
ชื่อว่าห้วยสามพาดไหลลาดลง	ยังอยู่คงซัดปัจจุบัน
ส่วนหน้าผาสูงชันตรงนั้นหรือ	บัดนี้คือภูผาแดงดูแข็งขัน
อยู่เทือกเขาภูพานปัจจุบัน	เป็นเขตกันอุดรนครดี
กับหนองบัวลำภูจังหวัด	เป็นเขตขัดขวางเมืองที่เรืองศรี
ทั้งเป็นแหล่งสายชลต้นน้ำดี	ห้วยสามพาดไหลรี่จากนี้ไป

(ตอน ขจิตาล่ม หน้า 78)

การบรรยายภาพของนักประพันธ์ในวรรณกรรมท้องถิ่น จะสะท้อนให้เห็นการใช้ภาษาและวรรณศิลป์ในวรรณกรรมวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ ดังที่ประคอง นิมมานเหมินท์ (2547) กล่าวว่า กวีท้องถิ่นมีความสามารถในการเลือกสรรคำมาบรรยายได้อย่างเหมาะสม ทำให้ผู้อ่านผู้ฟังมองเห็นภาพได้อย่างชัดเจน สามารถเกิดอารมณ์ ความรู้สึกต่าง ๆ ร่วม นอกจากนี้ก็ยังมีวิธีเล่นเสียงสูงต่ำ การเล่นสัมผัส การซ้ำคำ ซ้ำความ การเปรียบเทียบ และมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมด้านวรรณกรรมระหว่างกลุ่มชนในท้องถิ่นต่าง ๆ

ประโยชน์และคุณค่าการใช้วรรณศิลป์ในนิทานท้องถิ่นอีสาน เรื่อง “ตำนานผาแดง-นางไอ่”

1. ได้สัมผัสความงดงามของภาษาในการใช้วรรณศิลป์ด้านการบรรยายภาพ ทั้งสถานที่ทางด้านจิตวิญญาณ และสถานที่ทางกายภาพ
2. ได้ทราบตำนานเรื่องเล่าของชาวอีสาน ซึ่งเป็นทั้งเหตุการณ์จริงหรืออิงความเป็นจริง สามารถเปิดโลกทัศน์และมุมมองใหม่ให้ผู้อ่านได้รับข้อคิดที่หลากหลาย เช่น เรื่องความรัก ความกตัญญู การเวียนว่ายตายเกิด และเรื่องประเพณีพิธีกรรม เป็นต้น

บทสรุป

จากศึกษานิทานท้องถิ่นอีสาน เรื่องตำนานผาแดง-นางไอ่ ที่ประพันธ์โดยกิตติธรร ขศทิพย์ คำเรื่องจาก ส.พยัคฆ์ (อาจารย์สุทธา โสภากุล) ซึ่งประพันธ์ในรูปแบบกลอนสุภาพหรือกลอนแปดนั้น จะเห็นว่าผู้ประพันธ์มีลีลาการประพันธ์ที่ใช้ศัพท์ภาษาอ่านเข้าใจง่าย ซึ่งเป็นไปตามต้นฉบับของ ส.พยัคฆ์ ที่เขียนแบบร้อยแก้วเอาไว้เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับอ่านเพื่อศึกษาและความบันเทิง ผู้ประพันธ์มีองค์ความรู้ในเรื่องของการใช้วรรณศิลป์ด้านบรรยายภาพอย่างลุ่มลึกในเรื่องปรากฏทั้งการบรรยายภาพพื้นที่ทางจิตวิญญาณและการบรรยายภาพพื้นที่ทางกายภาพ ภาพพื้นที่ทางจิตวิญญาณ ได้แก่ ภาพเมืองบาดาล ภาพความเชื่อของผู้คนในท้องถิ่น ภาพวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญทางพุทธศาสนา และภาพหลักธรรมคำสอนพุทธศาสนา ทั้งแนวคิดเรื่องกรรม แนวคิดเรื่องธรรมะ แนวคิดเรื่องความรัก และแนวคิดเรื่องความกตัญญู ส่วนภาพพื้นที่ทางกายภาพ ได้แก่ ภาพความงามของสตรี ภาพถิ่นฐานบ้านเมือง ภาพชื่อบ้านนามเมือง ภาพธรรมชาติแวดล้อม ภาพสงครามระหว่างมนุษย์กับพญานาค และภาพสถานที่สำคัญทางธรรมชาติ นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังสื่อให้เห็นว่านิทานเรื่องนี้ยึดมั่นในความเชื่อของการนับถือพุทธศาสนา ยึดถือในความเชื่อดั้งเดิมเรื่องผีแถน ผีบรรพบุรุษ และเรื่องขวัญ ถือว่าเป็นเป็นตำนานที่เล่าขานสืบทอดกันมาของดินแดนภาคอีสานนับพันปี จะเห็นว่าวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานของไทยเรื่องนี้ เปรียบเสมือนสะพานเชื่อมระหว่างหลักปรัชญา คุณธรรม และจริยธรรมที่เป็น

นามธรรมกับเรื่องราวอันเป็นรูปธรรม ผ่านการสื่อสารหลักแนวคิดจากการแสดงพฤติกรรมของตัวละครออกมาภายใต้ลายลักษณ์อักษร

เอกสารอ้างอิง

- กิตติธรรพ์ คชทีป. (2555). ตำนานผาแดง-นางไอ่. อุดรธานี: วัดโนนธาตุเจติย.
- กิตติยา คุณารักษ์. (2564). พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในนวนิยายแนวสัจนิยมมหัศจรรย์ของตรี อภิรุณ : ความหมายและการประกอบสร้าง. ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ธวัช ปุณโณทก. (2542). ภาษาถิ่น. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พจณี ศิริอักษรสาสน์. (2545). ภาษาถิ่นของไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พรทิพย์ ชังธาดา. (2539). วรรณกรรมท้องถิ่น. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุวีริยาสาสน์.
- ประคอง นิมมานเหมินท์. (2547). มองภาษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แม่คำผาง.
- พิชัย ศรีภูไฟ. (2532). สตรีไทยในวรรณกรรมอีสาน. ใน ปรินญานิพนธ์ (ศศ.ม.) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สมปราชญ์ อัมมะพันธ์. (2536). ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- สน สีมাত্রัง. (2550). คติความเชื่อไตรภูมิและจักรวาลวิทยา ในจิตรกรรมฝาผนังไทย. กรุงเทพมหานคร: คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อิศเรศ ดลเพ็ญ. (2562). “โลก-ธรรม”-“ทุกข์-สุข” และภูมิปัญญาด้านภาษาในภาพเขียนขี้ผึ้งไฟผาแดงนางไอ่. วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม, 8(1), 176-211.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. นโยบายการตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (Journal of Social Sciences Mahamakut Buddhist University) เป็นวารสารในกลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ นิสิตนักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ในมิติทางด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การเมืองการปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นโยบายสาธารณะ สังคมวิทยาและมนุษยวิทยา รวมทั้งสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 3 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร ทศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอกแต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา ทางวารสารกำหนดออกวารสารปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน) ดังนี้ ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม – มิถุนายน, ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม – ธันวาคม

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

1) บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่นำเสนอการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การเมืองการปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นโยบายสาธารณะ สังคมวิทยาและมนุษยวิทยา รวมทั้งสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

2) บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจารณ์หรือเสนอแนวคิดใหม่

3. รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 8 - 12 หน้ากระดาษ A4 (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ THSarabun PSK ตั้งค่านำกระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวหนาเช่นตารางที่ 1 หรือ Table 1 และ ภาพที่ 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่ต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

2) ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้ตรงกลางหน้าแรก

3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุชื่อสังกัดหรือหน่วยงาน

4) มีบทคัดย่อภาษาไทย จำนวนคำอยู่ที่ 300 คำ

5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) 3-5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษร และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ให้เว้นระยะห่าง 1 บรรทัด

7) การใช้ตัวเลข คำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centred learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract) เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุป สั้นกะทัดรัดได้ใจความ

2) บทนำ (Introduction) ระบุความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในการวิจัยและระบุวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3) **วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)** ระบุแบบแผนการวิจัย การได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

4) **ผลการวิจัย (Results)** เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับ อย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ

5) **อภิปรายผล (Discussion)** เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด

6) **องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) (Originality and Body of Knowledge)** ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สกัดสาระออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

7) **สรุป (Conclusion) / ข้อเสนอแนะ (Recommendation)** ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

8) **เอกสารอ้างอิง (References)** ต้องเป็นรายการอ้างอิงที่มีปรากฏในบทความเท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)
- 2) บทนำ (Introduction)
- 3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 4) สรุป (Conclusion)
- 5) เอกสารอ้างอิง (Reference)

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือ สามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความ

จะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียนและปีที่ตีพิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง ตัวอย่างเช่น การปฏิวัติทางอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 (Industry 4.0) ภาครัฐและภาคอุตสาหกรรมจะต้องเตรียมพร้อมในหลาย ๆ ด้านและสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ การเตรียมพร้อมด้านทรัพยากรมนุษย์ เพื่อรองรับอุตสาหกรรมใหม่และเศรษฐกิจยุคใหม่ เป็นการพัฒนาค้นอุตสาหกรรมอนาคต เชื่อมโยงทรัพยากรบุคคล ความรอบรู้ นวัตกรรมทางความคิด และเทคโนโลยีดิจิทัล เป็นหนึ่งเดียวกับการขับเคลื่อนอุตสาหกรรม (ธนิต โสรัตน์, 2559) โดยเอกสารอ้างอิงที่ใช้ในการอ้างอิงในบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์ / เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า แล้วตามด้วยชื่อหน่วยงานผู้จัดทำ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) พร้อมปีที่พิมพ์ ตัวอย่าง เช่น “ภิกษุทั้งหลาย รูปเวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็นอนัตตา ภิกษุทั้งหลาย ถ้ารูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้จักเป็นอัตตาแล้วไซ้รูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ” (วิ.ม. 4/20/27) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อ-นามสกุลผู้แต่ง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (เกสวดี เขียวชาญ, 2557)

3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อ-นามสกุลของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (นิรมัย คัมรักษา และอัจจิมา ศิริพิบูลย์ผล, 2560)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อ-นามสกุลของผู้แต่งรายแรก แล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (ทศพร คำผลศิริ และคณะ, 2560)

5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกัน หรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคน ให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงกับปัจจุบันมากที่สุด (ค้นพบล่าสุด) หรือหากเป็นแนวคิดทฤษฎี ก็ควรอ้างอิงเจ้าของแนวคิดทฤษฎี หรือบุคคลผู้เป็นที่ยอมรับของวงการวิชาการส่วนใหญ่เป็นสำคัญ

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Phathong, K., 2007)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลาง ตามด้วยนามสกุลของผู้แต่งรายที่สอง และตามด้วยอักษรย่อของชื่อภาษาอังกฤษ แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Werker, J. F. & Desjardins, R. N, 2004)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Bloom, B. S., et al.)

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา.// สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ.// (ครั้งที่พิมพ์).// สถานที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

เกษภา ผาทอง. (2548). ระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐศาสตร์ : แนวคิด ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).// ชื่อเรื่อง.// (เลขหน้าที่ย่อ).// สถานที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ชลิตา บัณฑวงศ์. (2556). ข้าวและชาวนาไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง ใน พจนก กาญจนจันทร์ (บรรณาธิการ), คน ข้าว นา ควาย ในวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (หน้า 39-68). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์.

(4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อวารสาร.// ปีที่.// (ฉบับที่), / เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

เกษภา ผาทอง และคณะ. (2562). พระพุทธศาสนากับการเมือง. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทรรศน์, 3(2), 16-31.

(5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อสารานุกรม.// (เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง).// สถานที่พิมพ์.// สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สนธิ อาจพันธ์. (2537). หม้อคอควย. ใน สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขตหัวเมืองฝ่ายเหนือ, (หน้า 274-275). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้น.

(6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อหนังสือพิมพ์, /เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น.13.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.// ใน/ ระดับวิทยานิพนธ์ สาขา./ ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์.

ตัวอย่าง :

พรไทย ศิริสาธิตกิจ. (2558). การพัฒนารูปแบบการปรับตัวของชาวนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นายมนัส ภาควงศ์. (2540). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. ใน รายงานการวิจัย. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(8) สัมภาษณ์

รูปแบบ:

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.// (วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).// ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์.// (ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

ไชยศิริ ลีศิริกุล. (5 พ.ย. 2562). วิธีการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานข้าว. (พระมหาปรัชญ์ อรรถาพร, สัมภาษณ์)

(9) สื่อออนไลน์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่เผยแพร่).// ชื่อเรื่อง.// เรียกใช้เมื่อ/ จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

ฤทัยชนก จริงจิตร. (2555). กลยุทธ์ข้าวไทยบนฐาน AEC เพื่อก้าวสู่การเป็น Trading Nation เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2563 จาก <http://www.tpso.moc.go.th/sites/default/files/862-img.pdf>

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). เลื่อนข้าราชการให้ดำรงตำแหน่งประเภททั่วไป ระดับชำนาญงาน คำสั่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ 593/2562 . เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก <http://www.onab.go.th/category/news/คำสั่ง-ประกาศ/>

(10) ราชกิจจานุเบกษา

รูปแบบ:

ชื่อกฎหมาย.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อเรื่อง(ถ้ามี).// ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่/ตอนที่/หน้า/(วันเดือนปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 97 ง หน้า 1 (20 มิถุนายน 2555).

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงสาธารณสุข. (2558). คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย Developmental Surveillance and Promotion Manual (DSPM) Promotion Manual (DSPM). เชียงใหม่: สยามพิมพ์นานา.
- ประภัสสร ปรีเอี่ยม และธรรมบุญ รวีผ่อง. (2554). ผลการส่งเสริมพัฒนาการ กล้ามเนื้อมัดเล็ก สำหรับเด็กพัฒนาการช้าโดยพ่อแม่ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษในจังหวัดมหาสารคาม. ใน รายงานการวิจัย. สถาบันราชภัฏมหาสารคาม.
- พระสุตริภักษ์ วิสุทโธ และเดชชาติ ตรีทรัพย์. (2561). บทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชนในตำบลทรายขาว อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 2(2), 8-13
- พระสถาพร ปุณณนนโท (เจ้าจวนจระ) และคณะ. (2562). การวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสาของชุมชนวัดสระเกษ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 3(2), 16-31.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2535). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานสาธารณสุขอ่างทอง. (2560). รายงานทารกน้ำหนักน้อยกว่า 2,500 กรัม ได้รับการคัดกรองพัฒนาการ DSPM ปีงบประมาณ 2560 (อินเทอร์เน็ต). เรียกใช้เมื่อ 15 มิถุนายน 2562 จาก <http://atg.hdc.moph.go.th>
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิจิตร. (2563). ศิลปะการแห่งโนราห์. เรียกใช้เมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2563 จาก https://www.m-culture.go.th/phetthalung/ewt_news.php?nid=508&filename=index.
-

Elizabet, B. (1990). Ecotourism: The Potentials and Pitfalls. Vol.1 and 2. World Wildlife Fund. Washington, D.C.

Dunst, C. J. & Triette, C. M. (1996). Empowerment, effective helping practices and family-Centered care. *Pediatr Nurs*, 22(2), 334-337.

5. หลักเกณฑ์การส่งต้นฉบับบทความเพื่อได้รับการตีพิมพ์

การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้ที่เว็บไซต์ของวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ที่ <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JSSMBU/index> เมื่อส่งเข้าระบบสำเร็จให้แจ้งข้อมูลเพิ่มเติมทาง Email : ketsada.iadp@gmail.com

6. ขั้นตอนการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ต้นฉบับบทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารให้อยู่ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Version 2010 หรือมากกว่า หากต้นฉบับประกอบด้วยภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจากไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์ภาพ สกุล *.PDF*.JPG*.GIF หรือ *.bmp ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 12 หน้า (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่านหรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม

7. สิทธิของบรรณาธิการ

ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินบทความมีความเห็นว่าควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และหรือขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญเมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผู้เขียนจะ

ได้รับวารสารสิ่งฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความใน
วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt).....วัตถุประสงค์ของการวิจัย ระบุประเภทของวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลผลการวิจัย ที่พบ (เลือกนำเสนอเฉพาะผลการวิจัยที่มีความน่าสนใจมากที่สุด).....

.....
.....
.....
.....
.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย.....

.....
.....
.....
.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt) (ไม่ควรเกิน 4 ย่อหน้า)

(16 pt) 1. กล่าวถึงความเป็นมาแล้วความสำคัญของปัญหา โดยกว้าง ๆ (อ้างนโยบาย กฎหมาย หรือแนวคิดทฤษฎีมารองรับ).....

2. กล่าวถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้น (อ้างงานวิจัยหรือทฤษฎีมารองรับ).....

3. กล่าวถึงสภาพปัญหาของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา.....

4. สรุปความเป็นมาทั้งหมดชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (16 pt)

1..... (16 pt)

2..... (16 pt)

3..... (16 pt)

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt)..... ระบุรูปแบบของการวิจัย, ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง, วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง, การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ, การเก็บรวบรวมข้อมูล, การวิเคราะห์ข้อมูล.....

ผลการวิจัย (18 pt)

(16.pt).....ผลการวิจัยต้องตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ.....

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ) (ถ้ามี)

[illegible]

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ถ้ามี)

.....

.....

.....

.....

อภิปรายผล (18 pt)

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสอดคล้องหรือไม่ สอดคล้องกับผลการวิจัยของใคร สามารถนำมาอภิปรายได้ทั้งหมด

[illegible]

องค์ความรู้ใหม่ (18 pt) (ถ้ามี)

...(16 pt).....ระบุนองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย.สังเคราะห์
ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจ
ง่าย.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

สรุป/ข้อเสนอแนะ (18 pt)

...(16 pt).....สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กระชับได้ใจความ.....พร้อมข้อเสนอแนะที่
ได้จากการวิจัย.....และการนำผลการวิจัยไปใช้ รวมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ถ้ามี) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือ
กรณีซื้อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์)

.....(16 pt) ตัวอย่าง เช่น ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการ
วิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2559 และข้อมูลจากโครงการวิจัยย่อย เรื่องสภาพปัญหาและ
ความต้องการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในบริบทภาคใต้ตอนล่าง.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt).....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt)

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

...(16 pt)

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words

เนื้อหา (18 pt)

.....(16 pt).....

สรุป (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

.....

.....

